Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliserings-projekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

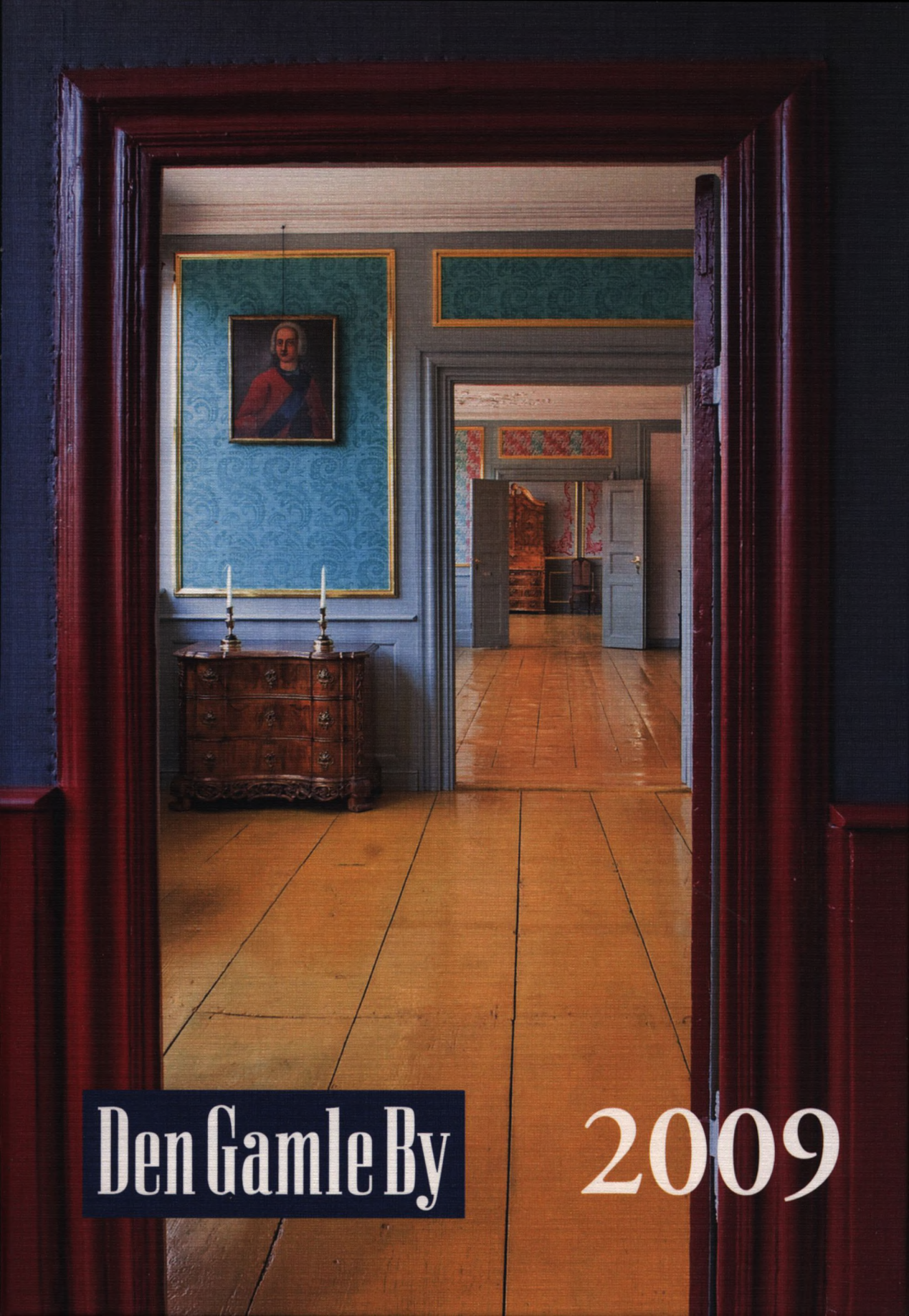

Den Gamle By

2009

Offentlige tilskudsgivere

Kulturministeriet
Århus Kommune

Donationer til store aktuelle projekter

Den Moderne By	A.P. Møller og Hustru Chastine Mc-Kinney Møllers Fond til almene Formaal
Møntmestergården	Augustinus Fonden C.A.C. Fonden Knud Højgaards Fond
Kunstkammer	Annie og Otto Johs. Detlefs' Fonde OJD
Brand og tyverisikring	Tryg Fonden
Dansk Plakatmuseum	Århus Kommune Augustinus Fonden Arbejdsmarkedets Feriefond Vilhelm Kiers Fond
Erindringshus	Oticon Fonden The John and Birthe Meyer Foundation Tryg Fonden
Pavillon 1909	Inge og Asker Larsens Fond til støtte af almennyttige formål
Personbåren formidling	Arbejdsmarkedets Feriefond
Forskning	Inge og Asker Larsens Fond til støtte af almennyttige formål
Udvikling	Bodil Christiane Kolding Sneums Fond Julius Christian Gårdbo og Ketty Laura Gårdbos Fond
Efteruddannelse	Foreningen Plan-Danmark

Hovedsponsor

MORGENAVISEN
Jyllands-Posten

Den Gamle By 2009

Den Gamle By er under protektion af
Hendes Majestæt Dronning Margrethe II

Redaktion	Elsebeth Aasted Schanz og Thomas Bloch Ravn
Papir	135g Satimat Club
Skrift	Adobe Garamond
Opsætning	Narayana Press og Elsebeth Aasted Schanz
Tryk	Narayana Press
ISBN	978-87-89328-44-7
ISSN	0909-945x
©	Den Gamle By og forfatterne
Omslagsbillede	Vue gennem Møntmestergårdens sale på anden etage. Foto Claus Dalby

Indhold

Sten Rentzhog
Det unikke ved Den Gamle By 7

Peter Dragsbo
Huset som genstand i 100 år 22

Birgitte Kjær
Peter Holm og Den Gamle By 29

Thomas Bloch Ravn
Fejringen af Den Gamle Bys 100 års jubilæum 42

Thomas Bloch Ravn
Jubilæum og museumspris 50

Thomas Bloch Ravn
Møntmestergården 58

Søren Bitsch Christensen
Årsberetning Dansk Center for Byhistorie 64

Thomas Bloch Ravn
Årsberetning Den Gamle By 76

Miniguide 120

Sponsorer 123

Det unikke ved Den Gamle By

Af Sten Rentzhog

I anledning af museets 100 års jubilæum har vi bedt to museumsfolk udefra give en beskrivelse af Den Gamle By. Forfatter til denne første artikel er svenskeren Sten Rentzhog, som kort skildrer Den Gamle Bys specielle historie og derpå giver sit bud på fem helt specielle ting ved Den Gamle By i dag. Sten Rentzhog, der er født i 1937, udgav i 2007 en stor monografi om verdens frilandsmuseer. Som mangeårig direktør for museerne Jamtli og Nordiska Museet har Sten Rentzhog spillet en afgørende rolle i svensk og nordisk museumsverden.

Der findes hundredvis af større frilandsmuseer rundt omkring i verden, men det er ikke mange af dem, man hører omtalt særligt ofte. Den Gamle By er derimod kendt, for ikke at sige elsket, både indenfor og udenfor landets egne grænser og hører samtidig til den lille gruppe af museer, som har haft og forsat har indflydelse på den internationale udvikling.

Frilandsmuseerne og de store udstillinger

Historien om, hvordan Peter Holm grundlagde det første byhistoriske frilandsmuseum, og hvilken betydning det fik, fortælles om og om igen. Men egentlig er det mærkeligt, at ingen havde realiseret tanken om et byhistorisk frilandsmuseum langt tidligere.

Frilandsmuseernes forbillede var 1800tallets verdensudstillinger og deres umådeligt populære rekonstruktioner af historiske miljøer, ikke mindst genskabelsen af bymiljøer. Det forholdt sig på samme måde med de store nationale og regionale udstillinger, som iværksattes i verdensudstillingerne kølvand.

Da man bestemte sig for at vise Borgmestergården på Landsudstillingen i Århus i 1909 havde man således talrige forbilleder, Gamle Wien, Gamle Antwerpen, Gamle Paris, Gamle Leipzig, Gamle Cardiff og så videre.

Borgmestergården, der blev Den Gamle Bys første hus, dannede rammen om en historisk udstilling på Landsudstillingen i Århus i 1909. Verdensudstillingerne og landsudstillingerne var Frilandsmuseernes forbillede.

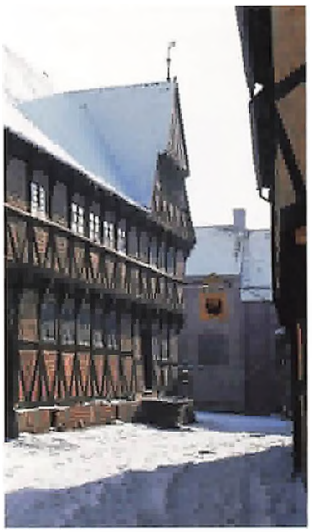

Gamle Stockholm opførtes oven i købet klods op af frilandsmuseet Skansen ved Stockholmsudstillingen i 1897, og bagefter forsøgte Skansens stifter, Artur Hazelius, at indlemme Gamle Stockholm i sit museum. Men det materiale, Gamle Stockholm var opført af, var for dårligt til at kunne bevares. Udstillingsmiljøerne bestod ikke af bygninger, som var blevet flyttet, men af frie rekonstruktioner uden museale ambitioner.

Byen på frilandsmuseum

Allerede de allerældste frilandsmuseer havde ambitioner om at vise borgerhuse og ikke kun landligt folkeliv. Byhistoriske miljøer indgik i planerne for Skansen i Stockholm og Kulturen i Lund så tidligt som 1891, for Norsk Folkemuseum i Oslo i 1897. Men da landsbyen stod grundlæggernes hjerte nærmest, var det den, der kom i første række.

Det, der blev realiseret var de borgerhuse i Kulturen, som blev en af Peter Holms inspirationskilder. Men der blev ikke skabt nogen sammenhængende miljøer.

Peter Holms og arkitekt Sophus Frederik Kühnels uomtvistelige indsats er, at de vovede at kaste sig ud i at bygge en hel by og indså hvilke muligheder, det indebar. Den Gamle By, som vi kender museet, er i hovedtræk skabt i mellemkrigsårene. Men visionen findes allerede beskrevet i ansøgningen om en grund til Borgmestergårdens genopførelse.

Det var, som Peter Holm senere skrev, noget helt andet end det bygningsmuseum, der var målsætningen for Frilandsmuseet i Lyngby med huse i systematisk, stilhistorisk orden. Det man ville skabe var ikke en parallel til Frilandsmuseet eller Kulturen, men snarere til Artur Hazelius' Skansen eller Anders Sandvigs Maihaugen omsat til byhistorie.

Museumsdirektør Peter Holm var yderst visionær i planlægningen og realiseringen af Den Gamle By.

Hazelius, Sandvig og Holm

Det er fascinerende at tænke over de bemærkelsesværdige ligheder mellem Peter Holm, Anders Sandvig og Artur Hazelius. Alle tre lige målrettede og udholdende, og med den samme usædvanlige evne til at overtale og vinde andre mennesker for deres sag.

De havde også en anden egenskab, som prægede deres værk. Man kan sige at de var visuelle visionærer. Da Hazelius grundlagde Skansen kunne han beskrive resultatet længe

Bymiljøer med "hygge og stemning", som Peter Holm beskrev det, er fortsat fremherskende i Den Gamle By.

inden det forelå. Det synes at have forholdt sig på samme måde med Peter Holm.

Noget andet, de var fælles om, var fornemmelsen for virkemidler, der kunne få publikum til at reagere. De havde en særlig evne til at anvende følelser i formidlingen. Det er usædvanligt, at museumspionerer formulerer sig som Peter Holm gjorde, da han beskrev, at hans mål var at skabe et bybillede, gerne med den "hygge og stemning" som der kunne være over gamle byer og med huse fra forskellige perioder, krogede gader og små haver. Det stemningsskabende medvirkede til at påvirke de besøgende.

Præcis som hos Hazelius og Sandvig går dette træk igen i hele Peter Holms arbejde med at opbygge museet. Legen med terrænet, med huse, vand, broer, haver og bevoksning viser den indlevelse og kunstneriske evne, som de alle tre besad. "Hver lille detalje har betydning i helhedsbilledet", skrev Peter Holm. Det er kun få, der som han har været så bevidst om, hvordan lyset skulle falde ind gennem et vindue og af, hvordan oplevelsen kunne påvirkes ved forskellige synsvinkler. Ved sine museumsrundvisninger havde han samme evne

som Anders Sandvig til at forestille sig husenes tidligere beboere lyslevende i forskellige situationer.

Hazelius, Sandvig og Holm gjorde alle tre deres museum til noget særligt. Steder med en stærk egenart, som har ansporet deres efterfølgere og som selv i dag påvirker de besøgende. På denne måde fik Den Gamle By sin indre kraft, som gør, at museet fortsat indtager en særstilling blandt de byhistoriske frilandsmuseer.

Den Gamle By som inspiration for andre

Allerede i mellemkrigstiden virkede Den Gamle By som en overvældende oplevelse for gæstende skandinaviske museumsfolk.

Nye byhistoriske frilandsmuseer blev planlagt, og allerede eksisterende frilandsmuseer begyndte at forberede byhistoriske museumsafsnit.

I Den Gamle Bys årbog fra 1972 står beskrevet, hvordan kontakten med Peter Holm og hans museum lå til grund for planlægningen af Skansens bykvarter og Gamle Bergen – de to museer, som har haft størst betydning i videreførelsen af bykvarters idéen.

Selv om ikke alle, der planlagde bymiljøer og bykvarterer rejste til Århus, kendte de alligevel til Peter Holms værk, og fik god hjælp takket være hans indsats i den skandinaviske museumsverden, hvor han var meget værdsat med livlige forbindelser og venskabsbånd.

Håndværket og den tidlige industri

Det andet, der gjorde Peter Holm kendt, var håndværkssamlingerne. Han var imidlertid langt fra den første, som indså, at frilandsmuseerne burde arbejde med håndværk. Værksteder indgik allerede i de ældste frilandsmuseer og nogle havde større ambitioner end som så.

Frilandsmuseets (i Lyngby) og Kulturens (i Lund) grundlæggere og flere andre, især i Tyskland og Sverige, havde også som mål at anvende gamle håndværk som inspiration for nyudvikling og ligefrem give undervisning i sløjd og håndværk.

Efter 1910 voksede håndværkets betydning i Skansens virksomhed, og da bykvarteret blev bygget, var en af ambitionerne, at der skulle arbejde håndværkere i husene med glaspusterne som en af Skansens hovedattraktioner. Det store

Bykvarteret på Skansen i Stockholm blev til med direkte inspiration fra Peter Holms Den Gamle By.

amerikanske frilandsmuseum Colonial Williamsburg, som blev grundlagt på samme tid, havde et endnu mere udpræget fokus på levende håndværk.

Hvad der imidlertid er enestående i europæisk målestok, er det antal håndværksbygninger, som Peter Holm fik samlet og endnu mere bemærkelsesværdigt er det, at han vovede at kaste sig over de tidlige industrielle anlæg som tobaksfabrikken, brændevinsbrænderiet, bryggeriet og dampvæveriet.

Her findes en indlysende parallel. På næsten samme tid udarbejdede arkitekt Wilhelm Claas en detaljeret plan for et teknikhistorisk frilandsmuseum i byen Hagen i Westfalen i Tyskland. Selv om museet først realiseredes i 1960erne, byggedes det efter hans tegninger. Museet domineres af tidligt industrielle bygninger og der findes til og med en lille by eller "håndværksby". Tidsmæssigt er det meste af omtrent samme alder som i Den Gamle By. På trods af dette strømmede museumseksperter dertil for at se, hvordan man kunne vise industrihistorie på et frilandsmuseum.

På den måde var Peter Holm langt forud for sin tid. Men forskellen var, at Claas planlagde sit museum, således at maskinerne skulle være i drift.

Peter Holm satte ikke kun fokus på håndværket, men også på den tidlige industri som her i dampvæveriet.

At Peter Holm ikke gjorde mere for at vise levende håndværk, kan skyldes hans indstilling til formidlingen af viden. På den ene side ønskede han at gøre bymiljøet og interiørerne så levende, at de besøgende skulle føle sig hensat til fortiden og beskrev frilandsmuseet som "museumsteknikkens popularisering". På den anden side siges han at have været modstander af alt, der smagte af underholdning.

Professionalisering og indadvendthed

Måske ville han forsøge at undgå kritik fra den danske museumsverden. Det, der skete efter Peter Holms tid, er kendetegnende for hvor professionelt museumsfolk i midten af 1900tallet så på deres opgave. Både Den Gamle By og flere andre store frilandsmuseer oplevede i 1940erne, hvordan deres grundlæggere enten døde eller gik på pension, og overalt formede udviklingen sig på samme måde. Frilandsmuseerne oplevede en periode med professionalisering og tilpasning til en museal enhedstanke. Det skete for forskellige museer som

f.eks. Den Gamle By og Maihaugen (i Lillehammer), lige såvel som for Rumæniens nationale frilandsmuseum i Bukarest og Henry Fords amerikanske frilandsmuseum i Dearborn ved Detroit.

Museerne blev mere og mere indadvendte. Samlingerne stod i centrum sammen med orden og systematik. Det var ikke mange af Den Gamle Bys bygninger, der var tilgængelige og der, hvor publikum fik lov at komme ind, blev oplevelsen præget af afspærringer og sikkerforanstaltninger, som Peter Holm aldrig havde forestillet sig.

Som på Nationalmuseet i København blev museet bemandet med vagter, og i et senere tiltag forhindrede man helt og aldeles publikum i at leve sig ind i en anden tid ved efter tysk forbillede at spærre rummene af med glasvægge.

Overhalet af living history

Senere kom museet til at følge en anden international tendens. I bestræbelserne på at lokke publikum til og øge indtægterne satsede man på skiftende udstillinger og på at anvende museumsmiljøet som scene for store publikumsbegivenheder som koncerter, markeder og lignende.

Den Gamle By blev overhalet af nyetablerede frilandsmuseer som det i Hagen i Westfalen, eller nordengelske Beamish og midtengelske Blists Hill. Selv nogle af de skandinaviske museer gik ind i en ny udbygningsfase, især Frilandsmuseet, Norsk Folkemuseum og Skansen. I alle tre tilfælde indgik planer om by-bebyggelse fra en senere periode, end den museerne hidtil havde vist.

Frilandsmuseet i Hagen i Tyskland satte som et af de første museer industrien på dagsordenen.

Bykvarteret i norske Maihaugen i Lillehammer er en af inspirationskilderne til Den Gamle Bys arbejde med den nyeste tid.

Endnu hastigere gik det med udviklingen af de relativt mange nye amerikanske frilandsmuseer, der med "living history" opnåede en hidtil uset popularitet.

Et europæisk sidestykke opstod med Zuiderzeemuseet i Holland, der var bygget som en by i Den Gamle Bys ånd, men delvis på grundlag af amerikanske idéer, og med en tilblivelseshistorie som til dels foregriber Den Gamle Bys 1900tals projekt.

Fra omkring 1990 skærpedes konkurrencen fra underholdningsindustrien og de nye fritidsinteresser, og snart også fra de nye medier. Tidligere fremgangsrige frilandsmuseer blev stillet overfor uventede udfordringer. For nogle har det betydet en kontinuerlig tilbagegang med formindskede besøgstal og forringet økonomi. For andre har det fungeret som en ansporing til nytænkning.

Mange mente at svaret på de nye udfordringer var at gøre museerne mere publikumsvenlige, at skabe nogle stærkere og mere varierede oplevelser og bevidst tilpasse dem de besøgendes interesser. Et led i denne proces blev at anskaffe

yngre bygninger, som skal slå bro over den lakune af tid, som findes mellem den besøgendes egen tid og den mere fjerne fortid, som museerne i øvrigt viser.

Målrettet nyudvikling

Det er på denne baggrund, Den Gamle Bys udvikling indenfor de sidste år bør ses. Kun ved få andre museer er ændringerne foregået så hurtigt og så målrettet.

Mens mange museer forandre sig for at modstå truslen om færre besøgende, synes det at være opdagelsen af frilandsmuseets og især det byhistoriske frilandsmuseums store, resterende udviklingspotentiale, der ligger til grund for Den Gamle Bys metamorfose.

Når man ser tilbage, er det næste ufatteligt, at der har kunnet udrettes så meget på lidt mere end et årti. Pludselig befinder Den Gamle By sig atter på forkant med den internationale museumsudvikling. Men at bidrage med nye perspektiver på denne udvikling er ikke let. Det meste er allerede sagt, eftersom museumsdirektøren selv til stadighed har beskrevet sine tanker og forsøgt at positionere museet i forhold til andre museer.

Et udsnit af bykvarteret i det nordengelske frilandsmuseum Beamish.

Den Gamle By har i en årrække arbejdet med Levende Museum i formidlingen af historien. Der lægges et stort arbejde i, at aktørerne optræder i historisk korrekte dragter og at de gør brug af historisk korrekte rekvisitter.

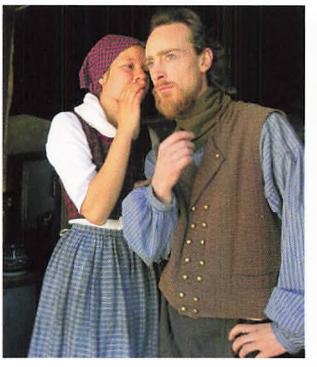

At lære af andre – og tænke et skridt videre

Hvad er da det specielle ved Den Gamle By?

Det første er ambitionen om at lære af andre – indsigten i, at vil man være rigtig god, bør man først finde ud af, hvad andre gør, og siden tænke et skridt videre.

Allerede før sin tiltrædelse i 1996 havde Thomas Bloch Ravn haft mulighed for at studere museer og temaparker i USA, England og Frankrig. Erfaringerne udmøntede sig i en kronik under overskriften "Lær af Disney" (Berlingske Tidende 7.9.1995). Hans overordnede indtryk var, at museerne uden at give afkald på deres opgave burde kunne lære af de mest fremgangsrige kommercielle attraktioners imødekommenhed overfor de besøgende, deres formidlingsteknikker og oplevelsesformer, således at museerne på den måde simpelt hen kunne konkurrere med dem.

Sådan er der flere kolleger, der har tænkt. Men det er kun få, det er lykkedes at omsætte erfaringen til en tydelig vision. Og det er usædvanligt, at Den Gamle By er fortsat med metodisk at indsamle erfaringer fra andre museer og seværdigheder, og forholde sig til dem.

Dristighed og højt ambitionsniveau

Det andet særtræk ved Den Gamle By er modet og dristigheden i arbejdet forenet med et højere ambitionsniveau og en stærkere selvfølelse end de fleste andre museer. I Europa er det nok kun på Skansen og ved det hollandske frilandsmuseum i Arnhem, at jeg har mødt holdningen lige så tydeligt.

"Vi skal ikke på museum, men i Den Gamle By", siger Bloch Ravn og tænker på sine mest navnkundige konkurrenter som besøgsmål.

Med samme selvtillid vil museet spille en rolle i det omgivende samfund, indenfor turisme, undervisning og forskning, og søger på et jævnbyrdigt niveau samarbejde med virksomheder, organisationer og institutioner i hele Danmark. På samme måde som Peter Holm i sin tid vil Thomas Bloch Ravn også give museet en plads i det internationale museumssamfund, og han tøver ikke med at tage sin del af ansvaret for et internationalt samarbejde.

Med Den Moderne By, som her så småt er på vej, skaber Den Gamle By en tidsbro mellem fortid og nutid.

Helhedstænkning og høj faglighed

Det tredje, der virker påfaldende, er den håndfaste måde, hvorpå Den Gamle By ændres. Levende historie afprøves ved flere europæiske museer, men alt for ofte ser man, hvordan tiltag som rollespil, levendegørelse af håndværk m.m. kører ved siden af hinanden og som et løst appendiks til det, som allerede eksisterer.

Den Gamle Bys metode synes at være først at afprøve en idé i lille skala og derpå lade alt smelte sammen til en helhed, hvor også det, der allerede eksisterer, kommer til at indgå.

Museet er også usædvanligt mangesidigt, og præcis som på Peter Holms tid har man forstået at arbejde med stemningsmættede antydninger. I forsøget på at forstærke indtrykkene med indspillet lyd og at krydre dem med humor er museet på forkant med udviklingen.

Men samtidig med, at man arbejder med levende historie holder man fast i den museale identitet. I Den Gamle By skal der være tidstypiske briller og håndgjorte sko. Alt skal være originalt eller nøje rekonstrueret efter historiske forlæg. "Kvalitet og historisk korrekthed skal være 100 % i orden", siger Bloch Ravn. Kompromiserne overlader man til andre.

I pagt med eget ophav

Det fjerde er det udtalte forsøg på at knytte an til grundlæggeren og hans idéer. Peter Holm var ikke bare den første, der grundlagde et byhistorisk museum. Han indså også et sådant museums enestående muligheder, og det lykkedes ham at realisere dem i det omfang, det kunne lade sig gøre på hans egen tid.

Et bymiljø giver mulighed for en intensiv, koncentreret oplevelse, overskuelighed og korte afstande. Alligevel rummer det næsten lige så meget som de landlige frilandsmuseer, der har meget mere plads til rådighed.

Ved at bygge videre på Peter Holms idéer om en i detaljen gennemtænkt helhedsoplevelse kan man nu høste frugterne af hans indsats. Dette virker indlysende, men faktum er, at man ved mange museer i stedet har forsøgt at skabe fornyelser ved at gøre vold mod og lave om på forgængernes værk.

Med Peter Holms indsats som grundlag er det også lykkedes at gøre museet til centrum for bevarelse og genoplivning af gammel håndværkskunnen, især inden for bygningshåndværkene. En direkte parallel findes i det norske Maihaugen, der ved at bygge videre på Anders Sandvigs håndværksinteresse nu tildeles nationale opgaver indenfor dette område.

Det siger noget væsentligt om museer. Samlingerne bør anskues som langsigtede investeringer, der rummer muligheder for fremtiden. Det museum, som ikke vover at fortsætte med at samle, kommer ikke langt.

Den Moderne By

Men nu kommer det mest mærkelige. Midt i sit hastige forandringsarbejde med levende historie, forskning, håndværk og store byggeprojekter har Den Gamle By vovet og orket at igangsætte et af vor tids største frilandsmuseumsprojekter, nemlig Den Moderne By.

Og på samme måde som museumspionererne omkring 1900 begyndte man at planlægge uden at have nogen anelse om, hvorvidt det kunne lade sig gøre at få det finansieret, og desuden med den dristige målsætning helst at forsøge at bygge det hele på én gang.

Spektakulære projekter kan opstå som luftkasteller ved de

Model over Den Moderne By med pavillonen samt bygningerne, som bl.a. rummer erindringsformidling, Plakatmuseum og Kunstkammer. Huset i forgrunden stammer fra Hjørring og markerer begyndelsen på byggeriets anden etape omkring Havnegade.

fleste museer. Men normalt skal der bare et enkelt planlægningsmøde til for at få det hele til at falde i stumper og stykker, som man formoder og håber kan finansieres hver for sig.

I Den Gamle By begyndte man i stedet at arbejde med grundige forberedelser, som skridt for skridt har gjort projektet stadig mere troværdigt.

Og se, efter fire år lykkedes det nærmest utænkelige, nemlig at få hele 161 millioner kroner på én gang til gennemførelse af projektet. Her kan andre lære noget. Selv i lande uden store kulturfonde, kan det betale sig at spænde buen.

Baggrunden er naturligvis ønsket om at nå et større og bredere publikum ved at skabe en tidsbro mellem nutiden og den ældre tid, som museet hidtil har vist. Det er det, mange museer ønsker sig, men ambitionerne strækker sig sjældent længere end til nogle få huse. Ingen andre har tidligere vovet at planlægge og overbevisende argumentere for et helt nyt museum.

"1900tallet er ved at glide fra os", siger Thomas Bloch Ravn. Mulighederne for at bevare husene på deres oprindelige plads er ikke tilstrækkelige. Lovgivningen beskytter kun udvalgte bygninger, men ikke de almindelige, ikke specielt smukke eller mærkværdige bygninger, og ikke baggårdshuse og andre enkle konstruktioner.

Hvis man også i fremtiden skal kunne se og opleve hele bymiljøer af den type, som var almindelige for ikke så længe siden, er den eneste mulighed at flytte dem på museum, hvor man kan vise dem præcis, som de har set ud og hvor man kan genskabe det liv, der engang har været levet i husene.

Dokumentation eller frilandsmuseum

Det er værd at tilføje, at frilandsmuseerne hermed samtidig kan kompensere for manglerne i de kulturhistoriske museers indsamling fra 1900tallet.

Et forsøg på at løse problemet med overflodssamfundets rige mængde af materiale blev indledt i 1973, da de svenske museer besluttede i fællesskab at indsamle og dokumentere samtiden, SAMDOK. I dag ved vi, at samlingerne mest rummer optegnelser, lydbånd og fotografier, hvoraf meget lidt egner sig til brug i formidlingen.

Et frilandsmuseum giver andre muligheder. I stedet for at være tvunget til at vælge, kan man samle helheder ind, som siden hen direkte kan vises i genskabte miljøer. Indsamling og formidling bliver en og samme sag. Det hidtil bedste eksempel er Maihaugen i Norge, hvor man har opført en række enfamilieshuse fra forskellige perioder i 1900tallet, komplet indrettet med alt, hvad de tidligere ejere havde omgivet sig med. Med et helt bykvarter tager Den Gamle By yderligere et skridt.

Bryder nyt land

Mig bekendt, findes der ikke i dag på noget frilandsmuseum i verden projekter af tilsvarende størrelse og dristighed som Den Gamle Bys arbejde med Den Moderne By.

Skal man finde projekter af samme rækkevidde, må vi tilbage til 1960ernes og 80ernes store nyskabelser som Beamish, Hagen og andre britiske, tyske samt øst- og centraleuropæiske frilandsmuseer.

Det er sådanne projekter, der har brudt nyt land og ført udviklingen i nye retninger.

Måske bliver Den Moderne By begyndelsen på en ny generation af frilandsmuseer. Måske kommer projektet til at påvirke holdningen til bevaring af den forsvindende 1900tals kultur. Vi ved det ikke endnu.

Men hvad vi kan være sikre på er, at Den Gamle By i

mange år frem i tiden vil stå i centrum for museumsverdenens opmærksomhed.

Artiklen bygger på adskillige besøg i Den Gamle By samt på forfatterens store bog: Friluftsmuseerne. En skandinavisk idé erövrar världen, Carlssons 2007 (engelsk udgave: Open Air Museums. The history and future of a visionary idea, Jamtli Förlag 2007).

Artiklen er oversat fra svensk til dansk af Elsebeth Aasted Schanz.

English summary

In this article Mr. Sten Rentzhog of Sweden, author of the book about the world's open-air museums, describes the distinctive history of Den Gamle By and offers his views on how, in recent years, the museum has been able to develop with such strength and determination. Sten Rentzhog emphasizes five features that characterize Den Gamle By today: it learns from others, then takes their ideas one step further; it acts with courage and a strong sense of ambition; changes are made with a view to the whole, and with great professionalism; new developments retain links to the ideas of the museum's founder; and by initiating the project Den Moderne By, the museum has dared to break new ground in a way no open-air museum has ever done before. "We can be sure," the author concludes, "that in the museum world, Den Gamle By will remain at the centre of attention for many years to come."

Huset som genstand i 100 år

Af Peter Dragsbo

I anledning af museets 100 års jubilæum har vi bedt overinspektør ved Sønderborg Slot, mag.art. Peter Dragsbo om at skrive om Den Gamle By. Dragsbo har gennem årtier fulgt udviklingen indenfor den danske og internationale museumsverden.

Den Gamle By i Århus fylder 100 år. Kan vi ikke bare sige tillykke? Publikum strømmer til, Møntmestergården har rejst sig som Fugl Phønix, kranerne bygger på den nye bydel fra industrisamfundets tid, centeret for byhistorie får forskningen til at blomstre omkring sig osv. osv.

Når jeg alligevel har grebet pennen for en lille fødselsdagsomtale, er det af to grunde: For det første for at gøre lidt op med den aura af "Cirkus Bindingsværk", som museumsverdenen undertiden har tillagt Den Gamle By – for det andet for at påpege to områder, hvor museet har vist vejen også for den øvrige museumsverden.

Et byhistorisk museum

Det er korrekt, at der hvilede et lidt "gammelmodigt" skær over Den Gamle By, da vi i 1970erne var unge fremadstormende museumsfolk. Museet bestod af samling efter samling, interiør efter interiør, og intet var fra det industrialiserede samfund og derefter. Men var stort set ikke alle museer sådan dengang? Der var næppe noget kulturhistorisk museum, bortset fra de helt nye eller meget specialiserede, der ikke stadig i 1970erne udviklede sig efter princippet om, at man gerne indlemmede alle slags samlinger, og at man tog venligt mod alle tilbudte genstande. Det var endda det helt moderne, at vi tog imod helheder frem for enkeltgenstande – og sådan var jeg med til at belaste Esbjerg Museums samlinger med værksted efter værksted med *det hele,* lige ned til mesters sidste sure cigar.

Hvad vi ikke rigtigt var klar over, var, at Den Gamle By i sine tidlige år havde været et meget målrettet specialmu-

Igennem årene har Den Gamle By reddet mange bygninger, herunder flere huse, som var fredet i klasse A, men alligevel blev dømt til nedrivning. Her bygninger fra Randers, Aalborg og Aabenraa. Foto Knud Nielsen.

seum – et bygningsmuseum, meget parallelt til frilandsmuseet i Sorgenfri. Begge museer var udsprunget af de store udstillinger, Dansk Folkemuseum af Den nordiske Industri- og Håndværksudstilling i København 1888, Den Gamle By af Landsudstillingen i Århus 1909. Trods forskelle i det teoretiske grundlag for indsamlingspolitikken havde de to museer i de følgende årtier ønsket om *dækning* til fælles: Frilandsmuseet den geografiske og typemæssige dækning, Den Gamle By ønsket at skabe en hel førindustriel købstad fra torv til baggade. Først efter 1945 gik udviklingen hver sin vej: Frilandsmuseet fortsatte som bygningsmuseum og nåede sidst i 1990erne efter 25 års snak frem til at tage hul på "andelstiden". Mens Den Gamle By blev mere og mere ramme og mindre og mindre by- og bygningsmuseum. Når Den Gamle Bys direktør, Thomas Bloch Ravn, ønsker at gå *back to basics*, er det ikke bare tilbage til frilandsmuseet som enestående formidlingsform, men også til Den Gamle By som museet for de danske byer.

Forskningen

Som forskningsinstitution har den Gamle By traditionelt haft en stærk position inden for områder som håndværk, dragt,

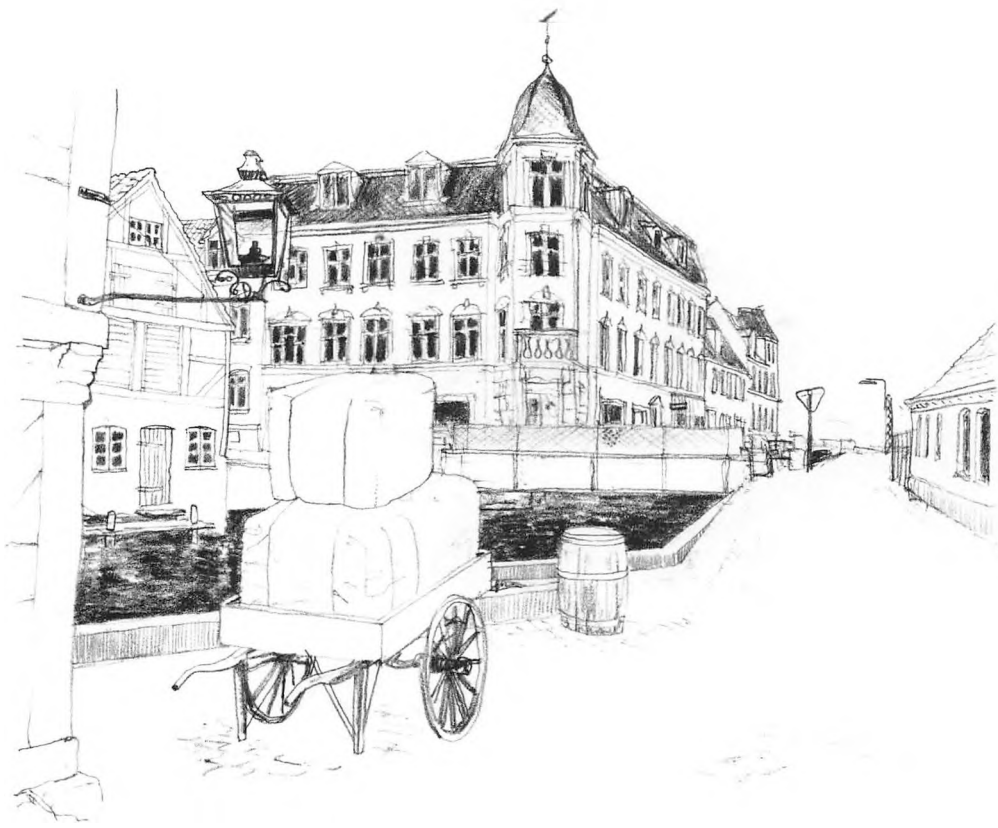

Sådan forestiller Den Gamle By sig, at publikum om få år vil kunne se det moderne 1974-kvarter fra museets 1864-kvarter. Tegning Jonas Rump Nielsen.

genstandsområder og teaterhistorie. Et nybrud hen imod den moderne byhistorie kom i Erik Kjersgaards år i 1980erne, hvor Den Gamle By tog fat i et helt nyt forskningsfelt, nemlig kvarterundersøgelser i forskellige århusianske kvarterer fra de sidste 150 år. Også siden har museet leveret fremragende forskning inden for mange felter, fra klædedragt til teaterhistorie. I 2001 satte museet sig for alvor i centrum i dansk byhistorisk forskning ved etableringen af *Dansk Center for Byhistorie* i samarbejde med Århus Universitet, Historisk Institut. Derved virkeliggjorde museet mange års ønsker i det danske byhistoriske miljø, der siden 1960erne havde været organiseret i "Dansk Komité for Byhistorie". Samtidig brød museet med den tradition i bondelandet Danmark, at kun landbrug og landskab kunne have forskningscentre og selskaber.

Ud over boliger, butikker og liberale erhverv vil 1974-kvarteret også komme til at rumme jazzbaren Bent J fra Århus, som museet hjemtog, da ejeren gennem 35 år, Bent J. Jensen, lukkede i foråret 2008.

Den Moderne By

Som frilandsmuseum for bykulturen har Den Gamle By stået over for lidt af en udfordring. I kraft af danskernes stærke følelse af at tilhøre et oprindeligt bondesamfund har det været næsten "naturligt", at bondekulturen kom på museum – også som bygninger. Med byerne har vi haft det sværere. Nok kom den gamle bykultur i høj grad på museum, da man med industrialiseringens gennembrud o. 1900 for alvor følte, at den gamle købstad med dens laugshåndværk og gamle fællesskaber var ved at være historie. Men for de fleste danskere har byerne enten været et miljø, man flygtede fra – ud til lys, luft, hus og have – eller noget, vi forbandt med det moderne, med nutid og fremtid. At møde den gamle købstad, som vi gør i Den Gamle By, kom derfor lettere til at virke som nostalgi eller kuriosum.

Det er derfor ikke bare glædeligt, men helt nødvendigt, at Den Gamle By nu er gået i gang med at tage Den Moderne By ind på museet. Mærkeligt nok har den selvfølgelige idé med at tage hul på de sidste 100-150 år været mødt med

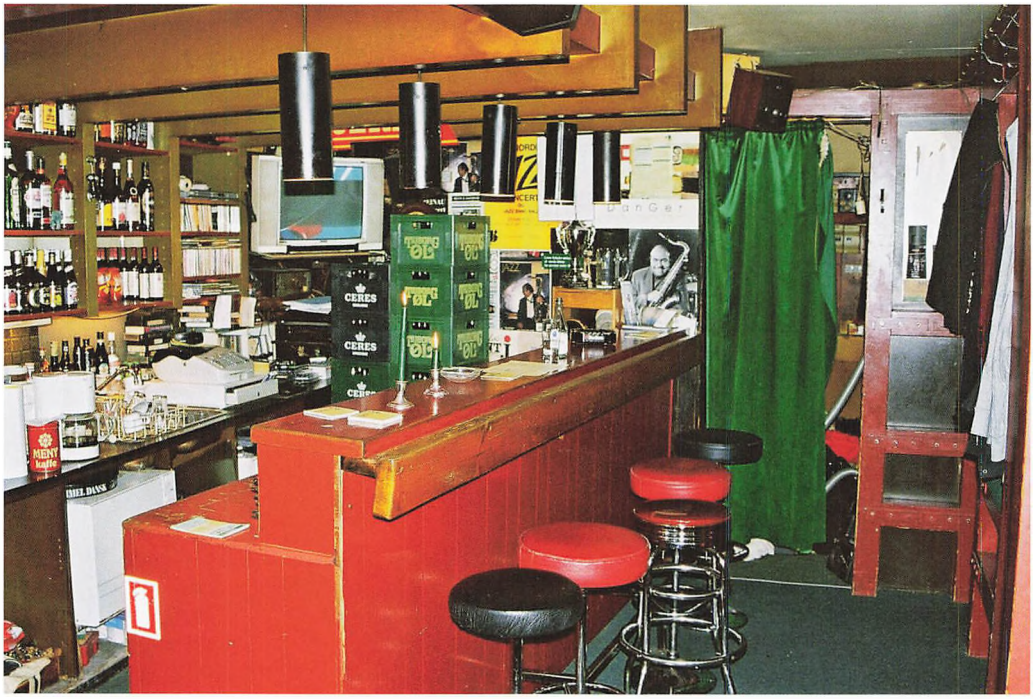

Baren i Bent J. Det er museets plan, at der både skal spilles jazzmusik og drikkes øl i lokalerne, som forventes genåbnet i Den Gamle By senest i 2014.

kritik. Kulturarvsstyrelsen fik således direkte udtrykt, at det "ikke var relevant at støtte opbygningen eller driften af en bydel fra det 20. århundrede" – ud fra argumenter om, at bygningsfredningsloven sikrede et repræsentativt udsnit af bygninger fra samme periode ude i gader og stræder, og at talrige museer bedrev indsamling og forskning i 1900tallet.

At bevaringsværdige huse bør bevares "på roden", er korrekt. Aalborg ville være mere interessant, hvis de pragtfulde gårde stod dér i stedet for i Den Gamle By. Men museerne køber og indsamler jo også, selv om genstande og kunst fungerer bedst i private hjem. Og netop med hensyn til Den Moderne By har man i enkelte tilfælde valgt at opføre kopier af bygninger i original byggeteknik, fordi der heldigvis ikke rives så mange gode huse ned ude i virkeligheden. Men bag kritikken ligger efter min mening to misforståelser: Den første misforståelse er den manglende forståelse af, at Den Gamle By – og frilandsmuseer i det hele taget – er museer for bygninger og byggede helheder. Det var måske med årene blevet lidt sløret af, at mange museer, inkl. Den Gamle By brugte gamle bygninger som ramme om almindelig muse-

umsdrift. Men bygninger kan for kulturhistorikeren være både elementer i et kulturmiljø og genstande med egen ret, helt på linje med menneskelivets øvrige vælde af genstande. Den anden misforståelse gælder museets egenart. Havde Den Gamle By erklæret sig som specialmuseum for det 20. århundrede, havde Kulturarvsstyrelsen haft ret. Men som eneste museum for byer og byhuse generelt har Den Gamle By naturligvis en forpligtelse til også at dække nyere og nyeste tid – sådan som vi stort set alle gør inden for vores ansvars- og virkeområder.

Inspirationskilder

For den, der ligesom Den Gamle Bys medarbejdere har haft fornøjelsen ved at se "bykvarteret" på Norsk Folkemuseum på Bygdøy ved Oslo og – ikke mindst – samlingen af "egne hjem" fra perioden 1920 til i dag på Maihaugen i Lillehammer, er der da heller ingen tvivl om, at den moderne tid ikke alene hører til på Verdens frilandsmuseer, men også i de kommende år bliver en meget væsentlig styrke for disse museer, fordi den nære fortid kan udnyttes til nye former for formidling og historiebevidsthed i symbiosen mellem personlig-familiær erindring og kulturarven. For i stedet for at være en "kannibal" på kulturarven i de danske byer vil Den Moderne By blive en væsentlig indgang til forståelsen for de bygningskulturelle miljøer derude langs gader og veje, bl.a. ved oplevelsen af, hvilke mennesker, kulturer og funktioner, de har rummet.

Refleksion over fremtiden

Med baggrund i mit for nyligt publicerede forskningsprojekt om de danske forstæders historie har jeg til slut et personligt ønske om, at Den Gamle By på et tidspunkt går videre og med inspiration fra Maihaugen også skaber et dansk villa- og parcelhusmuseum. Med Den Moderne By får vi opfyldt mange års savn af en museal formidling af den industrialiserede bys tætte bebyggelse. Tilbage står, at Danmark i det 20. århundrede i høj grad blev enfamiliehusenes land: i dag bor over 60 % af befolkningen i hus med have. Der er brug for et helt nyt museumskvarter, hvor de vigtigste hus- og haveformer fra de sidste 100 år er repræsenteret: den borgerlige villa, kolonihaven, byggeforeningshuset, Bedre

I 2008 dokumenterede og hentede Den Gamle By dette helt almindelige hus på Wenbovej i Hjørring. Huset er fra 1902. Netop fordi det er så almindeligt, viser huset, hvordan tusindvis af danskere har levet og boet de sidste 100 år.

Byggeskik-huset, bungalowen, statslånshuset og typehusene. Men også det nyere etagebyggeri fra boligforeningerne over det industrialiserede blokbyggeri til vore dages kriseramte Ørestadskomplekser bør vel en dag være repræsenteret på et bykulturelt frilandsmuseum. Det kræver rummelige arealer med ekspansionsmuligheder – eller mulighed for at musealisere et eksisterende forstadskvarter?

English summary

The museum director of Sønderborg Castle, Mr. Peter Dragsbo, has followed Den Gamle By closely since the 1970s. In this article he underscores its role as a museum for the buildings of Danish towns, pointing out the significance of the museum's focus in recent years on the Danish Centre for Urban History and on its own expansive modern-town project, Den Moderne By. In closing, he expresses the wish that Den Gamle By will continue to develop, and someday create a Danish museum for bungalows and detached homes.

Peter Holm og Den Gamle By

Af Birgitte Kjær

Peter Holm lagde i 1909 den første sten til Den Gamle By ved at få flyttet og genrejst Borgmestergården på Landsudstillingen. I denne artikel redegør tidligere overinspektør i Den Gamle By, cand.mag. Birgitte Kjær, for Peter Holms virke, hans tanker og visioner.

"Hvem tæller vel de tabte slag på sejrens dag?"[1] kunne Peter Holm glad udbryde, når et projekt lykkeligt var bragt til afslutning, og f. eks. et nyt hus var genrejst i Den Gamle By med korrekte værksteder og interiører.

Herman Vedels maleri af Peter Holm fra 1943 fanger ham i en karakteristisk situation. Han gned gerne hænderne mod hinanden eller slog fingerspidserne let mod hinanden, har tidligere museumsinspektør Erna Lorenzen fortalt forfatteren. Peter Holm var pertentlig med sit tøj og sin hvide skjorte, hvilket maleren også har fået med.

Peter Holms private data

Født 18. maj 1873 i Ärhus
Død 1. februar 1950 i Århus
Forældre: Sejl-, flag- og kompasmager Rasmus Christian Holm (1837-1916) og Emma Petrea Jensen (1846-1932)
Gift 1. gang: 14. maj 1899 med Agnete Charlotte v. Haven (1876-1929). Ægteskabet opløst 1921.
Gift 2. gang: 2. maj 1921 med Nielsine Petra Julie Nielsen (1889-1983)
Børn: En søn af første ægteskab, Ralph Holm, født 24. oktober 1904, død 8. juni 1983.

Og der skulle mange kampe til – også tabte, før Peter Holms ide om frilandsmuseet for købstadkultur havde vundet, og han selv blev anerkendt for det. Som museumsmand var han selvlærd. Han brændte for sit museum og for dets idé, hvormed han var nyskabende. Han var entusiastisk og charmerende. Men da han skulle pege på sin efterfølger, valgte han en mand af en helt anden støbning, den lærde videnskabsmand. Nu skulle livsværket, Den Gamle By, blåstemples som videnskabelig institution. Han var sig sin betydning bevidst som den, der kunne skabe ting, men vidste også, at han var uden for den traditionelle museumsverdens formskærerlaug, hvad han især i starten fik at føle. Derfor glædede æresdoktorgraden ved Århus Universitet ham.

Men inden for frilandsmuseerne i Norden blev han fra 1909 banebrydende og højt værdsat som inspirator og mentor.

Peter Holms vision

I årtierne omkring år 1900 ændrede hele bykulturen sig på grund af industrialiseringen. Gamle håndværk med århundreders traditioner bag sig forsvandt hastigt. Tilsvarende ændredes bybilledet. De gamle bindingsværkshuse, der gennem århundreder havde præget såvel hovedstaden som købstæderne, veg nu for nyt murstensbyggeri. Men eftersom landbrug var landets hovederhverv, og langt størsteparten af landets befolkning endnu boede på landet, havde man ikke øjnene åbne for denne udvikling.

Det så Peter Holm før alle andre. Med sin baggrund i en gammel århusiansk håndværkerfamilie havde han et klart blik for, hvordan disse erhverv, der havde været en af de bærende søjler i købstædernes økonomi, nu ændredes eller forsvandt. Håndværkerne kunne være rige borgere men også små håndværkere. Han så det imidlertid i et helhedsbillede, hvor også byens købmænd, store som små, var med. Og i helhedsbilledet hørte også deres hjem og huse med.

Baggrund

Det hele startede i 1907, ja måske snarere i 1880erne, hvor en inspirerende lærer, Hr. Rasmussen, fra Fengers Skole vakte Peter Holms interesse for historie.[2] Efter at Peter Holm i 1891 havde taget skolelærereksamen, vendte han tilbage til

Peter Holm ønskede at genskabe en "hel" by, og han lod museets første gade være krum, sådan som det ville have været tilfældet i middelalderens og renæssancens byer.

fødebyen Århus og blev i 1894 ansat ved Århus kommunale skolevæsen. Men den historiske interesse holdt ved, og han blev i 1905 medlem af Århus Museums bestyrelse.

Århus by planlagde i disse år en stor landsdækkende industriudstilling til 1909. Under inspiration fra tilsvarende store industriudstillinger i København i 1879 og 1888 planlagde man, at også Århus' Landsudstilling skulle rumme en historisk afdeling. I 1879 i København var det en udstilling af landlige genstande. Nu, da Peter Holm i 1907 blev formand for den komité, der skulle planlægge den historiske udstilling, ændrede han vinkelen til, at det skulle være håndværk og boliginteriører fra byerne, der skulle være i centrum. Denne ide havde dog vanskeligt ved at vinde gehør hos formanden for Århus Museums bestyrelse, der – med Nationalmuseets direktør, Sophus Müller som forbillede – lagde mere vægt på museets forhistoriske samlinger.

Borgmestergårdens stue fra 1848 viser det, der karakteriserede Peter Holms interiørindretning, nemlig at alle dagligdagens småting skulle ligge fremme i rummet og give indtryk af, at beboerne netop havde rejst sig og var gået ud et øjeblik. Der var altid rene gardiner og blomster i vinduerne.

I de samme år stod en stor købmandsgård i Århus fra 1597 for nedrivning, og Peter Holm så muligheden for at bruge den som ramme for den historiske udstilling. Han havde – igen i modsætning til formanden for Århus Museums bestyrelse – erkendt gårdens bygningshistoriske kvaliteter, blandt andet som bærer af en af landets ældste, bevarede hængende svalegange. Og Peter Holm fik gennemtrumfet, at gården blev opmålt, nedtaget og med navnet Den gamle Borgmestergaard genopført på Landsudstillingen, hvor den med sine interiører blev en stor succes. Da Landsudstillingen sluttede, dannedes en komité, der skulle sikre, at huset og de samlinger, Peter Holm med så stor entusiasme havde bragt til veje ved lån fra mange familier i Århus, ikke skulle splittes igen.

Frem til åbningen 23. juli 1914 lykkedes det at få genrejst såvel den store købmandsgård samt et par andre huse i et hjørne af det århusianske parkanlæg, der i dag er Botanisk Have. Navnet var fortsat Den gamle Borgmestergaard, og nu begyndte for alvor kampen for det, der skulle udvikle sig til Den Gamle By, Danmarks Købstadmuseum. Allerede på dette tidspunkt havde Peter Holm et billede af, at der skulle rejse sig en hel museumsby omkring Borgmestergården med fokus på købstædernes bindingsværkshuse og med et rigt inventar fra de gamle håndværk, der var ved at forsvinde og med interiører, som borgerskabet kunne have boet i fra 1500tallets slutning og frem til midten af 1800tallet. At hans planer for at opbygge en hel by var klare for ham allerede i 1914 ses af den omhu han lagde i placeringen af de huse, han anlagde på grunden. De blev med et for Peter Holm typisk kunstnerisk men også fremsynet greb anlagt, så de ville komme til at danne både en krum gadelinje og et torv.[1]

Men ét var husene; de skulle også fyldes med alle dagligdagens genstande. Ved erhvervelsen af disse kom Peter Holms evner til at tale sit museums sag rigtig for dagen. Et eksempel: I museets lille lysthus skulle der dækkes op til thedrikning – men themaskinen manglede. Følgende replikskifte med en ven af museet huskedes længe: "Ja, Bägø, De har jo Fantasi, De kan nok forestille Dem, at der mellem Kopperne engang skal staa en dejlig Themaskine". Efter et øjebliks Tøven slog han mig paa Skulderen og sagde: "De *skal* faa en dejlig Themaskine".[2] Peter Holm kendte selvfølgelig

Peter Holms uddannelse og ansættelser

1888 Præliminæreksamen
1891 dimitteret fra Det kongelige Skolelærerseminarium Jonstrup
1891-1894 tillægseksaminer i fransk, tysk, engelsk og svensk
1898 translatøreksamen i engelsk
1894-1918 ansat ved Århus kommunale skolevæsen
1909-1918 ulønnet leder af Den Gamle By
1918-1924 ansat i Den Gamle By, uden titel
1924 (museums)inspektør
1933-1945 museumsdirektør

til Bågøs themaskine, og erhvervede ved den lejlighed en af museets bedste empire-themaskiner.

De vanskelige år 1914-1924

Med Den gamle Borgmestergaard og de fire huse, der i starten udgjorde museet, havde Peter Holm skabt begyndelsen til verdens første frilandsmuseum for købstadkultur. Gennem de næste 30 år lykkedes det ham ved utrættelig flid at genrejse 44 huse omkring de fire oprindelige, og byplanen blev videreudviklet, så der blev en hel by ud af det med rige interiører og værksteder. Men de første år var vanskelige.

Farveriet blev i 1928 indrettet med hjælp fra farver Ejnar Hansen i Vejle. Peter Holm knyttede farverfamilien Hansen nært til museet. Foto Flemming Schmidt.

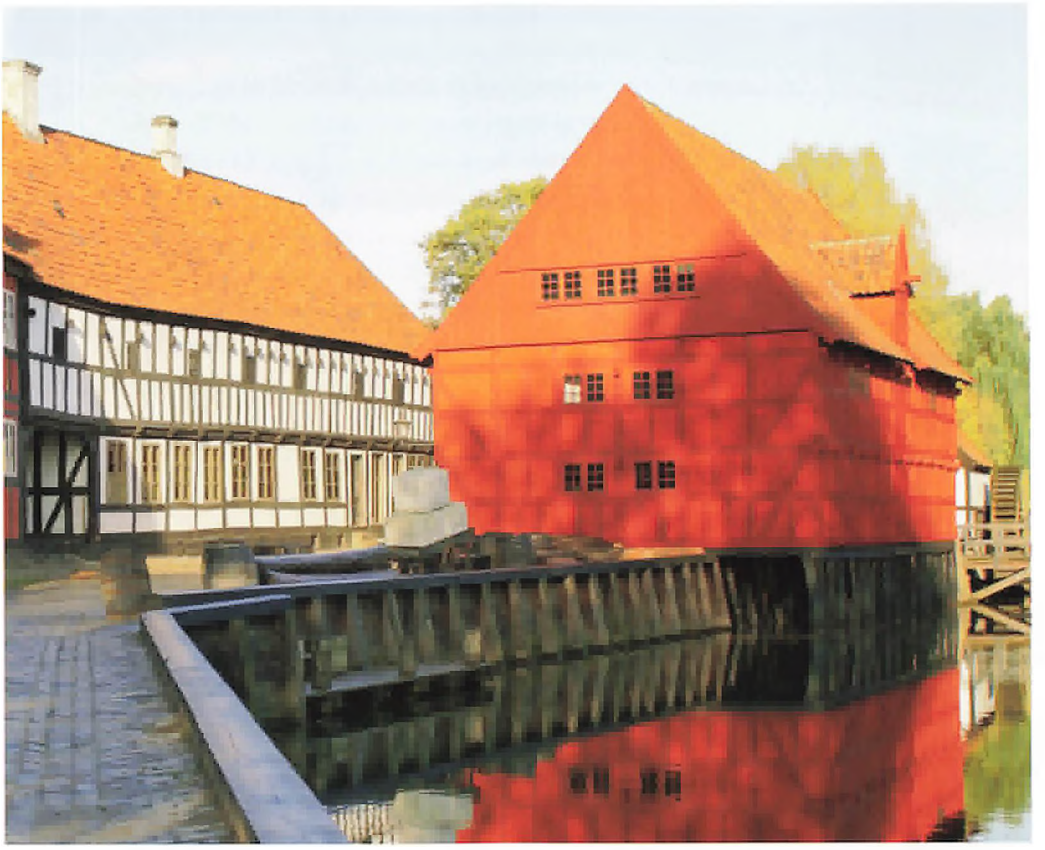

Med genrejsningen af Købmandsgården i 1942 lige overfor Toldboden kunne museet nu fortælle historien om købmandsstandens betydning og byernes søværts handel. Toldboden er den rødkalkede bygning, den hvidkalkede købmandsgård ses mod venstre.

Selv om Peter Holm i 1914 af staten fik bevilget 1.500 kr. til årlig drift af museet, levede han ikke uden problemer. Hårdest at bære – og måske vanskeligst at forstå og nok derfor mest sårende – var modstanden fra Nationalmuseets ansete direktør, Sophus Müller.[3] Müller havde arkæologens indbyggede respekt for "den ægte vare", som genstandene i sig selv jo var, men var et hus flyttet fra sin rod og eventuelt rådden tømmer udskiftet med nyt, var det for ham ikke mere den ægte vare men "imitation" og derfor ikke videnskabeligt i orden. Det var heller ikke i orden at placere genstande i interiørerne, der ikke havde stået der altid. Det var en holdning, han også gav udtryk for over for Dansk Folkemuseum (det senere Frilandsmuseet i Lyngby).

Der var imidlertid en vis inkonsekvens i denne holdning, al den tid Sophus Müller selv i 1906 havde flyttet en jættestue fra Lolland til Nationalmuseets gård og også sammesteds

opført en kopi af en dysse fra NV-Sjælland.[6] Ligeledes havde Müller støttet, at brygger Carl Jacobsen fremviste afstøbninger af blandt andet antikke statuer.[7] Måske sårede dette Peter Holm så meget mere, som det han allersidst ønskede var, at Den Gamle By skulle blive et Tivoli. I formidlingens tjeneste ønskede han, at arbejdet skulle blive gjort så godt som muligt.[8] Det ses også af, at han, da Borgmestergården skulle genrejses i 1914, afveg fra de oprindelige planer for indretningen for i stedet at rette sig efter de bevarede spor i huset. Herved fik rummene en funktion og dekoration, der var i nøjere overensstemmelse med de oprindelige.[9] Frem til 1924 genrejste Peter Holm endnu fire bindingsværkshuse, der oprindelig havde ligget i Århus.

I arbejdet med dette nye og vovelige projekt, det borgerlige interiørmuseum, fik han imidlertid gennem alle årene stor støtte fra museumsinspektør Chr. Axel Jensen, på trods af at han kom fra Sophus Müllers Nationalmuseum.

Den gamle Borgmestergaard, som området stadig kaldtes trods vokseværket, var en privat institution, og der var ikke penge til en egentlig aflønning af Peter Holm. Han tjente frem til 1918 sine penge dels ved at undervise i Århus kom-

Peter Holm er her fotograferet ved ceremonien, da Århus Universitet i 1946 udnævnte ham til æresdoktor. Peter Holm sidder på første række som nummer fire fra højre. På rækken sidder i øvrigt fra højre mod venstre økonom Peter Zeuthen, litteraturhistoriker Francis Bull og historiker Curt Weibull. Foto Universitetshistorisk Samling, Århus.

munale skolevæsen dels ved oversættelsesarbejde. Arbejdet med museet skete vederlagsfrit i fritiden. Derefter blev han fuldtidsarbejdende på Den gamle Borgmestergaard, men måtte stadig tjene sine penge ved oversætterarbejde. Dette fortsatte til langt op i 1930erne. Ind i mellem var der også stadig lidt skolearbejde.[10] Som kyndig i engelsk tjente han også penge ved at ledsage århusianske forretningsfolk, der ikke beherskede sproget, på rejser til England. Han var på sådanne rejser hen ved 20 gange. Ved siden af alt dette studerede han flittigt historie; hvad han genskabte på museet, skulle være historisk korrekt.

Peter Holms tillidsposter og æresbevisninger

1905 Medlem af bestyrelsen for Århus Museums historiske afdeling
1907 formand for det udvalg, der skulle forberede en historisk udstilling på Landsudstillingen i Århus i 1909
1916 Ridder af Dannebrogsordenen
1934 Dannebrogsmændenes hæderstegn
1934 Den Hielmstierne-Rosencroneske Stiftelses prismedalje
1946 Æresdoktor ved Århus Universitet

Anerkendelsen og fortsat udbygning 1924-45

I årene 1923-26 skete der en tilvækst, der for alvor skabte Den gamle Borgmestergaard om til Den Gamle By. Peter Holm fik mulighed for at erhverve dels et stort bygningskompleks fra Århus, Århus Mølle med bygninger fra 1600tallet og frem til 1800tallet, dels det meget store Klingenbergske gårdkompleks fra Aalborg med pakhuse, stenhuse og beboelseshuse. Med disse huse genrejst ville bybilledet for alvor blive udbygget, torvet bedre bebygget, gadelinjerne lukkede og en ägade dannet. Til dette store projekt fik Peter Holm tilskud både fra Århus kommune, fra Ny Carlsbergfondet samt fra flere private personer i byen, der støttede arbejdet med genopførelsen ud fra hver deres fag.

Og Peter Holms store og frivillige indsats gennem de forløbne år blev nu belønnet. Museet blev i 1924 omdannet til en selvejende institution med navnet "Den gamle By" og – selv om hoveren var langt fra Peter Holms karakter – må det have været med en vis fornøjelse, at han så den nye institution få overdraget hele Århus Museums historiske samling. Nu kunne han ud over interiørerne også fremvise væsentlige specialsamlinger fra historisk tid. Peter Holm blev udnævnt til inspektør for den nye institution og fik løn, dog så beskeden at han fortsat måtte lave oversætterarbejde i fritiden. Han stod tidligt op og arbejdede, før han mødte på museet.

Anerkendelsen begyndte at komme. Ved Skandinavisk Museumsforbunds møde i Danmark i 1929 blev en del af mødeaktiviteterne henlagt til Den Gamle By. Her mødtes førende museumsfolk fra hele Norden, og Peter Holms værk blev med rette beundret. Her knyttedes også nyttige venskaber.

Peter Holm ønskede en markant bygning til Torvets fjerde side. Men først et halvt århundrede efter hans død lykkedes det Den Gamle By at erhverve en passende bygning, den store Møntmestergård fra 1683 fra København, der blev genopført 1998-2009 og som nu lukker Torvet.

I 1933 blev Peter Holm udnævnt til direktør, og først nu kunne han for alvor lægge alt det arbejde til side, der gennem de forløbne år havde skaffet ham en indtægt. Og i 1946, året efter at han var gået af som direktør, gjorde Århus Universitet ham til æresdoktor.

Peter Holm hvilede aldrig på laurbærrene. Museet gik forud for alt. Udbygningen efter de store tiltag i 1920erne fortsatte; endnu 20 huse/interiører blev det til indtil hans afgang i 1945. Penge til at genopføre nedrivningsdømte huse og indrette dem med relevante værksteder og interiører var der imidlertid ikke. Her måtte Peter Holm gribe til nye metoder.

Var det muligt at erhverve et relevant bindingsværkshus, og var der et egnet værksted at få, gik han til det pågældende fags folk og fik dem spændt for vognen. Hos dem skabte han en interesse for at bevare netop deres fag fra glemsel, og gjorde dem derved interesserede i at skaffe midler til genopførelse af et hus at etablere værkstedet i. Og den samme

kontakt til fagenes egne folk udnyttede han, når værkstedet skulle etableres. Det blev fagets egne folk, der opstillede værkstederne, så alt blev anbragt korrekt.

Interessen blev opbygget på flere måder. Han drog folk ind i sin fortrolighed, fortalte om sine bekymringer og spurgte om råd. Hvor skulle man mon få penge fra? Hvilke folk ville det være formålstjenligt at kontakte?[11] Således arbejdede han gennem alle årene på at få fagenes egne folk til at rejse penge og sikre væsentlige værksteder.

Samarbejde i Norden

De øvrige nordiske frilandsmuseers ledere beundrede Peter Holm. De havde om nogen forståelse for, hvilke problemer han havde haft. De fleste af dem var, som han, selvlærde, enlige ildsjæle, der investerede deres liv i arbejdet for en idé. Især blev samarbejdet med Anders Sandvig fra Maihaugen i Lillehammer givende, for selv om det var et frilandsmuseum for den landlige kultur, var problemerne de samme. Peter Holms nyskabende ide om et frilandsmuseum for købstadkulturen smittede også af på de andre nordiske lande. Skansens frilandsmuseum i Stockholm blev udvidet med en byafdeling, og i Norge oprettede man stiftelsen Gamle Bergen, der skulle bevare gamle Bergen-huse. Også Klosterbacken i Turku/Åbo i Finland står i gæld til Peter Holm.[12]

Manden og personligheden

"Jamen, Peter Holm var jo så charmerende", sagde museumsdirektør, dr. phil. Helge Søgaard, når han skulle forklare, hvorfor det var vanskeligt at modstå Peter Holms ivrige insisteren på, at folk skulle hjælpe hans museum.[13] Og han kunne da også være svær at modstå. Mødte han en af byens pengemænd på gaden, hilste han straks, konverserede interesseret fruen om børnene og manden om forretningen, fortalte begejstret om de sidste nye planer for museet, indtil manden med et let suk sluttede samtalen med et "Og hvad skal det så koste denne gang?".[14]

På denne måde lykkedes det Peter Holm at få rejst 45 huse på knap 35 år!

Den Gamle By i dag

Museet, som det står i 2009 med nu tæt på 80 huse, skylder Peter Holm sin tilblivelse, sin idé, sin ånd. Peter Holms efterfølgere som direktører[15] har været sig arven bevidst, fulgt Peter Holms tanker og arbejdet målbevidst på at holde sig på videnskabeligt grundlag, så Sophus Müllers spottende udtryk "Peter Holms Tivoli"[16] aldrig skulle virkeliggøres.

Men der er også kommet nyskabelser til, der har bidraget til at uddybe oplevelsen af livet i en gammel dansk købstad. Fra 1965 er der blevet holdt markeder under forskellige former,[17] og fra 2001 har man gennem levendegørelsesprojektet Levende Museum arbejdet med at illustrere dagliglivet i udvalgte miljøer fra 1700-, 1800- og 1900tallet.[18]

Og i erkendelsen af, at historien er en løbende proces, har museet i 2003 iværksat et storstilet udbygningsprojekt, Den Moderne By, der med huse, boliger og butikker skal føre historiefortællingen op i det 20. århundrede med omdrejningspunkter i 1927 og 1974.[19]

Noter

1 Helge Søgaard: Peter Holm og "Den gamle By". Købstadmuseet Den gamle By, årbog 1972 s. 112. Citatet stammer fra Bjørnstjerne Bjørnsons digt Fremad.

2 Peter Holm: Den gamle By i Aarhus, 1951 s. 13.

3 At Peter Holm allerede fra starten i 1914 så en hel by for sig, fremgår af flere udtalelser. Se f.eks. Peter Holm: Den gamle By i Aarhus, 1951 s. 40 og fremefter ("... det kommende Gadebillede") og Kristian Bjerknes: Peter Holm og Gamle Bergen. Købstadmuseet Den gamle By, årbog 1972 s. 56. – Peter Holm selv: "... Hovedsagen var Skabelsen af Bybilledet...". Peter Holm: Den gamle By i Aarhus, 1951 s. 95 og fremefter – Peter Holms selvbiografi i Acta Jutlandica XIX. Aarsskrift for Aarhus Universitet XIX, 1947 s. 43 og fremefter.

4 Peter Holm: Den gamle By i Aarhus, 1951 s. 90.

5 Sophus Müller 1846-1934.

6 Vejledning til Nationalmuseet, uden år, men i flg. kongemonogrammet mellem 1906 og 1912.

7 Kristof Glamann: Øl og marmor. Carl Jacobsen på Ny Carlsberg, 1996 blandt andre s. 249 og fremefter.

8 Erna Lorenzen: Peter Holm – mennesket bag museumsmanden. Den Gamle Bys årbog 1998 s. 26.

9 Peter Holm: Den gamle By i Aarhus, 1951 s. 93.

10 Erna Lorenzen: Peter Holm – mennesket bag museumsmanden. Den Gamle Bys årbog 1998 s. 19.

11 Erna Lorenzen: Peter Holm – mennesket bag museumsmanden. Den Gamle Bys årbog 1998 s. 20-21.

12 Diverse artikler i Købstadmuseet Den gamle By, årbog 1972 om Peter

Holm. – Birgitte Kjær: Et gensyn med fortiden; om et besøg på "Klosterbacken"... Købstadmuseet, Den gamle By, årbog 1988-89 s. 99-106.

13 Udtalelse af museumsdirektør, dr. phil. Helge Søgaard (Den Gamle By, museumsinspektør 1931, museumsdirektør 1945-1963) til forskningsbibliotekar, mag.art. Jørn Street-Jensen, Statsbiblioteket, Århus.

14 Erindring af museumsdirektør, mag. art. Hans Lassen (Den Gamle By, museumsinspektør 1945-46 og direktør 1964-1977) til Birgitte Kjær.

15 Direktører for Den Gamle By efter Peter Holm: dr.phil. Helge Søgaard 1945-1963, cand. mag. Gunner Rasmussen 1963-1964 (konstitueret), mag.art. Hans Lassen 1964-1981, mag.art Erik Kjersgaard 1981-1995, mag.art. Thomas Bloch Ravn 1996 -

16 Emanuel Sejr: Biblioteks- og kulturliv i Århus, 1977 s. 147. "... det grænsede haan, at folk interesserede sig overdådigt for dette Tivoli medens kun meget få besøgte Århus Museum." Udateret, men sandsynligvis fra 1920erne.

17 Anders Ertboe: Festugen i Den Gamle By 1965-1997. Den Gamle By årbog 1998 s. 113-130.

18 Den Gamle Bys årbog 2000 og fremefter. Diverse artikler af flere forfattere i museets årbøger fra 2000 og fremefter.

19 Diverse artikler i Den Gamle Bys årbog 2007.

En forkortet udgave af denne artikel bringes i Historiens Ildsjæle som udgives af Dansk Historisk Fællesråd 2009.

English summary

Peter Holm (1873–1950) was the founder of what eventually grew into Den Gamle By, Denmark's market-town museum. From the town's humble beginnings in 1909 and until Holm's retirement in 1945, it was his enthusiasm and charisma that kept alive the effort to create an open-air museum that would depict the cultural history of Denmark's middle-class market towns. In this sense Holm was breaking new ground in the Nordic region and in Europe as a whole, since the open-air museums existing at that time had only dealt with rural culture.

Fejringen af Den Gamle Bys 100 års jubilæum

Af Thomas Bloch Ravn

2009 var 100 året for åbningen af Borgmestergården på Landsudstillingen i Århus i 1909, og dermed 100 året for starten på Den Gamle By. Det er blevet markeret året igennem med talrige udstillinger, åbninger og arrangementer. Museumsdirektør Thomas Bloch Ravn gennemgår her jubilæumsåret.

Helt tilbage til 25 års jubilæet i 1934 har man betragtet 1909 som året for museets grundlæggelse. Efterfølgende har man så også markeret et mindre jubilæum for åbningen af museet i Botanisk Have i 1914.

Det afgørende er, at Den Gamle By med Borgmestergården rummer en markant bygningsmæssig kontinuitet gennem hele museets nu 100 årige historie. Det var naturligvis værd at fejre, og det har vi gjort gennem hele jubilæumsåret.

Billedkunstneren og lederen af Dansk Plakatmuseum Peder Stougaard har udført en række fotografiske parafraser af motiver fra Den Gamle By.

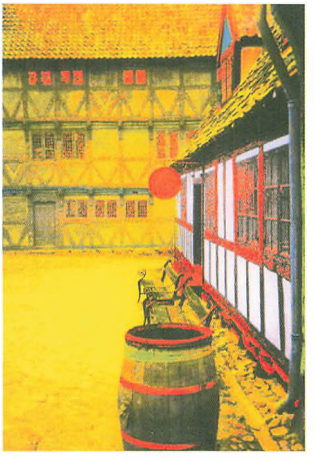

Fotografiske parafraser

Årets første åbningsdag 2. januar åbnede en lille udstilling med anderledes billeder af Den Gamle By.

Peder Stougaard, der ud over at være leder af Dansk Plakatmuseum også er billedkunstner, havde fotograferet et antal motiver rundt omkring i Den Gamle By og derpå lavet forskellige bearbejdninger af det fotografiske materiale. Resultatet blev nogle anderledes og fascinerende billeder af Den Gamle By, som i årets første måneder var udstillet i Borgmestergårdens to små udstillingsrum.

Frimærker med Den Gamle By-motiver

7. januar, markerede Post Danmark Den Gamle Bys jubilæum med udgivelse af en serie på fire frimærker med motiver af bygninger og gamle håndværksfag. Frimærkerne blev præsenteret ved et særligt arrangement i Den Gamle

Post Danmark udgav 7. januar en serie på fire frimærker med motiver fra Den Gamle By.

Bys Helsingør Theater for 175 særligt frimærkeinteresserede. Her fortalte salgs- og marketingschef i Post Danmark, Allan Bo Hansen, om, hvordan frimærkeserien er blevet til og kunstneren bag motiverne, Jakob Kühnel, var til stede for at signere mærkerne. Den Gamle Bys postmester deltog også i fejringen og bragte i dagens anledning de førstedagsstemplede breve og kort fra Den Gamle By til posthuset på Banegårdspladsen. Det skete naturligvis i den gamle postdiligence.

Festtøj

Lige op til påsken åbnede Den Gamle By 4. april årets første, store særudstilling. Udstillingen havde festen som tema, og da Den Gamle By rummer en betydelig samling af festtøj, var det helt naturligt, at udstillingen fik titlen Festtøj 1909-2009. Udstillingen blev åbnet af Hendes Kongelige Højhed Kronprinsesse Mary.

Bestyrelsesformand Jørgen Andersen bød velkommen, og museumsdirektør Thomas Bloch Ravn orienterede i sin tale

om historien bag Den Gamle Bys store dragtsamling, hvorefter Hendes Kongelige Højhed Kronprinsessen talte.

Kronprinsessen sagde bl.a.: "Det var en stor glæde for mig at modtage indbydelsen til at åbne Den Gamle Bys udstilling Festtøj 1909-2009. Det ville jeg naturligvis gerne, også fordi tøj og mode er en af mine interesser".

Kronprinsessen huskede tydeligt sit første besøg i Den Gamle By: "Jeg besøgte Den Gamle By første gang i 2004, da min mand Kronprinsen og jeg var på besøg som nygifte. Vi blev begge fascineret af det betagende miljø af bygninger, gader og gårde, som næsten hensætter en til en by på H.C. Andersens tid".

"Jeg glæder mig til nu også at få et indblik i – i hvert fald en del af – den store samling af tøj og mode, som også er i Den Gamle By. Jeg har set nogle af dragterne på billeder og glæder mig til også at se dem i virkeligheden".

Hendes Kongelige Højhed Kronprinsesse Mary åbnede udstillingen Festtøj 1909-2009 4. april.

"Ved en historisk udstilling, som den vi skal se om et øjeblik, er det interessant at se, hvordan ældre tiders mønstre og snit pludselig bliver moderne igen, om end på andre måder, i andre formater og med et anderledes twist".

"Man kan således håbe, at Den Gamle Bys historiske udstilling af festtøj kan være en inspirationskilde for nutidens og fremtidens stilskabere – såvel indenfor professionelt design som indenfor gademode".

En verden af Frilandsmuseer

Og nu gik det slag i slag med åbninger og arrangementer.

Lørdag 18. april åbnede en særudstilling med plakater fra frilandsmuseer over hele verden.

I anledning af museets 100 års jubilæum havde Den Gamle By og Dansk Plakatmuseum i fællesskab inviteret frilandsmuseer fra hele verden til at bidrage med både nye og gamle plakater.

I alt 46 forskellige frilandsmuseer fra 19 lande har sendt plakater i vidt forskellige udtryksformer fra det kunstneriske, over det humoristiske til det mere nøgterne.

"Den Gamle Bys 100 års jubilæum er en begivenhed, der giver anledning til tilbageblik, og på den baggrund opstod ideen om at vise den tradition, Den Gamle By er en del af, nemlig frilandsmuseernes historie", udtalte museumsdirektøren til pressen i anledning af udstillingens åbning.

Udstillingen rummer plakater fra Japan, USA, Australien og en lang række europæiske lande. For dem alle gælder, at de fortæller kulturhistorie om de enkelte lande og deres frilandsmuseer.

100 års jubilæet 18. maj og Den Danske Museumspris

Mandag 18. maj var selve jubilæumsdagen. 100 året for åbningen af Landsudstillingen i Århus og dermed også for åbningen af Borgmestergården, der rummede Landsudstillingens historiske afsnit.

Entreen var i dagens anledning sat ned til en krone – det samme som det kostede at komme ind på Landsudstillingen i 1909. Og så var der dramatiserede rundvisninger i Borgmestergården på samme måde som i 1909. Der åbnede en lille udstilling med billeder og historier fra Den Gamle By 1909-2009, og Dansk Center for Byhistories informative og

Plakatudstillingen "En verden af frilandsmuseer" åbnede 18. april. Her øverst plakat fra engelske Beamish og nederst plakat fra Eesti Vabaõhumuuseumi i Estland.

fascinerende digitale gåtur på Landsudstillingen blev tilgængelig for publikum – i Den Gamle Bys udstilling, ude i byen og på nettet.

Den Gamle By benyttede også selve dagen til officielt at markere, at det store projekt, Den Moderne By, nu overgår fra planlægning til realisering.

Samme dag modtog Den Gamle By Den Danske Museumspris for 2009.

Jubilæumsarrangementer og museumsprisen er nærmere omtalt i en selvstændig artikel i denne årbog.

Møntmestergården åbnet

Der er ingen tvivl om, at jubilæumsårets hovedbegivenhed var åbningen af Møntmestergården torsdag den 16. juni.

Gården blev åbnet af Hendes Majestæt Dronningen, efter at Den Gamle By havde brugt godt 10 år, 60 mio kr og en enorm mængde knofedt og kreativitet på dette enestående projekt, som måske er det mest radikale af sin art i Danmark nogensinde.

I anledning af åbningen udgav Den Gamle By bogen "Møntmestergården. Fra Borgergade i Nykøbenhavn til Torvet i Den Gamle By".

Åbningen af Møntmestergården er nærmere omtalt i en selvstændig artikel andetsteds i denne årbog.

International konference

I perioden 25.-30. august var Den Gamle By vært for den 24. konference i Association of European Open Air Museums, som er et netværk af de vigtigste europæiske frilandsmuseer. Associationen er grundlagt i 1966 og er kendetegnet ved, at den, udover det rent professionelle, også er baseret på mange personlige venskaber. Hvert andet år afholdes en konference. Det er første gang, konferencen afholdes i Danmark.

Den officielle velkomst foregik på Århus Rådhus, i byrådssalen, hvor borgmester Nicolai Wammen bød velkommen. Derpå var byen vært ved en reception og en rundvisning i Arne Jacobsens arkitektoniske mesterværk.

Konferencen blev afholdt i Den Gamle Bys Helsingør Theater, og mødernes to hovedtemaer var Autenticitet og Aktualitet. Til temaet autenticitet holdt professor i semiotik ved Aarhus Universitet Frederik Stjernfelt et eksternt hovedind-

Tyske kolleger på rundtur på Den Moderne Bys byggeplads under den internationale konference i august.

læg, som blev kommenteret af museumsdirektør Henrik Zipsane fra Jamtli i Sverige og museumsdirektør Monika Kania Schürz fra Glentleiten i Bayern i Tyskland. Det eksterne hovedindlæg om frilandsmuseernes aktualitet blev holdt af chefredaktør for Weekendavisen, dr. phil. Anne Knudsen, og hendes indlæg blev kommenteret af museumsdirektør Olav Aaraas fra Norsk Folkemuseum i Oslo og marketingschef Anita Horvath fra Ungarns nationale frilandsmuseum.

Derudover orienterede en række medlemmer om nye initiativer på deres respektive museer.

I konferencen indgik også besøg på en række interessante museer. Aros, Moesgård, Fregatten Jylland, Lindholm Høje, MuseumsCenter Hanstholm og Hjerl Hede, og på køreturene i bus fik konferencedeltagerne derved også et indtryk af væsentlige dele af Jylland.

Sidste mødedag var der generalforsamling, hvor en række nye medlemmer blev optaget i netværket. Derudover blev Den Gamle Bys direktør genvalgt som præsident for endnu en to-årig periode.

Der blev fotograferet ivrigt, da konferencens deltagere var på rundtur i Den Gamle By.

Den afsluttende middag blev holdt i Møntmestergården, hvor Hendes Majestæt Dronningen ved sin deltagelse gjorde arrangementet ekstra festligt.

Konferencen havde 120 deltagere, som kom fra de fleste europæiske lande samt repræsentanter fra USA, Canada, Japan og Australien.

Plakatmuseum og pavillon

I skrivende stund arbejdes der hektisk med at færdiggøre Dansk Plakatmuseum til åbning 31. oktober. Dansk Plakatmuseum blev i 2006 en integreret del af Den Gamle By, og med åbningen af udstillingsbygningen er denne integration nu tilendebragt til glæde for fagfolk og andre plakatelskere. Til åbningen udgives en særlig publikation, som redigeres af plakatmuseets leder Peder Stougaard og den komité, der støtter arbejdet med plakaterne.

I årbogen for 2010 vil der blive berettet mere udførligt herom.

Samtidig med Dansk Plakatmuseum åbnes også arkitekt Anton Rosens fine cirkulære pavillon fra Landsudstillingen i Århus 1909, som hermed efter 100 år nu atter er bragt sammen med Borgmestergården, der som bekendt var startskuddet til det, der blev til Den Gamle By.

På vej ind i fremtiden

I Den Gamle By er vi stolte over, at museet er kommet på frimærkerne, og vi har glædet os over at kunne foretage en række markante åbninger.

Konferencen i Association of European Open Air Museums overbeviste os om, at museer som Den Gamle By har fremtiden for sig. Dels fordi museer af den type har en særlig evne til at nå ud til folk, herunder også til mennesker, der normalt ikke går på museer. Dels fordi frilandsmuseerne står stærkt i konkurrencen med de mere kommercielle attraktioner.

Endelig har åbningen af Dansk Plakatmuseum og igangsætningen af de store projekter, der knytter sig til Den Moderne By skabt et grundlag, der giver anledning til et optimistisk syn på fremtiden.

English summary

In 1909 the Mayor's House was relocated as part of the National Fair held in Århus, so it represents a century-old historical continuity in Den Gamle By's buildings. Throughout 2009 the museum has celebrated its 100th anniversary with a variety of events and openings, including the special exhibition Photographic Paraphrases; a series of stamps issued by the Danish postal service; the special exhibition Evening Wear 1909–2009, opened by Her Royal Highness Crown Princess Mary; an exhibition of posters from open-air museums around the world; the opening of the Mintmaster's Mansion; a conference under the Association of European Open Air Museums; brand-new exhibition rooms for the Danish Poster Museum in Den Gamle By; and the opening of the architect Anton Rosen's circular pavilion originally built for the 1909 National Fair.

Jubilæum og museumspris

Af Thomas Bloch Ravn

Selve jubilæumsdagen var mandag 18. maj, og samme dag modtog Den Gamle By Den Danske Museumspris. Museumsdirektør Thomas Bloch Ravn har lavet denne montage af taler og begivenheder.

Den Gamle Bys bestyrelsesformand Jørgen Andersen sammenlignede i sin velkomst Den Gamle By med en livskraftig 100-årig dame. Han takkede også for mange fondes store opbakning til Den Gamle By, og han sluttede: "Én ting er sikkert. Damen tager hul på de næste 100 år med den optimisme, der ligger i at have rundet de første 100 i fin stil. Hemmeligheden er blandt andet, at hun aldrig har løbet efter fremmede herrer, men altid været sin egen".

I anledning af jubilæet var der bl.a. gratis slikkepinde og balloner til børnene og kaffe og vanillekranse til de voksne.

Århus' borgmester Nicolai Wammen og kulturminister Carina Christensen vises rundt i Montmestergården af museumsdirektøren.

Går sine egne veje

Museumsdirektøren fortsatte i samme spor med en påpegning af Peter Holms helt særlige rolle: "Med Borgmestergården skabte Peter Holm noget nyt og anderledes. Innovativt ville man nok sige i dag. Ja, det var så innovativt, at det ligefrem vakte betydelig modstand hos den etablerede museumsverden. Kritikken anfægtede imidlertid ikke Peter Holm, og efter succesen på Landsudstillingen fik han blod på tanden og ønskede at skabe et permanent museum".

"Siden starten for 100 år siden har Den Gamle By gået sine egne veje. Blæst på at museet ikke altid passede i de mønstre, som var defineret af det historiske formskærerlav. Men samtidig sat en ære i, at museets arbejde altid baserer sig på det til enhver tid bedste faglige fundament. Og altid med det for øje, at historien skal gøres nyttig og bringes ud til en bred kreds".

En helt særlig betydning for Århus

Århus' borgmester Nicolai Wammen fortalte i sin tale, at "Den Gamle By har en helt særlig placering i århusianernes hjerte. Og Den Gamle By har en helt særlig betydning i Århus".

"Gennem årene har de gamle huse, de fascinerende bymiljøer og den unikke stemning tiltrukket millioner af turister til Århus – og dermed været en meget væsentlig del af byens

udstillingsvindue. Og her har man fået oplevelser, viden og høj kvalitet. Hver eneste gang".

"Som borgmester har jeg flere gang haft den fornøjelse at modtage udenlandske statsledere – og hvis der i programmet har været mulighed for det, har jeg altid inviteret dem en tur i den Gamle By. Og de har elsket det!

Som turistattraktion i verdensklasse kan man ikke overvurdere Den Gamle Bys betydning for Århus, og Den Gamle By har stor national betydning. Men også set ude fra verden er der tale om en helt unik museumsby, som fortjener den højeste anerkendelse".

"Til sidst vil jeg glæde mig over, at Den Gamle By er meget dygtigt ledet – og desuden har mange dygtige medarbejdere, som dagligt værner om arven og historien – og som altid er på udkig efter fremtidens muligheder. Så selv om Den Gamle Dame nu fylder 100 år, er hun stadig livskraftig.

Den Gamle By er under forvandling og er klar til at blive revitaliseret med Den Moderne By, som vil give gæsterne helt nye oplevelser – fra deres egen tid og tilværelse.

Den Gamle By følger helt bogstaveligt med tiden. Jeg glæder mig – og jeg tror hele byen har det ligesådan.

Med de ord vil jeg sige 1000 tak for de første 100 hundrede år – og ønske held og lykke for de næste 100".

Direktøren for Ungarns Nationale Frilandsmuseum, dr. Miklós Cseri ønskede Den Gamle By tillykke og fremhævede museet som førende blandt verdens frilandsmuseer.

I front i 100 år

Museumsdirektør for Ungarns Nationale Frilandsmuseum, dr. Miklós Cseri talte på vegne af de europæiske frilandsmuseer.

Han betonede Den Gamle Bys position som verdens første frilandsmuseum for byernes kulturhistorie og påpegede, at Den Gamle By har været forbillede for museer som Skansen i Stockholm, Håndværksmuseet på Klosterbacken i Åbo, Finland, Gamle Bergen i Norge og Gamle Linköping i Sverige.

Som tidligere præsident for Association of European Open Air Museums har Miklós Cseri fulgt udviklingen i Den Gamle By ved adskillige besøg, og han fremhævede Den Gamle Bys særlige indsats som et levende museum, samarbejdet med universitetet om Dansk Center for Byhistorie, Jul i Den Gamle By og helt aktuelt initiativet med Den Moderne By.

"Det er min opfattelse, at Den Gamle By helt siden sin grundlæggelse i 1909 har været i front blandt frilandsmuse-

erne, og at museet fortsat i dag betragtes som et af de bedst kendte, mest effektive og mest ambitiøse frilandsmuseer i verden", sagde dr. Miklós Cseri.

Et spillevende museum

Kulturminister Carina Christensen sagde i sin tale "tillykke med den store dag og fortsat held og lykke med jeres spillevende museum!".

Ministeren pointerede, at "Kulturarven ikke må være til at komme uden om. Derfor er det så vigtigt, at vores museer føles som relevante og attraktive for alle danskere. Og her er Den Gamle By et forbillede".

"Her i den Gamle By er der altså adgang til kulturarven for alle. Derfor når I hvert år flere end 300.000 besøgende. Og mange af dem kommer ikke normalt på et museum.

Det er rigtig godt gået, og den rolle og den kurs håber jeg, I fortsætter".

Kulturministeren på besøg i den virtuelle landsudstilling, som Dansk Center for Byhistorie har udformet og lagt på nettet.

Den Moderne By godt på vej

Kulturminister Carina Christensen bemærkede til slut, at Den Gamle By har en særlig evne til at gennemføre meget store projekter:

"Genopførelsen af Møntmestergården og nu senest Den Moderne By er rigtigt flotte eksempler på jeres formåen".

"Det har landets store fonde, ikke mindst A.P. Møller og Hustru Chastine Mc-Kinney Møllers Fond til almene Formaal, også set og støttet. Jeg vil gerne på statens vegne sige tak for dette fornemme bidrag til vores fælles historie."

Efter kulturministerens tale illustrerede projektchef Allan Leth Frandsen ved hjælp af en sværteduplikator, at 1960'erne og 70'erne allerede nu er historie.

Og herpå sluttede direktør for A.P. Møllers Fonde, Henrik Tvarnø rækken af talere. Han tilkendegav at Fonden var meget glad for at kunne medvirke til et så nyskabende museumsprojekt som Den Moderne By, og gav endvidere udtryk for, at A.P. Møller-fondene har stor tillid til, at netop Den Gamle By kan gennemføre dette projekt til glæde for publikum og museumsfolk.

Hermed markerede direktør Henrik Tvarnø også, at Den Moderne By nu overgår fra planlægningsfasen til realiseringsfasen.

På selve sin 100 års jubilæumsdag blev Den Gamle By udpeget som årets museum i Danmark og modtog Den Danske Museumspris.

Den Danske Museumspris

Som en særlig fjer i hatten, blev Den Gamle By på selve sin 100 års jubilæumsdag udpeget til årets museum i Danmark.

Bag prisen, der er på 500.000 kr, står Bikubenfonden og en dommerkomite af museumsfolk, kulturforskere og journalister. Prisen er en slags museumsverdenens Reumert. Formand for juryen er museumsdirektør Charlotte Sabroe fra Vestsjællands Kunstmuseum.

Juryens officielle motivation for valget af Den Gamle By lyder i sin helhed: "Den Gamle By, Danmarks Købstadsmuseum, tildeles Den Danske Museumspris for med nytænkning og engagement at have udviklet frilandsmuseumskonceptet, således at museet i dag står som en central aktør i den internationale fornyelsesproces. Dette er sket på baggrund af en målrettet forskningsindsats og gennem nyskabende formidlingsinitiativer, der drager museets brugere ind i de forskningsmæssige processer og gennem særlige programmer rækker ud til nye publikumsgrupper."

Støvet – nej glem det!

Bikubenfondens direktør Michael Metz Mørch sagde i sin overrækkelsestale, at man godt kunne glemme alt om et støvet museum, selvom Den Gamle By nu er 100 år:

"Tværtimod, har Den Gamle By hele tiden udviklet og raffineret sit virke med afsæt i et museumsbegreb der handler om noget så helt fundamentalt som kundskab og inspiration.

Museet tager sit afsæt i mennesker og ikke i genstande – selvom byen er fuld af dem!!!

Museet tilbyder sine gæster oplevelser. Oplevelser, der lærer os noget der ligger udover egen næsetip – som Den Gamle By selv formulerer det i sin mission. Noget der giver den enkelte bedre kundskaber til at se sig selv og sin egen tid i et relevant historisk perspektiv. Ikke perspektiv for fortidens skyld, eller for de mange dejlige gamle tings skyld, men et perspektiv der gør det enkelte menneske bedre til at håndtere sin egen tid og sin egen fremtid.

Den oprindelige nationale kulturromantik er således afløst af en aldeles usentimental håndtering af kulturarven, og det samlede resultat giver et meget stemningsfuldt billede af dansk byhistorie".

"Den Gamle By er ikke i tvivl, publikum ej heller, det må

Et udsnit af publikum ved overrækkelsen af museumsprisen på Statens Museum for Kunst 18. maj. Prisen gik til Den Gamle By, som denne dag dog var fuldt optaget af at fejre sit jubilæum hjemme i Århus.

heldigvis også gerne være sjovt at gå på museum. Og det er det faktisk i Den Gamle By. Man når hele vejen rundt, fra skoleelever til særlig formidling for senil demente.

"Gammel og moderne virksomhed"

"Imponerende at så gammelt og gammeldags et museumsfænomen, som frilandsmuseet faktisk er, med Den Gamle Bys vedholdende, ja undertiden møg irriterende og stærkt fokuserede stædighed, har været i stand til at forny sig, har kunnet drive et omfattende videnskabeligt baseret formidlingsarbejde, og at museet har kunnet gennemføre en forbilledlig integration af forskningen i formidlingen og af formidlingen i forskningen."

"Med åbningen af Møntmestergården, der markerer museets 100 års jubilæum, har Den Gamle By føjet endnu en formidabel ressource af kundskab og inspiration til museet. Arbejdet med Møntmestergården har været et mønstereksempel på samspillet mellem forskning og formidling".

"Internationalt har Den Gamle By været med til at sætte nye standarder for frilandsmuseer i Europa, og jeg håber personligt på, at museet også i de kommende år vil få mere tid og mere lyst til at involvere sig mere også i den danske museumsverden".

"Der er brug for al den inspiration og erfaring der er samlet op gennem 100 år i Den Gamle By, der er brug for den vedholdende skaberkraft der strømmer ud af en stor, stærk både gammel og moderne virksomhed og som pt omsættes i endnu et ambitiøst udviklingsprojekt, Den Moderne By, byen 1927 og 1974".

Den Gamle By har egentlig aldrig været yngre

Uddelingen af Museumsprisen foregik på Statens Museum for Kunst i København, mens Den Gamle By fejrede sit 100 års jubilæum hjemme i Århus. Takketalen blev derfor holdt via en forhåndsindspillet video: Her sagde museumsdirektøren bl.a. følgende:

"Alle her i Den Gamle By er glade og stolte, og der er ingen tvivl om, at prisen vil være et klap på skulderen for alle de mange, der år ud og år ind gør en fantastisk indsats for at udvikle og passe på Den Gamle By.

Vi er glade og stolte over juryens motivation for at give Den Gamle By prisen. På museet har vi arbejdet målrettet med at udvikle og prøve nye ting af. Og vi har såmænd ikke taget det så alvorligt, hvis det, vi gør, ikke har passet i de kendte mønstre. Men samtidig har vi altid sat en ære i, at museets arbejde baserer sig på det til enhver tid bedste faglige fundament. Og hele tiden med det for øje, at historien skal gøres nyttig og bringes ud til en bred kreds.

Vi tror rent faktisk på, at museer betyder noget for folk. Derfor har vi bevidst arbejdet med at udvide museumsbegrebet og gøre Den Gamle By mere mangfoldig, så der både er noget for forskningsnørder, for børnefamilier og for demente ældre.

Vi bliver 100 år, men museet har egentlig aldrig været yngre".

English summary

The actual opening of the museum 100 years ago took place on 18 May. The anniversary date was celebrated with speeches, events, and admission tickets at the same price visitors were charged a century ago. The mayor of Århus, Mr. Nicolai Wammen, confirmed that "Den Gamle By holds a very special place in the hearts of Århusians". Former president of the Association of European Open Air Museums, Dr. Miklós Cseri of Hungary, spoke of how Den Gamle By "is considered to be one of the best-known, most efficient and ambitious open-air museums of the world".

The Danish minister of culture, Ms. Carina Christensen, referred to the museum as "alive and kicking" and passed on the Danish government's official thanks to the A. P. Møller foundation for making possible the extensive "modern town"

project that is currently taking shape. Likewise the foundation's director, Mr. Henrik Tvarnø, expressed its pleasure at being part of such an innovative museum project.

On the day of the anniversary, Den Gamle By also received the Danish Museum Award for "having developed the open-air museum concept, with innovative thinking and dedication".

Møntmestergården

Af Thomas Bloch Ravn

Årets største begivenhed var uden tvivl åbningen af Møntmestergården, som blev foretaget af Hendes Majestæt Dronningen. Museumsdirektør Thomas Bloch Ravn fortæller om arrangementet og citerer fra talerne.

"Genrejsningen af Møntmestergården i Den Gamle By har været længe undervejs", fortalte bestyrelsesformand Jørgen Andersen i sin velkomst til gæsterne i Den Gamle Bys Helsingør Theater. "Et stort projekt, der har budt på udfordringer, oplevelser, hovedbrud og glæder. Det umuliges kunst kunne man sige."

"For museets ledelse, museumsinspektører, konservatorer, arkitekter, tømrere, murere, malere og smede har det været en fast del af tilværelsen i rigtig mange år at undersøge, genskabe, genopdage og genopfinde husets historie og det håndværk, der skulle til for at skabe et så autentisk resultat som muligt. En uhyre kompliceret proces, som kun er lykkedes i kraft af entusiasme og gensidig respekt for de enkelte medarbejderes faglighed. Her har hånd og ånd skullet og kunnet gå i spænd – en ikke helt ligegyldig demonstration i vor moderne tid".

Formanden for Den Gamle Bys bestyrelse Jørgen Andersen bød gæsterne velkomne ved indvielsen af Møntmestergården 16. juni.

Bestyrelsesformanden rettede derpå en tak til de mange donatorer, der har gjort genopførelsen af Møntmestergården mulig, og en særlig tak rettede han til Den Gamle Bys tidligere bestyrelsesformand, Peter Jensen, "som mere end nogen anden må bære det tunge ansvar for, at Møntmestergård-projektet kom i gang og er blevet realiseret".

Tro på egne kræfter

Om de videre perspektiver sagde bestyrelsesformanden: "Nu står huset der. Det har været en lang proces siden ideen om og muligheden for at få Møntmestergården til Den Gamle By opstod for 20 år siden. Et helt kapitel i museets 100-årige historie og et projekt af en størrelsesorden, som man i sin tid kunne tvivle på, at det overhovedet var muligt at gennemføre. Ud over, at Torvet på denne måde har fået en ønsket og vellykket afslutning og det øvrige enestående og skattede købstadsmiljø en yderligere attraktion, må man ikke underkende den betydning, som projektet – og den betydelige støtte udefra af såvel økonomisk som af anden art – har haft for museets udvikling med hensyn til videnopbygning og kompetence. Det er med disse ressourcer i bagagen, at museet nu med tro på egne kræfter har kunnet give sig i kast med nye store projekter som Den Moderne By, og også her har kunnet opnå fondenes støtte".

Bestyrelsesformanden sluttede sin tale med at overrække Hendes Majestæt Dronningen det første eksemplar af bogen om Møntmestergården, der udkom på dagen.

Ved at revne af stolthed

I sin tale rettede museumsdirektøren en direkte tak til Hendes Majestæt Dronningen, som har fulgt projektet fra start til slut: "Deres Majestæt. Vi er stolte over, at De er museets protektor, og vi er taknemmelige for, at De her i dag vil forestå åbningen af Møntmestergården. Og så skal det ikke være nogen hemmelighed, at vi synes det har været et privilegium med jævne mellemrum at kunne vise frem, spille ping-pong og diskutere med Deres Majestæt. For i Dem har vi haft en ualmindeligt vidende, interesseret og engageret dialogpartner. Jeg husker, De engang har bemærket, at De jo bor i 1700tals huse og at De har fulgt restaureringen af adskillige af dem. Det har vi godt kunnet mærke, og det

Vicepræsidenten i Association of European Open Air Museums, dr. Jan Carstensen ønskede Den Gamle By tillykke med åbningen af Møntmestergården.

har det store projekt nydt godt af. Tusind tak for Deres engagement".

Derpå viste han en billedkavalkade af Møntmestergårdens historie helt tilbage fra opførelsen i 1683 over storhedstiden i 1700årene, forslumningen i 1800årene, nedrivningen i 1944 og frem til genopførelse, restaurering og redekoreringen i Den Gamle By.

"For 100 år siden var Peter Holm ved at revne af stolthed over Borgmestergården", sagde museumsdirektøren og sluttede sin tale: "Jeg tror også, vi er mange, der er ved at revne af stolthed her i dag – nu i anledning af Møntmestergården".

Et forbillede

Vicepræsidenten i Association of European Open Air Museums, dr. Jan Carstensen fra Detmold i Tyskland lykønskede Den Gamle By med både 100 års jubilæum, Møntmestergården og igangsætningen af Den Moderne By.

Han sagde bl.a.: "Den Gamle Bys historie gør indtryk. Og museet er model for andre museer, der ønsker at vise byhistorie på en måde, så fremtiden kan lære af fortiden".

"Den Gamle By er et flot forbillede, både med hensyn til fokus og beslutsomhed. I vælger og definerer jeres projekter, I gennemføre den nødvendige forskning, I skaffer midlerne og gennemfører projekterne som planlagt".

"I er på samme tid pionerer og gode kolleger inden for kredsen af europæiske frilandsmuseer".

Den Gamle By har jeg kendt hele mit liv

Selve åbningen blev foretaget af museets protektor, Hendes Majestæt Dronningen, som i sin åbningstale bl.a. sagde følgende:

"Den Gamle By har jeg kendt hele mit liv. Fra mine tidligste besøg husker jeg især tre ting: Borgmestergården, apoteket og så det, at museet rummer huse helt tilbage fra 1500tallet – det var jeg meget imponeret over.

Igennem de senere år har jeg jævnligt besøgt museets særudstillinger og jeg har fulgt forarbejdet til det nye store projekt "Den Moderne By". Men først og fremmest har jeg fulgt Møntmestergården.

Første gang jeg så det fantastiske hus var i sommeren 1999, da det kæmpestore bindingsværk stod nyrejst over Den

Gamle Bys torv. Siden har jeg besøgt byggepladsen mindst en gang om året og haft lejlighed til at følge de faglige undersøgelser og overvejelser, som har været en vigtig del af restaureringen. Det har været spændende at tale og diskutere med håndværkerne, konservatorerne, arkitekterne og museumsinspektørerne, og mærke deres engagement, fornemme deres faglighed og opleve deres stadig større indsigt, alt som arbejdet er skredet frem".

Hendes Majestæt Dronningen har fulgt genopbygningen og restaureringen af Montmestergården gennem 10 år. Her ses Dronningen sammen med museumsdirektør Thomas Bloch Ravn og bygningschef Niels Meyer.

Hendes Majestæt Dronning Margrethe klippede 16. juni snoren ved indvielsen og åbningen af Møntmestergården.

Charme og stor oprigtighed

"Nu står Møntmestergården som den tog sig ud, da den stod i sin største pragt i 1700tallet. Et pragtfuldt hus med højborgerlige interiører i barok og rokoko, som fortæller om en tid og en livsstil, som nok ligger fjernt fra vores forestillingsverden, men som vi i dag ikke kan undgå at betages af. Møntmestergården er et enestående kulturminde fra en tid, hvorfra kun lidt er bevaret i vore byer.

Bygningen fremstår også som et vidnesbyrd om Den Gamle Bys mod, vilje og evne til at gennemføre et projekt, som nok kun de færreste troede på, da tanken første gang kom frem.

For 100 år siden åbnede Borgmestergården i forbindelse med landsudstillingen. Der blev – efter endnu en flytning – til Den Gamle By. Nu i 2009 åbnes Møntmestergården, og samtidig er Den Gamle By i fuld gang med et nyt banebrydende projekt Den Moderne By.

Tillykke med 100året. Tillykke med Møntmestergården. Og held og lykke med det store projekt om Den Moderne By.

Måtte såvel Den Gamle som Den Nye By blive til stor glæde for rigtig mange besøgende og begejstre stadig nye generationer ved sin charme og sin store oprigtighed".

Derpå blev snoren klippet, og de mange gæster trådte for første gang ind i de prægtige lokaler. Og så var der reception i Møntmestergårdens stuetage.

English summary

The grandest event of the centennial year was the opening of the Mintmaster's Mansion on 16 June – after more than a decade of work, 60 m DKK in funds, and loads of creativity and elbow grease.

The vice-president of the Association of European Open Air Museums, Dr. Jan Carstensen from Germany, congratulated Den Gamle By, describing it as "a model for museums wishing to represent a part of an old city in a way so that the future may learn from the past".

Her Majesty Queen Margrethe, who has followed the project closely over the years, performed the opening. In her speech the Queen expressed "congratulations on your centenary, congratulations on the Mintmaster's Mansion, and the best of luck with the museum's great modern-town project". Her Majesty also hoped that "both the old and the new town [may] be a source of pleasure for many, many visitors, bringing joy to each new generation through its charm and its immense authenticity".

Årsberetning
Dansk Center for Byhistorie

Af Søren Bitsch Christensen

Dansk Center for Byhistorie drives af Den Gamle By i fællesskab med Institut for Historie og Områdestudier ved Aarhus Universitet. Det ledes af lektor, ph.d. Søren Bitsch Christensen. Forskning, formidling og studentervejledning har været centrets vigtigste aktiviteter i 2009.

Ribe Bys Historie 710-2010

Da arkæologer i Ribe i 1980erne udgravede en brønd i det, der i dag er Sct. Nikolaj Gade, i et tydeligt velordnet område fra vikingetiden, var de kommet på sporet af den ældste bydannelse i Danmark. Brønden kunne dateres til 704-710 og var en del af et større areal, som man siden har anset for at være en markedsplads. Med udgangspunkt i året 710 kan Ribe dermed fejre 1300 års jubilæum i 2010.

Ribe markerer byens 1300 års jubilæum med udgivelsen af et trebindsværk. Dansk Center for Byhistorie er overdraget opgaven med at disponere og redigere værket og kommer også til at stå som medudgiver.

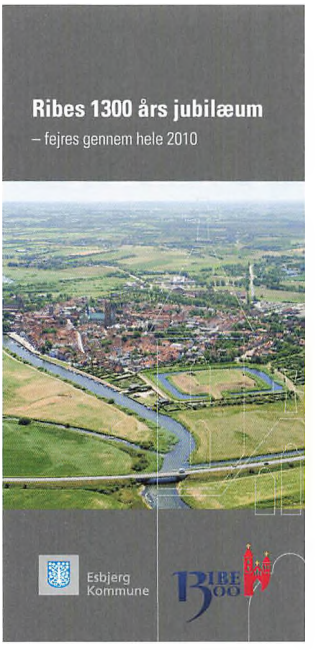

Dansk Center for Byhistorie blev af Esbjerg Kommune i slutningen af 2008 bedt om at forestå et trebindsværk om Ribes historie. Ribe ligger som bekendt i dag i Esbjerg Kommune. Centret tog imod opfordringen, og centrets leder, Søren Bitsch Christensen, er blevet frikøbt i 12 måneder, som fordeles over perioden frem til det sidste binds udgivelse i slutningen af 2010. Kommunen har nedsat et jubilæumssekretariat, som blandt andre arbejdsområder har til opgave at bistå bogudgivelsen, ligesom kommunen har stillet en grafiker og en fotograf til rådighed i et vist omfang. Museerne i kommunen er knyttet til projektet ved at stille med flere af forfatterne, og Esbjerg Byhistoriske Arkiv deltager som billedredaktør. Alt i alt er det en meget tilfredsstillende og konstruktiv platform at arbejde ud fra.

For centret er det en kærkommen lejlighed til at afprøve forskellige modeller for at skrive bymonografi – altså historien om én by. Den ret korte tid, der er frem til udgivelsen, har gjort det nødvendigt at have mange forfattere til værket. 23 forfattere er det blevet til. Ribes særlige historiske betyd-

ning har altid tiltrukket kompetente forskere, og interessen er ikke blevet mindre med tiden. Bøgerne vil derfor blive skrevet af en række af de absolut førende arkæologer og historikere, og flere af disse er fra Esbjerg og Ribe.

1300 års historie opdelt i tid og emner

Den norske historiker Knut Kjeldstadli har på et tidspunkt formulere de fire *f'er* for en bymonografi. Den skal være et *f*orråd, dvs. opslags- og håndbog for de lokale beboere. Dernæst skal den give gode *f*orklaringer på udviklingsforløb og sammenhænge; det er noget, som især andre historikere er interesserede i. Men bogen skal også indeholde læseværdige *f*ortællinger, og den skal have en rimelig *f*orm, dvs. en samlet struktur og et hovedperspektiv. I en tilnærmet form ligger disse principper også bag Ribe Bys Historie.

Bøgerne om Ribe bliver disponeret efter en fast model for alle tre bind, som forfatterne er bedt om at følge, så godt

Forfatterne til Ribe Bys Historie har holdt flere møder året igennem for at tilrettelægge værket. Her er det museumsinspektør Morten Søvsø fra Sydvestjyske Museer, der fortæller de andre om byens bindingsværkshuse.

som kilderne og vores viden tillader det. En bymonografi er også en slags fortælling, og derfor skal der selvfølgelig være en ordentlig indledning, der placerer byen i historien og giver en sammenhæng med verden udenfor. Der skal også være en afslutning med tråde frem i tiden.

Bogen er opdelt i temaer. Det gælder for alle disse temaer, at de trækker på forskellige byteorier – men det skal ikke skinne tydeligt igennem i den måde, bøgerne skrives på. Det skal så at sige være et baggrundstæppe.

Byen og landskabet er første tema. Det er inspireret af en etnologisk og en arkitekturpræget opfattelse af byen som et fysisk rum, der er bestemt af byens placering, naturressourcer og infrastruktur. Byrummet udgøres af gader, pladser og veje og er udfyldt af bygninger af særlige typologier. Det andet tema er Folk i Ribe, som trækker på gængse socialhistoriske modeller.

Det tredje tema er Magt og styre. Det vil i bind 3 hedde Politik og velfærd. Det handler om det offentlige samfund og magten over byen, og inspirationen hertil er f.eks. teorier om kommunalisering og velfærdsstat. Derpå følger Erhverv i Ribe, et erhvervsøkonomisk kapitel. Det femte afsnit hedder noget forskelligt fra bind til bind og handler om bylivet. Tanken er hentet fra urbanismeforskningen, og temaet handler derfor om, hvordan forskellige mennesker har levet sammen inden for byens rammer, enten i grupper eller alene. Det kan også siges at rumme det civile samfund i modsætning til det kapitel, der handler om det offentlige samfund.

Mange historiske bøger skrives, så de skal læses fra ende til anden. Det bliver Ribebøgerne også, men kun til dels. Mon ikke – når det kommer til stykket – at det gælder de fleste bøger, at man læser dem i mindre bidder. Den tematiske inddeling skulle gerne komme læserne i møde, så man kan læse et tema ad gangen.

Udgivelser

Ribe Bys Historie kommer til at indgå i centrets skriftrække, som derfor vil få en pæn forøgelse i 2010. Så kan vi bedre leve med, at der ikke er kommet bøger fra centret i 2009. To manuskripter er dog tæt på at kunne udgives. Det ene er Renæssancens befæstede byer, bind 5 af Danske Bystudier. Det andet er seniorforsker Jørgen Mikkelsens manuskript Urba-

nisering og bysystemer i Europa indtil ca. 1800 – en oversigt over nyere forskningsresultater. Jørgen Mikkelsen er næstformand for centrets bestyrelse og formand for Dansk Komité for Byhistorie. Hans manuskript er skrevet under et tidligere projekt, som centret ledede med finansiering fra forskningsrådet og indeholder dels historiske redegørelser, dels præsentationer af forskellige modeller og teorier. Det vil derfor være særdeles velegnet til undervisning og studerende.

Det er imidlertid blevet meget vanskeligere at skaffe midler til at udgive forskningsbøger i et godt format. Forskningsrådet har nemlig lagt sin støttepolitik om, så man nu kun kan få støtte til bøger, hvis de er indeholdt i et kommende projekt. Da disse bøger er resultatet af tidligere projekter, kan man ikke komme i betragtning, og der blev ikke lavet nogen overgangsordning. Centret har derfor grund til at være ekstra taknemmelig for den støtte, Aarhus Universitets Forskningsfond yder til bøger, og det er da også med en rundhåndet bevilling fra denne fond, at udgivelsen af renæssancebogen nu langt om længe er blevet sikret.

Den Virtuelle Landsudstilling

17. maj, dagen før Den Gamle Bys 100 års jubilæum, kunne vi byde indenfor i et nyt tredimensionelt historisk univers. Denne dag blev Den Virtuelle Landsudstilling åbnet, udviklet med støtte fra Kulturarvsstyrelsens pulje for innovativ webformidling, Kulturnet Danmark-puljen. Den Virtuelle Landsudstilling er udviklet i tæt samarbejde med CAVI – Center for Avanceret Visualisering ved Aarhus Universitet.

Den Virtuelle Landsudstilling er på en måde en genskabning af Landudstillingen i Århus 1909. I mangt og meget er der tale om en videreførelse af Den Virtuelle Købstad, som centret udviklede i 2007. Modellen er bygget op omkring målfaste arkitektegninger fra udstillingen, og disse tegninger er så modelleret i tre dimensioner, så man kan bevæge sig rundt i udstillingen. Ligesom i Den Virtuelle Købstad er der lagt forskellige tekster og informationer ind i modellen, som man enten kan få frem ved at følge nogle guidede ture via et kort, eller man kan selv gå på opdagelse og fremkalde informationen, når man støder på særlige hotspots inde i modellen. Denne gang har vi gjort ekstra meget ud af teksterne og lagt flere fotografier og endog film ind i modellen.

Formidlingsmæssigt har vi grebet det sådan an, at vi bevidst har lagt lidt afstand til en direkte naturalistisk gengivelse. Vi valgte at gengive arkitekttegningerne for at gøre det synligt for brugerne, at der er tale om en rekonstruktion. Lægger man sig for tæt op ad et naturalistisk udtryk i en sådan 3D-model af et historisk miljø, risikerer man for let, at folk får en forventning om, at alt er med, og at alt ligner fortiden til forveksling. Vi har kaldt fremgangsmåden, at man bevæger sig rundt i en virtuel kilderepræsentation.

Den Virtuelle Landsudstilling er i sig selv en teknisk avanceret form for historieformidling på internettet, men denne gang har vi også kunnet give modellen en mere synlig position på museet. Fra maj og året ud var der opstillet fire computere med modellen i Borgmestergårdens udstillingslokale, så museets gæster kunne prøve kræfter med joystick og mus og få modellen til at lystre.

I skrivende stund er vi ved at lægge planer for, hvordan modellen kan blive en del af Århus Kommunes officielle markering af Landsudstillingens jubilæumsår. Det sker i samarbejde med sekretariatet Dialog 09, og planerne går i retning af at lade modellen fremvise i et pakhus på havnen,

3D-modellen Den Virtuelle Landsudstilling blev lanceret i 2009. På billedet inde fra modellen er det tydeligt at se, hvordan der er arbejdet med en kombination af realisme og tegningsgengivelse. Princippet har vi kaldt virtuel kilderepræsentation. Formålet er at gøre det klart, at der på trods af ligheden med den ægte vare stadig er tale om formidling og rekonstruktion.

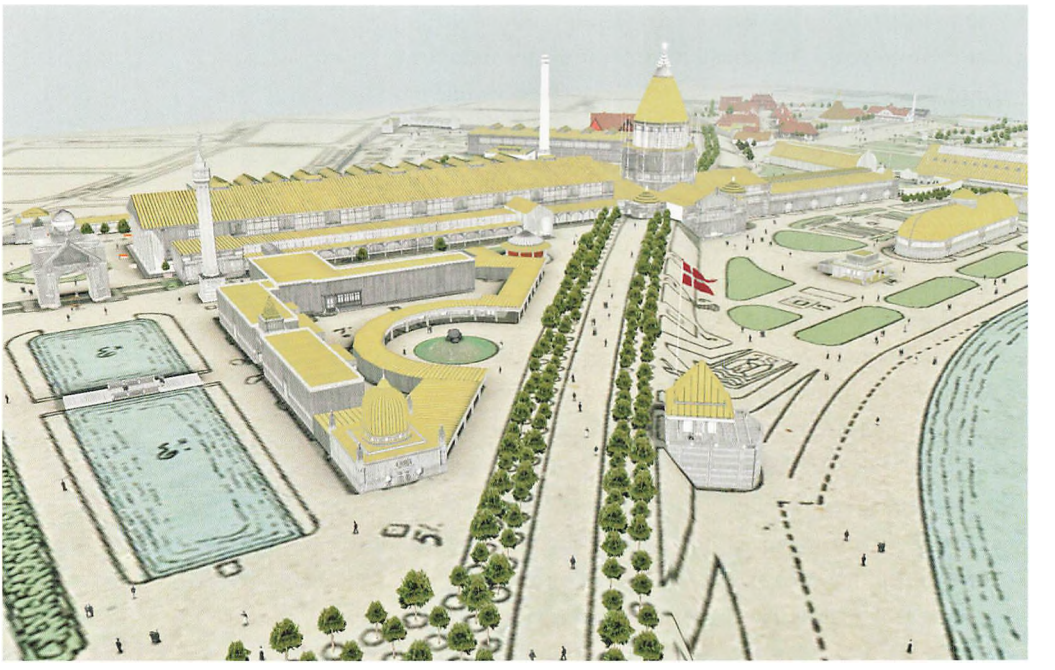

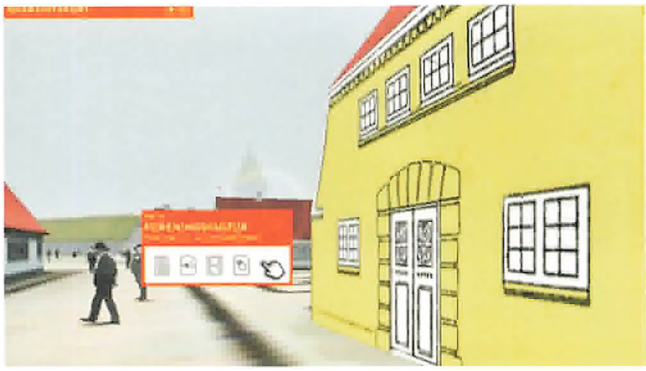

Den Virtuelle Landsudstilling rummer en lang række ekstraoplysninger (tekst, billeder og film), der kommer frem ved at klikke på personer, steder og bygninger inde i modellen.

der skal danne ramme for en række bud på Fremtidens By. Det ender dermed med, at Den Virtuelle Landsudstilling får et stort publikum, ligesom den fik en solid omtale i lokale og landsdækkende medier, både aviser og tv.

Godsbanegården i Århus

Godsbanegården i Århus har ligget tom i en række år, mens man har diskuteret planerne for den fremtidige anvendelse af det spændende område. Århus Kommune har nu besluttet sig for at omdanne stedet til et kulturproduktionssted. I den forbindelse blev centret anmodet om at ansøge Kulturarvsstyrelsen om støtte til at gennemføre en dokumentation af bygningerne og stedets historie. Formålet var i sidste ende at kunne kvalificere de firmaer, der vil deltage i konkurrencen om at ombygge området, med viden om stedets historie og bevaringsværdige elementer.

På to måneder skrev centrets medarbejdere Kristian Buhl Thomsen og Jeppe Klok Due en 107 sider lang rapport. Rapporten kommer omkring jernbanens, godstrafikkens, anlæggets og bygningernes historie og slutter med at angive nogle kulturhistoriske dele, der efter vores opfattelse bør bevares. Der blev fremskaffet fotodokumentation og masser af kort og tegninger, som arkitekterne og byplanlæggerne kan arbejde videre med. Det hele blev fra vores side afsluttet med en offentlig rundvisning, der tiltrak 50 mennesker en kølig junidag. Især var der kommet mange tidligere banefolk for at høre, hvad deres gamle arbejdsplads havde gemt på af historie.

Det er første gang, centret laver en sådan myndighedsopgave. Hvis lejligheden byder sig igen, vil vi gribe den.

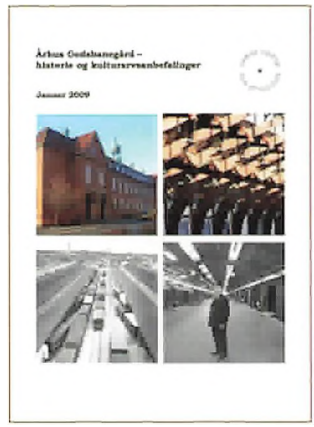

Godsbanegården i Århus har i nogle år ligget tom efter at være blevet fraflyttet af DSB. Efter anmodning fra Århus Kommune udarbejdede Dansk Center for Byhistorie en dokumentation af stedets historie og kulturarvselementer.

Projektmedarbejderne Kristian Buhl Thomsen og Jeppe Klok Due viser rundt på Godsbanegården for de fremmødte, juni 2009.

Fra vores side kunne det være en måde at udvide centrets virksomhed, selvom det også er en udfordring at stille med et udrykningshold af historikere, når vi ikke har flere fastansatte, end vi har.

Specialer ved Institut for Historie og Områdestudier

Centrets medarbejdere har ikke haft undervisning på Aarhus Universitet i byhistoriske emner i år, så den tætteste kontakt med de studerende har været de specialer, der skrives på historiestudiet.

I lighed med tidligere år har der været studerende med interesse i at skrive et speciale, der på den ene eller den anden måde understøtter Den Gamle Bys Moderne By med specialstudier eller generel viden. Det betyder, at de fleste specialer ved centret efterhånden skrives om 1900tallets byer. Det gælder f.eks. et speciale om byplanlægningen, boligudviklingen og bosætningsmønstrene i Viborg 1938-1974, en undersøgelse af foreningslivet i udvalgte byer i 1920erne og en analyse af de danske byers udvikling efter 1960 set i lyset af industriens tilbagegang og informationssamfundets fremkomst i samme periode. Et fjerde speciale handlede om reformationens betydning for byrummets anvendelse i 1500tallet. I øjeblikket skrives der på specialer om city branding i Århus, indvandringen af EU-borgere og andre emner med aktuel interesse.

Professor i byhistorie

Institut for Historie og Områdestudier har som omtalt i tidligere årsberetninger en løbende satsning på emnet By og Land. Instituttet tæller mange medarbejdere, der deler denne interesse, men det har ikke ført til konferencer i 2009.

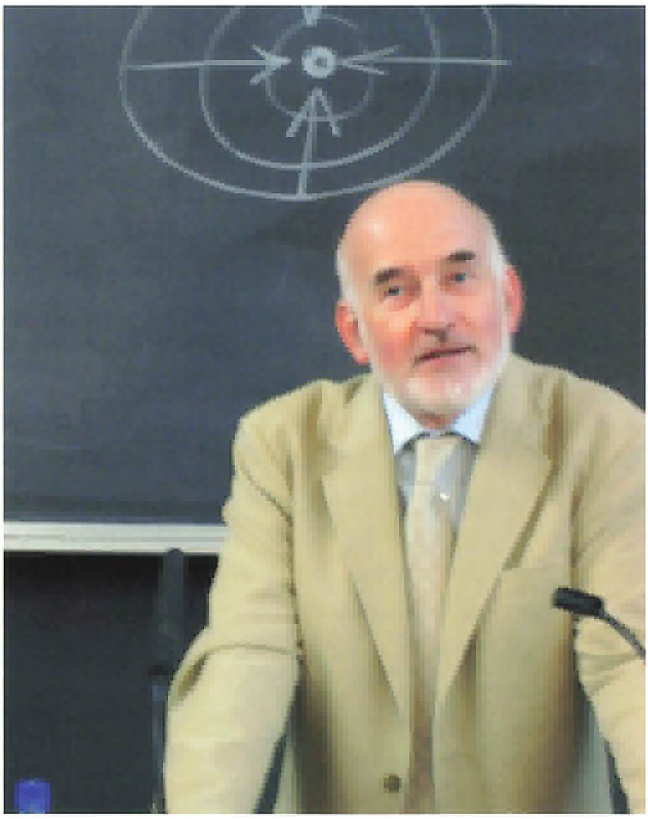

Finn-Einar Eliassen ved sin tiltrædelsesforelæsning som adjungeret professor i byhistorie ved Aarhus Universitet 2. oktober.

Derimod har instituttet og Det Humanistiske Fakultet vist byhistorien den store interesse at udpege den norske historiker, dr.philos Finn-Einar Eliassen til adjungeret professor i byhistorie. Det er en ulønnet hæderstitel, der dog indebærer en forventning om, at den adjungerede professor knytter forskningsmæssige kontakter til stedet. Finn-Einar Eliassens doktorafhandling hedder Norsk småbyfeydalisme? Grunneiere, huseiere og husleiere i norske småbyer ca.1650-1800 og udkom i 1999. Hans videnskabelige produktion har været koncentreret om den førindustrielle by og i særdeleshed om den nordiske 'småby'. Hans doktorafhandling var således en analyse af byvæksten og fremkomsten af en bykultur langs den norske kyst. Disse studier af småbyer og de tidligt moderne byers afhængighed af lokale, ofte feudale, ejendomsforhold og kulturer har Finn-Einar Eliassen videreført i international sammenhæng sammen med forskellige studier af byerne i den europæiske periferi.

Master class for fremtidens forskere

Master class er et begreb fra musikkens verden, hvor åbenlyse talenter modtager intens undervisning af anerkendte kunstnere, gerne for åbent tæppe. I disse år vinder begrebet indpas i den humanistiske forskning, og i juni bød Dansk Center for Byhistorie seks danske ph.d.-studerende velkomne til en master class, Urbane og rurale verdener: typer, isolation og interaktion. Det foregik med støtte fra Forskerskolen for Historie.

De to indkaldte masters var ovennævnte Finn-Einar Eliassen og seniorforsker Karl Peder Pedersen fra Statens Arkiver. Deres opgave var at forholde sig kritisk og konstruktivt til de papers, som de ph.d.-studerende havde indsendt i forvejen, og dermed lede dem frem mod at skrive endnu bedre afhandlinger. Det var et par intense dage for alle deltagere, men det forlød samstemmende, at udbyttet havde været stort. En anden god effekt af et sådant arrangement er, at der bygges netværk mellem fremtidens forskere, og det er da bestemt i centrets interesse, at det står i centrum af disse netværk.

Internationalt samarbejde

Søren Bitsch Christensen blev i 2008 indvalgt i den prestigefyldte forening The European Association for Urban Historians. Det er denne forening, der står bag de store byhistoriske konferencer, der hvert andet år samler mange hundreder byhistorikere fra hele verden et sted i Europa. I år lagde foreningen programmet for den næste konference, der under titlen City and Society bliver afholdt i belgiske Ghent i august 2010.

Sammensætningen af programmet for disse store konferencer er i bedste fald ganske retningsgivende for den forskning, der bliver lavet. Rundt omkring retter forskerne deres arbejde ind efter at kunne få taletid på de sessioner, der passer til deres forskning. Der er mange flere forslag til sessioner, end der er plads til, og konkurrencen om pladserne er hård. Det ville være upassende at have nationale briller på i udvælgelsen af sessioner, så medlemskabet af foreningens bestyrelse er ikke i første række til for at tjene nationale interesser. Flere danske forslag kom dog igennem. Det er også sådan, at man opfattes som nationale repræsentanter, når det gælder afrapportering af byhistoriens status i de enkelte lande mv., og det vil med

I efteråret var Dansk Center for Byhistorie klar med ny hjemmeside.

riden vise sig at være nyttigt at have et talerør for dansk byhistorie – og for vores center – på det allerhøjeste plan inden for faget.

Byhistorisk Bibliografi og Den Digitale Byport

Centrets website med byhistoriske databaser og Den Digitale Byport er i år ikke blevet tilføjet andre nye dele end Den Virtuelle Landsudstilling. Dog er der blevet arbejdet meget på en mere usynlig del af websitens oversigt over byhistorisk litteratur, Byhistorisk Bibliografi. Desuden syntes vi efterhånden, at vores layout var kommet til at se lidt træt ud, og vi havde også brug for nogle bedre værktøjer til at vedligeholde det hele. Mod slutningen af året valgte vi derfor at lægge det hele om til et nyt design, og i den forbindelse lod vi de to hjemmesider – centrets egen hjemmeside med oplysninger om os selv, forskning osv. samt Den Digitale Byport – smelte sammen i ét design.

Vores webressourcer bliver stadig anvendt af et tilfredsstillende antal brugere. Vores statistikker viser, at 175.000 brugere var forbi hjemmesiden inden for 12 måneder, heraf var de 150.000 det, man kalder unikke brugere. Der blev fremvist en halv million sider. Der var 3000, der i årets løb havde været inde omkring Den Virtuelle Købstad og lidt færre, der havde besøgt Den Virtuelle Landsudstilling. Det er dog lidt

vanskeligt at udregne de præcise tal, og når f.eks. skoleklasser benytter en af de to 3D-modeller – hvad vi ved, at de gør fra tid til anden – tæller det kun som én gæst.

Byhistorisk Bibliografi er en af de mest benyttede webressourcer. Det kan man se af besøgsstatistikken, og anvendelsen stiger formentlig også i takt med, at vi lægger flere og flere manuskripter ud i digital form. De fleste af historiespecialerne kommer f.eks. ud på denne måde. Men det er uhyre tidskrævende at lægge poster ind i en sådan bibliografi, og udviklingen er som altid afhængig af, at vi kan få støtte til det udefra. Det var derfor en stor glæde, at Aarhus Universitet valgte at give en jubilæumsgave til Den Gamle By med ønske om, at den skulle anvendes til gavn for centret, og valget faldt så på Byhistorisk Bibliografi. Gavebeløbet gjorde det muligt at komme et stort skridt videre, og mon ikke, at vi også får midler til at få det sidste med, så bibliografien er ført frem til 2001.

Organisation

Dansk Center for Byhistorie drives fortsat af de to oprindelige parthavere, Den Gamle By og Institut for Historie og Områdestudier ved Aarhus Universitet. Dansk Komité for Byhistorie fungerer som centrets repræsentantskab. Komiteen har i de senere år taget fat på rekruttering af nye kræfter fra de mest aktive forsknings- og ph.d.-miljøer og arkiver og museer. Formen for komiteens årsmøder er også lagt om, så de nu – foruden det pligtige årsmødestof – har form af en levende idé- og projektudveksling mellem aktive forskere. Omlægningen har ganske givet styrket både komiteen og centrets rolle som netværksskaber, og der vil blive arbejdet endnu mere i samme retning i de kommende år.

Centrets bestyrelse bestod i 2009 af formanden, museumsdirektør Thomas Bloch Ravn og universitetslektor André Wang Hansen, begge valgt af Den Gamle By. Næstformand var institutleder Jan Ifversen fra Institut for Historie og Områdestudier. Instituttets andet medlem var professor Bjørn Poulsen. Seniorforsker Jørgen Mikkelsen havde sæde i bestyrelsen i sin egenskab af formand for Dansk Komité for Byhistorie.

English summary

The Danish Centre for Urban History is a joint venture of Den Gamle By and Aarhus University. In commemoration of the 100th anniversary of the National Exhibition in Aarhus 1909, the centre developed a web three-dimensional model of the exhibition, enriched with texts, films and picture. It can be accessed at www.byhistorie.dk/landudstillingen. The publication of databases on the urban history website remains an important part of the centre's communication strategy, and this year's largest effort was an enlargement of the Urban History Bibliography and a new design for the whole website. For the first time, the centre was engaged by public authorities to compile a documentation of an urban renewal site, the railway goods station in Århus. Finally, the centre has begun sketching and editing a three-volume town history of Ribe, Denmark's oldest town. This is a commission work for Esbjerg Council.

Årsberetning
Den Gamle By

Af Thomas Bloch Ravn

Kirkeklokkerne ringede, busserne flagede og havnens skibe tudede som hilsen til Den Gamle By, der 18. maj rundede sit første århundrede som museum for de danske byers historie. Samme dag blev det markeret, at Den Gamle By nu i praksis tager fat på fremtiden med igangsætningen af det store projekt Den Moderne By.

På selve jubilæumsdagen modtog Den Gamle By også Den Danske Museumspris, og en lille måned senere åbnede Hendes Majestæt Dronningen Møntmestergården. I august var museet vært for en stor international museumskonference i

I anledning af Den Gamle Bys 100 års jubilæum 18. maj sang Jysk Akademisk Kor Carl Nielsens kantate fra åbningen af Landsudstillingen 1909.

I sommer sendte Den Gamle By en efterlysning ud efter varer til hylderne til minimarkedet fra 1974, der skal åbne i Den Moderne By. Efterlysningen gav resultat, da Gurli Henriksen henvendte sig. Hun havde gemt en masse emballager fra begyndelsen af 1970erne, som hun havde brugt, da hun legede købmand som barn. Gurli Henriksen viser her sin mand og Den Gamle Bys medarbejder, Berit Guldmann Andersen alle sjældenhederne.

regi af Association of European Open Air Museums, og igennem hele 2009 er 100 året blevet markeret med udstillinger og arrangementer.

Det går også fornuftigt med besøgstallet, som efter en nedgang i 2008 nu ser ud til at ville rette sig, så vi i 2009 atter når op i omegnen af 350.000 gæster.

På grund af tilbagegangen i antal besøgende bød 2008 også på et fald i museets indtægter med heraf følgende underskud. Men donationer fra mange gode støtter har været med til at sikre, at Den Gamle By har kunnet fastholde fokus på udvikling og fremdrift.

Regnskab og besøgstal

Den Gamle Bys regnskab for 2008 udviser en omsætning på godt 38,5 mio kr mod knap 41 mio kr i 2007 og et negativt resultat på en lille halv million kr. Resultatet anses for acceptabelt, men ikke tilfredsstillende.

I driftregnskabet er inkluderet investeringer i en række projekter og basale hjælpemidler. Til dette kommer en række større projekter, der har hver deres særlige regnskab.

Besøgstallet nåede i 2008 op på 333.088, hvilket er femte bedste resultat nogensinde, men ca 55.000 lavere end rekordåret 2007 og 17.000 lavere end budgetteret. Det er et nogenlunde tilfredsstillende resultat i et presset og stadig mere konkurrencepræget museums- og attraktionsmarked.

Baggrunden for tilbagegangen formodes at være en nedgang i antallet af turister i Jylland, en ekstraordinær høj benzinpris og en større tilbageholdenhed hos hjemmepublikummet.

Overordnet set er det vigtigt at påpege, at Den Gamle By over en årrække har været i stort set konstant fremgang både med besøgstal, egenindtjening, offentlige tilskud og eksterne projektmidler. Det er forventningen, at den langsigtede fremgang vil fortsætte i de kommende år.

Den Gamle By vil ikke kunne opfylde sine forpligtelser som museum, uden en meget betydelig egenindtjening, og museets økonomi er derfor overordentlig følsom over for udsving i besøgstallet. Ligeledes er realisering af udviklingsprojekter helt afhængig af betydelige eksterne sponsorater og donationer.

Følgende resumé af regnskabet er angivet i tusinder:

Indtægter	
Offentlige tilskud	18.416
Entré	15.914
Butiksdrift	3.001
Den Gamle Bys Venner, årbog mv	364
Forpagtningsafgifter	202
Diverse	748
Indtægter i alt	38.645
Udgifter	
Personale	29.912
Vedligeholdelse og drift af bygninger	4.378
Udstillinger og arrangementer	1.353
Administration og markedsføring mm	3.245
Øvrige driftsomkostninger	336
Restaureringsprojekter mm	350
Fondsdækning af publikumstilbud	-1.600
Renter	763
Afskrivninger	153
Dansk Center for Byhistorie	222
Udgifter i alt	39.112
Underskud	-467

Driftstøtte og sponsorer

Den Gamle By modtager driftstøtte fra såvel Kulturministeriet som Århus Kommune. Der ud over har museet selv en ikke ubetydelig egenindtjening. Men en fornuftig drift og udvikling beror i meget høj grad på sponsorstøtte fra firmaer og donationer fra fonde og private. Den Gamle By er alle stor tak skyldig.

Den Gamle Bys hovedsponsor er Morgenavisen Jyllands-Posten, som netop har fornyet sit sponsorat frem til 2012.

Sydbank sponserer sommerens promenadekoncerter i Traktørsteder, Carlsberg sponserer festugen i Den Gamle By, Stark Århus sponserer Håndværksdage og Falck sponserer Legedage.

Der ud over har museet en række hussponsorer og produktsponsorer, som trofast bakker op om og er med til at sikre Den Gamle Bys virke. Se listen over sponsorer bagerst i denne årbog.

Arbejdsmarkedets Feriefond donerer gade- og bymiljø 1927

De seneste år har en række enkeltprojekter været med til at ændre kvarteret omkring Søndergade og Havbogade i Den Gamle By, så det mere og mere fremstår som et gadebillede

Håndværksdage afholdes i september i Den Gamle By. Her forklarer snedker Torsten Meinert Johnsen om arbejdet på Montmestergården. Foto Thorsten Overgaard.

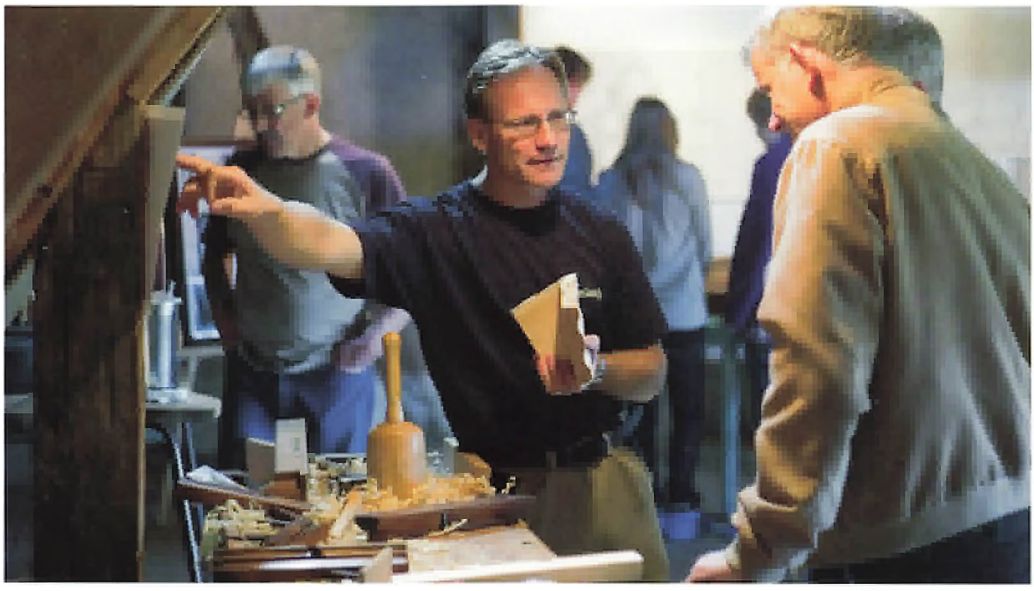

Med en stor donation på 10,5 mio kr har Arbejdsmarkedets Feriefond sikret omlægning af gader og etablering af fortov i kvarteret omkring Søndergade og Havbogade. Gadebilledet fremstår nu mere og mere som et miljø fra 1927.

anno 1927. Det drejer sig om boghandlen, isenkræmmeren og musæum, ja for så vidt også juleperiodens ophængning af granguirlander langs med husfacaderne.

Nu har Arbejdsmarkedets Feriefond med en stor donation på i alt 10,5 mio kr sikret, at hele gade- og bymiljøet kan ændres, så det vil fremstå som en troværdig ramme om butikker og boliger i 1927. Der er tale om den tredjestørste enkeltdonation i Den Gamle Bys historie.

Forud er gået omfattende undersøgelser, så vi nu kan genskabe et bybillede 1927 med fortov langs gaderne, cykler langs husmurene, og elektrisk lys over kørebanen. De elektriske installationer vil blive placeret uden på murene, der vil være kloakdæksler i gadebelægningen, telefontråde og elledninger i luften. Og der vil være emaljeskilte, cigaretautomater, benzinstandere, og på flere gavle vil der være malet store reklamer.

Anlæg af fortove og moderne gadebelægning har i øvrigt den sidegevinst, at tilgængeligheden for gangbesværede vil blive forbedret markant.

Donationer

Julius Christian Gårdbo og Ketty Laura Gårdbos fond har til formål at yde støtte til Den Gamle By. I det forløbne år har fonden doneret i alt 4.475.000 kr til Den Gamle By. De donerede midler anvendes til en opgradering af museets sikkerhed, til gennemførelse af personbåren formidling, til dækning af dokumentation og magasinering vedrørende hus fra Viborg, til køb af pavillon og indretning af pavillon til tegnestue, til projektudvikling af nye indgangsforhold, til ny guidebog og til afholdelse af konference i regi af Association of European Open Air Museums.

Foreningen Plan-Danmark har stillet 1,5 mio kr til rådighed for efteruddannelse af håndværkere i Den Gamle By. Der er tale om unge svende, der over en periode fungerer som føl for Den Gamle Bys erfarne håndværkere og samtidig bliver introduceret til fagets historie, materialer, værktøjer og særlige teknikker. Derved er Plan-Danmark med til at sikre, at værdifulde kompetencer overlever også hos de yngre generationer.

Bodil Christiane Kolding Sneums Fond har til formål at støtte Den Gamle Bys samfundskulturelle og oplysende virksomhed. I det forløbne år har fonden støttet Den Gamle By med i alt 710.900 kr til undersøgelser af, hvordan julen har taget sig ud i danske byer, af butiksfacader og til ansættelse af en projektinspektør, der skal undersøge og indrette lejligheder i Den Moderne By.

C.A.C. Fonden, som har Den Gamle By som et af sine særlige støtteområder, donerede i anledning af museets 100 års jubilæum et fornemt og unikt fajancebord, fremstillet i midten af 1700årene på Store Kongensgade fabrikken i København. Der ud over har C.A.C. Fonden i det forløbne år støttet Den Gamle By med 150.000 til udgivelse af bog om Møntmestergården, 100.000 kr til oversættelse og udgivelse af bogen på engelsk, samt 112.948 kr til afholdelse af konference i regi af Association of European Open Air Museums. Endelig har C.A.C. Fonden i lighed med tidligere år doneret 25.000 kr som rådighedsbeløb til indkøb af museumsgenstande.

Med Den Danske Museumspris fulgte en donation fra Bikubenfonden på 500.000 kr, som Den Gamle By har besluttet at anvende til udarbejdelse af et byggeprogram for en forhåbentlig kommende ny indgangsbygning til museet.

Inge og Asker Larsens Fond har doneret 1.176.500 kr til gennemførelse af et treårigt forsknings-, undersøgelses- og indsamlingsprojekt om detailhandelens historie med henblik på at kvalificere museets arbejde med Den Moderne By.

Nykredits Fond har doneret 250.000 til udarbejdelse, design og oversættelse af ny guidebog med titlen På tur i Den Gamle By.

Kulturarvsstyrelsen har i årets løb støttet Den Gamle By på en række forskellige områder. Styrelsen har doneret 410.000 kr til afslutning af digitaliseringen af Den Gamle Bys registreringskort, 333.000 kr til projektet Teater i undervisningen, 155.000 kr til afholdelse af konference i regi af Association of European Open Air Museums, 108.000 kr til undersøgelse af tyrkiske gæstearbejderes boligforhold i Danmark ca 1968-74, 65.000 kr til undersøgelse af Godsbanegården i Århus, 63.000 kr til undersøgelse af danske industrielt

C.A.C. Fonden donerede et fornemt fajancebord fra St. Kongensgade til Den Gamle By i anledning af 100 års jubilæet. Fra venstre ses museumsdirektør Thomas Bloch Ravn, medlemmer af C.A.C. Fondens bestyrelse Rikke Agnete Olsen og Caspar Christensen, fondens formand Claus Søgaard Christensen samt formand for Den Gamle Bys bestyrelse Jørgen Andersen.

Fællesfoto af de 120 deltagere fra hele verden fra den store Association of European Open Air Museums konference, som blev afholdt i Den Gamle By i slutningen af august.

fremstillede farver og lakker i 1900årene, og 30.000 kr til drift af dragtpuljens sekretariat, som varetages af Den Gamle By.

Ny Carlsbergfondet har doneret 187.200 til udgivelse af tre bind i Den Gamle Bys lommebibliotek, Bodil og Jørgen Munch-Christensens Kulturlegat har bevilget 100.000 til bogudgivelser i samme serie og Den Faberske Fond har doneret 66.000 til udgivelse af en lille bog på engelsk, Den Gamle By. History & Future.

Endelig har Aarhus Stiftstidendes Fond doneret 125.000 kr til markedsføring af Den Gamle By i anledning af 100 års jubilæet, Grosserer N.C. Nielsens Fond til Almennyttige Formål har doneret 100.000 kr til publikation om skomageren, Elly og Aage W. Jensens Fond har bevilget 50.000 til opgradering af Helsingør Theaters konferencefaciliteter, og Knud Højgaards Fond har bevilget 50.000 kr til afholdelse af konference i regi af Association of European Open Air Museums.

Møntmestergården færdig

Efter mange års arbejde med restaurering, konservering, re-dekorering og finansiering kunne Hendes Majestæt Dronningen forestå den officielle åbning af Møntmestergården 16. juni. Se nærmere om åbningsarrangementet og talerne i artiklen Møntmestergården andetsteds i denne årbog, og se også tidligere års omtaler af arbejdet med den enestående bygning samt bogen om Møntmestergården, der blev udgivet på åbningsdagen.

Med åbningen af Møntmestergården er det største enkeltprojekt i Den Gamle Bys historie tilendebragt – og det med et yderst tilfredsstillende resultat, synes vi selv.

Møntmestergården har tilføjet Den Gamle By en hel række nye oplevelser og faciliteter.

På førstesalen er indrettet en lejlighed, som fortæller hvordan en højborgerlig familie kunne bo i København i 1768, på kanten af den ældre barok og den nymodens rokoko. Lejligheden fremstår – som Møntmestergården i det hele taget – som den ville tage sig ud for de mennesker, der i samti-

Festmiddag afholdt i Møntmestergården i anledning af Association of European Open Air Museums' konference. I middagen deltog også Hendes Majestæt Dronningen. Ved det nærmeste bord sidder ud over Dronningen professor dr. Stefan Baumeier, Tyskland, museumsdirektør Richard Harris, England, Dronningens kabinetssekretær Henning Fode, videnskabelig direktør Marek Krezalek, Polen, museumsinspektør Maret Tamjärv, Estland og museumsdirektør, dr. Miklós Cseri fra Ungarn.

Winekes kælder i Møntmestergården oplyses udelukkende ved levende lys.

den besøgte gårdens beboere, det vil sige med den buldrende farvekraft, som er så karakteristisk for denne periode. Rumudstyret i den højborgerlige lejlighed er enestående velbevaret og dokumenteret.

I stueetagen, som i 1800årene blev kraftigt ombygget, er der i højere grad tale om rekonstruktioner på baggrund af samtidig dokumentation. Det betyder, at lokalerne kan anvendes til andet end rene museale formål, og museet har derfor besluttet at disse enestående sale og kabinetter skal kunne anvendes til særlige arrangementer, som for eksempel afholdelsen af den afsluttende middag for den store konference i regi af Association of European Open Air Museums, hvor Den Gamle By var vært.

I kælderen er indrettet et værtshus i tillempet 1700tals stil. Værtshuset har naturligt nok fået navnet Winekes kælder efter møntmesterfamilien Wineke, der fra 1690 til 1749 beboede Møntmestergården. Der er tanken, at Winekes kælder skal være åben året rundt og at museets publikum her altid vil kunne få lidt at spise og drikke.

Både stueetagens selskabslokaler og Winekes kælder oplyses alene af levende lys i lysekroner, væglampetter og stager, hvor Den Gamle By har fået fremstillet kopier af en smuk barok lysestage.

Endelig er der på tagetagen indrettet en foreløbig udstilling, der viser modeller af Møntmestergården som den har

set ud til forskellige tider. Det er på længee sigt tanken her at indrette en større udstilling, der både fortæller om Møntmestergårdens historie i Borgergade i Nykøbenhavn og om den restaurering, der er foregået siden Den Gamle By tog fat på projektet i 1990erne.

Rejsegilde på Pavillonen fra 1909. På øverste foto taler tømrerformand Ejvind Maltesen ved rejsegildet.

Pavillon fra 1909 på vej

Den 19. marts holdt Den Gamle By rejsegilde på arkitekt Anton Rosens fine, cirkulære pavillon, der er en af de få bygninger, der fortsat eksisterer fra Landsudstillingen i 1909. Pavillonen blev i 2003 hentet hjem til Århus, efter at den havde stået i en kolonihave i Nærum siden Landsudstillingen lukkede i 1909.

Midlerne til genopførelsen er doneret af Inge og Asker Larsens Fond.

I sin tale ved rejsegildet fortalte tømrerformand Ejvind Maltesen om pavillonens interessante tagkonstruktion, og han bemærkede, at håndværkerne under arbejdet havde fået stor respekt for de tømrere, der i 1909 rejste bygningerne til Landsudstillingen, idet Pavillonen, som for Den Gamle Bys

tømrere havde været en stor opgave, jo blot var en meget lille bygning i sammenligning med de mange store bygninger på Landsudstillingen.

Pavillonen vil blive åbnet ved et arrangement 31. oktober, således at publikum fra den følgende dag kan komme ind og se den smukke bygning med det fine ovenlys. Åbningen vil blive nærmere omtale i Den Gamle Bys årsberetning for 2010.

Det har været vigtigt for Den Gamle By at åbne bygningen i 2009, 100 året for dens opførelse. Fra sommeren 2010 vil pavillonen danne ramme om en butik med plakater, postkort og bøger samt fungere som en sekundær indgang for de gæster, der måtte komme til Den Gamle By via Ceres-krydset.

Plakatmuseum på vej

I skrivende stund arbejdes der på fuld kraft med færdiggørelsen af den nye udstillingsbygning til Dansk Plakatmuseum, der siden 2006 har været en integreret del af Den Gamle By. Bygningens indre er tegnet af Arkitektfirmaet C.F. Møller, mens der ydre udformes så bygningen vil kunne passe ind i Den Gamle Bys moderne bykvarter fra 1974.

Kulturrådmand Jacob Bundsgaard Johansen taler efter at have indmuret et dokument, der overdrager Dansk Plakatmuseums samling til Den Gamle By.

Projektet realiseres med støtte fra Århus Kommune, Augustinus Fonden, Arbejdsmarkedets Feriefond samt Vilhelm Kiers Fond.

Den 27. marts blev der holdt rejsegilde på bygningen, som foruden Plakatmuseum også vil rumme Den Gamle Bys Kunstkammer. Og 1. april indmurede kulturrådmand i Århus Jacob Bundsgaard Johansen et blyrør i fundamentet til bygningen. Røret indeholder en kopi af det dokument, der formelt overdrager Dansk Plakatmuseums samling til Den Gamle By, dertil et sæt gangbare danske mønter samt dagens udgaver af de to lokale dagblade JP Århus og Århus Stiftstidende.

Den officielle åbning af Dansk Plakatmuseum er fastsat til 31. oktober, og fra 1. november vil publikum få adgang til smukke lyse rum i to etager og med åben forbindelse mellem etagerne.

I forbindelse med åbningen vises udstillingen Plakatens Verden – World of Posters med plakater udført af en række af de førende plakatkunstnere fra hele verden, og til udstillingen udgives et særligt katalog. Åbningsudstillingen er blevet til med støtte fra Augustinus Fonden, Skandinavisk Tobakskompagnis Gavefond, Nordea Danmark Fonden, LOs Kultur- og Projektpulje, mens Højesteretssagfører C.L. Davids Legat for Slægt og Venner har doneret udstillingskataloget.

Åbningen af Dansk Plakatmuseum i Den Gamle By vil blive nærmere omtalt i beretningen for næste år, men det kan allerede nu oplyses, at det er planen at arrangere 2-3 særudstillinger hvert år, og at museet også skal rumme en fast udstilling af danske plakatklassikere.

Erindringshus på vej

Den 4. juni blev der holdt rejsegilde på det hus, der på første sal vil danne ramme om en lejlighed til erindringsformidling for ældre, der er ramt af demens, og som i stueetagen vil rumme en radio/tv forretning samt en butik med broderi. Bygningen er finansieret af Oticon Fonden, The John and Birthe Meyer Foundation samt Tryg Fonden.

Huset er en kopi af et hus fra Nygade 3C i Korsør og opføres af Den Gamle Bys håndværkere med anvendelse af de samme teknikker, som da originalen blev opført i 1904.

På facaden er det værd at bemærke de mange detaljer i murværket, med den markante karnap med trukne gesimser

I forbindelse med Erindringshusets opførelse har der været en række håndværksmæssige udfordringer - som her, hvor murerne trækker en prøve til gesimsen til den svungne karnap.

og de støbte ornamenter. Tagkonstruktionen med sit skiferbeklædte mansardtag er også et bemærkelsesværdigt bidrag til det nye bybillede, som så småt er ved at forme sig i denne nye del af museet. Huset har været en god øvelse og forsmag på de store udfordringer der venter når den store hjørneejendom kaldet Helsingørhjørnet skal bygges i Havnegadeetapen i Den Moderne By.

1927-kvarteret tager form

Som ovenfor nævnt sikrer en donation fra Arbejdsmarkedets Feriefond, at gademiljøet i Den Moderne Bys 1927-kvarter nu kan omdannes, så der fremstår som et typisk miljø fra 1920erne.

I januar 2009 gik arbejdet i gang. Gaderne Dytmærsken og Havbogade har fået anlagt fortove med inspiration fra forskellige byer. Fortovene er forskellige fra hus til hus, idet der er taget udgangspunkt i den kendsgerning, at det i 1927 var op til hver enkelt grundejer, hvilken type fortov, der skulle lægges. Den Gamle By modtog i øvrigt med glæde en donation af gule, hårdtbrændte fortovsklinker fra Aabenraa Kommune til brug for fortovet omkring Aabenraahuset på hjørnet

Det sidste hus til Havnegade-etapen i Den Moderne By blev i efteråret 2009 hentet hjem fra Københavns Nordvestkvarter - et hjørnehus i gule sten fra hjørnet af Provstevej og Thorasvej. En del af hjemtagningen af et historisk hus er, som det ses, et stort, men samtidig skånsomt, nedbrydningsarbejde.

af Dytmærsken og Havbogade. Derved fik huset det samme fortov, som før det blev flyttet til museet.

Den gamle pigstensbelægning på gaderne er erstattet af brosten, ligesom der er blevet specialfremstillet afløbsriste til regnvand efter forlæg fra 1920erne. Der er ligeledes udført betonbelægning i baggården mellem posthuset og Madkassen.

I vinterhalvåret 2009-10 vil der blive ophængt gadebelysning og telefontråde anno 1927, og Søndergade vil blive omlagt og få fortov og brosten.

Alle bygninger til Havnegade etapen er i hus

Den overordentlig velbevarede to-etages ejendom fra Wenbovej i Hjørring blev nedtaget i efteråret 2008, og med hjørneejendommen fra Provstevej/Thorasvej i Københavns Nordvestkvarter er hele komplekset til Havnegadeetapen i Den Moderne By tilvejebragt.

Det har taget godt et års tid at få formaliteterne omkring Københavnerhjørnet på plads, men i august kom den endelige tilladelse, og i skrivende stund lægges sidste hånd på hjemtagningen af bygningen. I lighed med de øvrige hjemtagne huse nedtages bygningen i store elementer, som fragtes til Den Gamle Bys lager med henblik på senere genopførelse.

De øvrige huse til denne etape, som er finansieret af A.P. Møller og Hustru Chastine Mc Kinney Møllers Fond til almene Formaal, er Skottenborghuset fra Viborg, baghusene fra Horsens og rekonstruktion af hjørnehuset fra Helsingør. Alle huse er omtalt i tidligere årsberetninger.

Garnforretning, Pouls Radio og Bageriudsalg

Fra Resenstad ved Struer har museet hjemtaget en komplet garnforretning inklusiv gamle varer i ubrudte emballager – garnnøgler, sytråd, skråbånd, knapper, elastik, strikke- og hæklepinde og meget mere. Forretningen blev drevet af Peder Emil Hansen fra 1947 til 2002, men det menes, at butikken stammer helt tilbage fra 1912. I butikken solgtes mange forskellige typer af varer. Bortset fra traditionelle garn-, manufaktur- og trikotagevarer solgtes også legetøj, slik og nips.

Det er tanken, at butiksinventar og dele af sortimentet skal bruges til indretning af en brodeributik i huset fra Korsør, som også vil rumme en radio/tv-butik og på førstesalen lejlighed til erindringsformidling.

Der var både inventar og varer på hylderne, da museet i foråret hentede en garn- og broderiforretning i Resenstad ved Struer. Butikken kommer til at ligge i Den Moderne Bys Sønderbrogade. Den får navnet Broderiboden, da museet i år har hjemtaget et skilt fra en forretning med dette navn, der har ligget i Jægergårdsgade i Århus.

Det tætte samarbejde mellem Radiohistorisk Forening, Ringsted og Den Gamle By blev gjort tydeligt 24. april, da foreningen inviterede til snigpremiere på Pouls Radio, der næste år åbnes i Den Moderne Bys Sønderbrogade. I kælderen under EUC Ringsted var der indrettet et lokale af samme størrelse som det i Sønderbrogade, og så var alle herlighederne stillet op til glæde for pressen, for "radioterne", som medlemmerne af foreningen kalder sig selv, og Den Gamle Bys repræsentanter.

Den Gamle By fik i september overdraget en bagerforretning i Gylling syd for Odder. Her er projektmedarbejder Jesper Bækgaard, til venstre, og tømrerformand Ejvind Maltesen ved at bære den ene af de store glasdiske ud.

Også arbejdet med at indrette en radio/tv-forretning skrider godt fremad. Grundlaget er inventar, skilte mv fra Pouls Radio i Holstebro, og dertil kommer et større antal produkter og andre ting, som er tilvejebragt i tæt samarbejde med Radiohistorisk Forening Ringsted. Den 24. april inviterede foreningen til en snigpremiere i Ringsted, efter at foreningens medlemmer havde brugt hundreder af arbejdstimer på at skaffe alt, hvad der skal bruges til en radioforretning årgang 1974 – både i butikken og i værkstedet bagved. Til snigpremieren kunne de fremvise tidstypiske radio-tvapparater, spolebåndoptagere, en meget tidlig videoafspiller, skilte og små poser med Josty Kit. Til baglokalet er der skaffet værkstedsborde med måleapparater, transistorer, modstande, antennestik og loddetin samt et særligt spejl til at kontrollere, at billedrøret står som det skal. Inventaret til værkstedet er leveret af EUC Ringsted, hvor nutidens radiomekanikere uddannes.

De to butikker planlægges at åbne i løbet af 2010.

Siden museet i 2007 hjemtog et komplet serveringslokale fra Aabenraa-konditoriet Café Bonnichs, har vi efterlyst et inventar fra en bagerbutik, som kan indrettes i tilknytning til konditoriet.

Det lykkedes at finde et velegnet bageriudsalg i 2009, hvor en af Den Gamle Bys Venner gjorde opmærksom på en ældre bageributik i Gylling ved Odder. Her havde bagermester Hans Ehlert haft butik fra 1956 til 2007. Et bageriudsalg, som blev komplet renoveret i 1972, havde stået uforandret frem til lukningen. Da museet henvendte sig til Hans Ehlert, var han straks med på idéen om at lade sin butik indgå i Den Moderne By.

Bageriudsalget og konditoriet forventes at åbne i 2012.

Spaden i jorden

I august 2008 indledtes arbejdet med at projektere den underjordiske beton-bygningsbasis for Havnegade-etapen i Den Moderne By. Arbejdet blev afsluttet i begyndelsen af 2009. Den 27. marts 2009 blev der afholdt licitation og vinder af råhus-entreprisen blev bygge- og anlægsvirksomheden MT Højgaard.

Og 18. maj, på Den Gamle Bys 100 års dag, overgik projektet Den Moderne By officielt fra planlægningsfasen til

realiseringsfasen, hvilket blev markeret af direktør Henrik Tvarnø fra A.P Møllers Fonde. Se nærmere omtalen i artiklen Jubilæum og Museumspris andetsteds i denne årbog.

Anlægsarbejdet gik i gang lige efter sommerferien 2009, og ved den lejlighed måtte museet skille sig af med fiskekvasen Fylla. Forinden havde museet forespurgt hos både Skibsbevaringsfonden og relevante specialmuseer, om de ville overtage skibet. Det blev konstateret, at Fylla var grundigt dokumenteret, og den viden, som det måtte rumme, dermed sikret for eftertiden. Da skibet imidlertid næppe nogensinde vil kunne bringes til at sejle igen, var der ingen, der ønskede at overtage det.

Undersøgelser af dansk detailhandel og boligkultur

Siden april 2009 har arbejdet med Den Moderne By primært omhandlet projektering af de historiske bygninger. Arbejdet varetages af museets egne ansatte og her bliver det nu fastlagt nøjagtigt hvilke boliginteriører, butikker, baggårde, broer, gadelamper og meget mere, der skal indbygges i det store projekt.

Til denne del af arbejdet har Den Gamle By modtaget værdifuld støtte fra Inger og Asker Larsens Fond og Bodil Christiane Kolding Sneums Fond. De to fonde har gjort det muligt at ansætte to videnskabelige medarbejdere.

Der har været hektisk aktivitet på byggepladsen for Den Moderne Bys Havnegadetape i sidste halvår af 2009.

Den Gamle By lagde lokale til, da de danske museers boligpujle havde premiere på en helt ny mødeform med et seminar om parcelhusets og parcelhuskvarterets historie. Seminaret blev holdt i september og emnet blev belyst landsdækkende.

Den ene, cand. mag. Berit Hornstrup Andersen, arbejder med detailhandelens historie, idet Den Gamle By har behov for mere generel historisk viden om dansk detailhandel. Undersøgelserne skal skabe et forskningsmæssigt fundament for målrettet og systematisk indsamling af butikker og enkeltgenstande samt sikker viden om, hvordan butikker var indrettet, udsmykket og drevet. Det er endvidere af stor betydning, at der tilvejebringes viden om tidens emballager, når der skal rekonstrueres dagligvareemballager til det kommende selvbetjeningsmarked.

Den anden videnskabelige medarbejder, cand.phil. Anne Cathrine Lorentzen, har de private boliginteriører som arbejdsområde. Hvert enkelt interiør skal defineres helt præcist med møblement, nips, gulvbelægning, gardiner, farver, maling og malingstyper på lofter, vægge, døre, gerichter samt fodlister, tapet, billeder, bøger på bogreoler, genstande i skuffer og skabe, tøj og andre tekstiler, m.m. Disse definitioner skal danne grundlag for indsamling af manglende møblement, genstande og byggematerialer til interiørerne.

Undersøgelser og dokumentation

I årets løb er der også gennemført en række mindre undersøgelser af forskellige aspekter af de danske byers historie i perioden 1900-1974.

Cand. mag. Jesper Bæksgaard har stået for en række undersøgelser, som har resulteret i rapporterne: Gademiljø 1974 – udseende, genstande og indretning: Julen i danske byer 1927 og 1974 samt Udstillinger i fotoforretninger og rejsebureauer 1974.

Cand. mag. Lykke Olsen har udarbejdet rapporterne Udstillinger i glarmesterforretninger 1974 samt Elektricitet, gadelamper og ledningsføring i købstadens gader 1927.

Undersøgelserne vil indgå i den viden, som vil danne grundlag for genskabelse af gademiljø og butikker i Den Moderne By.

Samarbejde med specialister

Der er ingen tvivl om, at der findes en enorm specialviden rundt om i foreninger og specialsamlinger. En viden, som det aldrig vil være muligt for Den Gamle By at matche. Vi er derfor både glade og taknemmelige for den velvilje, som museet møder, når vi henvender os med bøn om hjælp med dette eller hint.

I et stykke tid har vi samarbejde med dele af det tyrkiske miljø i Århus, Spejdermuseet Århus, Kolonihaveforbundet i Danmark, Post og Tele Museum og Radiohistorisk Forening Ringsted.

Nye samarbejdspartnere i det forløbne år er Cykelmuseet i Ålestrup, som leverer både ekspertviden og cykler til kvartererne 1927 og 1974, samt Danmarks Fotomuseum i Herning, der bidrager med uvurderlig viden om fotoforretningers indretning og udstyr 1974.

Vedligeholdelse

Der har været stor travlhed blandt Den Gamle Bys håndværkere med de store projekter, så der har kun i begrænset omfang været tid til at gennemføre større vedligeholdelsesarbejder. Men det er dog lykkedes at få gennemført et par af de mere påtrængende.

Borgmestergårdens Lysthus har således fået nyt tag i sortglaseret tegl, og tillige en del reparationer både ude og inde.

Ved jubilæumsfestlighederne 18. maj fortalte projektchef Allan Leth Frandsen ved hjælp af en sværteduplikator, at 1960erne og 70erne allerede nu er historie.

Den Gamle By har afsluttet digitaliseringen af sine store samlinger, hvilket blev fejret ved en reception. Fra venstre mod højre ses museumsinspektør Jens Ingvordsen, konsulent Eske Wohlfahrt fra Kulturarvsstyrelsen samt direktør Viggo Mai, hvis firma Konkat har forestået digitaliseringen.

Smedjen har også stået for tur og fået repareret alvorlige skader i tag og bindingsværk, og har samtidig fået forhøjet skorstenen, så smeden kan få bedre gang i essen.

Begge arbejder er udført fra et træstillads, hvorved det undgås, at moderne stilladser skæmmer Den Gamle Bys enestående bymiljø.

I øvrigt har museets håndværkere i årets løb indrettet førstesalen i Aalborggårdens fløj fra Grotumgade til kontorer for Den Moderne By og Tegnestuen.

Digitalisering af museet samlinger

Det er navnlig i forbindelse med projektet Den Moderne By, at der i disse år samles ind i større stil. Men også Den Gamle Bys eksisterende samlinger suppleres løbende, når vi får tilbudt væsentlige ting, som museet mangler.

De senere år har i høj grad også stået i digitaliseringens tegn. Det store projekt, der blev iværksat i efteråret 2004, er nu afsluttet, og Den Gamle Bys omkring 110.000 analoge genstandsregistreringskort er blevet digitaliseret.

Det medfører, at samtlige registrerede museumsgenstande, i alt ca. 750.000, nu er synlige for alle interesserede i databasen Museernes Samlinger, som findes på Kulturarvsstyrelsens hjemmeside på adressen www.kulturarv.dk/mussam.

Kulturarvsstyrelsen har siden efteråret 2004 støttet arbejdet med mere end 1.160.000 kr. Uden denne støtte havde det næppe været muligt at gennemføre projektet.

Udstillinger

Den Gamle Bys særudstillinger har i 2009 indgået som en del af fejringen af museets jubilæum. Det drejer sig om udstillingerne Fotografiske parafraser, Festtøj 1909-2009, En Verden af Frilandsmuseer samt Den Gamle By 1909-2009. Udstillingerne er omtalt i artiklen Fejringen af Den Gamle Bys 100 års jubilæum andetsteds i denne årbog.

Juleudstillingen 2008 havde overskriften Din og Min Jul og åbnede 22. november. Her blev der i seks forskellige rum i Udstillingsbygningens stue-etage vist det bedste fra den danske jul. Til formålet var hjemlånt en stor privatejet samling af jule-sprællemænd. I samarbejde med Mediemuseet blev der genoptrykt mere end 50 forskellige jule-, nytårs- og påskekort fra Den Gamle Bys samling med henblik på salg.

I sommer åbnede den lejlighed i Eilschous Boliger, der anvendes til Levende Museum, i en ny 1864-udgave. Begrundelsen for denne ændring fra 1833 til 1864 er, at museet på den måde bedre kan formidle den store historie om digteren H.C. Andersen, der som barn havde sin gang hos præsteenkerne i bygningen. Desuden kan Levende Museums mange andre aktører fra 1864 bedre spille sammen med beboerne i Eilschous Boliger.

Kunstkammer på vej

Der ud over er der arbejdet med at forberede og planlægge en række af de udstillinger og interiører, der skal åbne i de kommende år.

Et af de største projekter er Kunstkammeret, som er doneret af Annie & Otto Johs. Detlefs' Fonde, OJD. Kunstkammeret vil bestå af to, store underjordiske udstillingsrum, der skal danne ramme om Den Gamle Bys faste udstillinger af sølvtøj, fajance og ure.

Det er planen, at Kunstkammeret skal åbne for publikum til foråret 2011.

Bevaring og konservering

Bevaringsafdelingen har brugt mange ressourcer på at klargøre genstande til årets to store åbninger, Festtøj 1909-2009 og Møntmestergården.

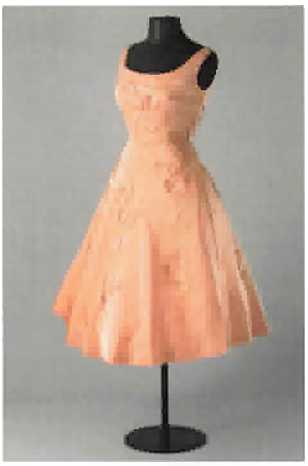

Øverst plakat fra frilandsmuseet på Hokkaido i Japan. Nederst festkjole kreeret af Christian Dior. Begge genstande stammer fra årets særudstillinger.

Det næste store projekt var klargøring af postvogne, isbåd mv, som blev returneret til ejeren Post og Tele Museet i forbindelse med nedtagningen af Postladen.

Afdelingen har løbende udført farvearkæologiske undersøgelser af de huse, der er hjemtaget til Den Moderne By. Der ud over er påbegyndt klargøring af genstande til det kommende Kunstkammer.

Bevaringsafdelingen gennemgår også løbende museets eksisterende udstillinger og har i år blandt andet gennemgået og konserveret alle udstillede lædergenstande, ligesom også bøgerne i Dampvæveriet og Toldboden har stået for tur. Sædvanen tro har bevaringsafdelingen også udført konservering i i alt 1400 timer for andre museer i det østjyske.

Skolestue

Den Gamle Bys skoletjeneste har med stadig større succes udviklet en række tilbud til danske skolebørn, heriblandt En dag som barn i 1800tallet. Den stigende efterspørgsel fra skoleeleverne har lagt et stort pres på faciliteterne i Renæssancegården, som huser mange af arrangementerne.

For at imødekomme det stigende behov, er der nu på førstesalen indrettet en komplet skolestue og et køkken, begge i

Der er stigende efterspørgsel på Skoletjenestens tilbud En dag som barn i 1800tallet. Foto Thorsten Overgaard.

Præsten er på besøg i klassen i Skoletjenestens tilbud En dag som barn i 1800tallet. Foto Thorsten Overgaard.

en 1800tals indretning, som kan bruges til en hel skoleklasse ad gangen. Der er den særlige pointe ved placeringen på førstesalen, at skoleklasserne her oplever at skulle op ad en udendørs trappe til svalegangen og derfra ind i skolestuen.

Parallelt hermed er der fortsat mulighed for at afvikle andre arrangementer i stueetagen.

Begivenheder og underholdning

Også i 2009 afviklede Den Gamle By en hel række temadage og forskellige former for underholdning.

Kagedagene blev afholdt i foråret, og her kunne museets gæster bl.a. opleve fremstillingen af sneboller, sprutbakkelser og hjulkage over ildstederne i de historiske køkkener i 1800tallet. Eller man kunne besøge husmoderen i Havbogade, som i 1910 har fået støbejernskomfur med indbygget ovn og derfor kan bage alle de traditionelle småkager, som vi

I anledning af Den Gamle Bys 100 års jubilæum var der en række dramatiserede rundvisninger i Borgmestergården. Guiden var iklædt samme dragt, som de kvindelige guider bar på Landsudstillingen i 1909.

kender i dag. Den Gamle Bys bager havde kikket i de gamle opskrifter og bagt boller, sandkage, tærter, småkager og meget mere, som museets gæster kunne nyde ved det store sønderjyske kaffebord i Bendtsens Pakhus.

Efter kagedagene fulgte legedagene, hvor der var rig lejlighed til at lege gammeldags lege på torve og gader. Så blev der sat fokus på museets historiske haver med Forår i haven, hvor der bl.a. var gratis rundvisninger i haverne. Herefter fulgte Soldaterdage og det nye initiativ Musikalsk Pinse, hvor Traktørstedet summede af barokmusik, ragtime og Chopin pinsen igennem.

Museets 100 års jubilæum blev fejret med maner ved en hel række Jubilæumsdage, hvor der både blev kigget tilbage mod landsudstillingen i 1909 med stumfilmsbiograf og rundvisning i Borgmestergården og fremad med rundvisninger i Den Moderne By.

Sensommeren bød på Sommer i haven, mens der var Festugemarked og Håndværksdage i efteråret.

Sommeren 2009 bød som sædvanlig på promenadekoncerter i Traktørstedet Simonsens Have. Koncertrækken begyndte i Pinsen, hvor Arionkoret traditionen tro sang pinsesolen op

pinsesøndag. Der var promenadekoncerter sommeren igennem hver søndag til og med Festugen. Her kunne man opleve en unik stemning med palmehavemusik, traditionel jazz, wienermusik og klassikere fra den danske sangskat.

Samarbejdet med Arionkoret udmøntede sig igen i år i en musikalsk salon på Helsingør Theater i Aarhus Festuge, og op til jul vil Arionkoret ligesom tidligere stå for en række rigtige julekoncerter.

Som sædvanlig har man kunnet opleve marchmusik i gaderne i forbindelse med soldaterdagene og jul.

Teater

For første gang dannede Helsingør Theater ramme om årets SPORfestival med moderne klassisk musik af blandt andre den førende danske komponist Per Nørgaard. Teatret lagde også hus til sangeren Angelo Kellys europaturné. Efteråret bød på Euripides' tragedie Orestes ved teaterselskabet Pulchra Semper Veritas, forkortet til PSV, og på klassisk guitar i topklasse, da Aarhus International Guitarfestival løb af stablen i efterårsferien. Her kunne man opleve verdenskendte guitarvirtuoser ved i alt otte koncerter.

Sommeren på Helsingør Theater stod i operaens tegn. Det mangeårige samarbejde med Aarhus Sommeropera mundede igen ud i en række fine sommerforestillinger. I 2009 gjaldt det Andy Papes dramatiske opera Kærlighedens Dampe, om demokratiforkæmperen Dr. Dampe, der sad isolationsfængslet i 21 år for forræderi mod kongen og den danske enevælde. Det blev til i alt fem følelsesladede forestillinger.

Teaterselskabet PSV spillede igen i år Holberg i Den Gamle By. Her fra forestillingen Den Politiske Kandestøber.

Ud over de kunstneriske arrangementer dannede det historiske teater ramme om en række erhvervsarrangementer. En række firmaer, der søger et anderledes og stemningsfuldt rum, havde valgt at afholde kongresser og møder i teatret.

Også andre steder i Den Gamle By har der været spillet teater.

Som noget nyt opførte Spektakelteatret skuespillet Smeden og Bageren i Festugen.

Igen i år optrådte teaterselskabet PSV i Traktørstedet, denne gang med Den Politiske Kandestøber, hvor Holberg underholder med historien om håndværkeren, der drømte om at blive borgmester. Det blev til i alt 8 forestillinger.

Flere bøger fra Den Gamle By

Som et nyt initiativ har Den Gamle By i år søsat en ny bogserie under titlen Den Gamle Bys lommebibliotek.

Serien er kommet godt fra start med i alt seks titler alene i år. Serien tænkes løbende udbygget med flere bind.

Tanken med lommebiblioteket er kort fortalt at udgive en række indbydende og lettilgængelige bøger i lommeformat, som vil rumme billeder af og tekst om udvalgte genstandsgrupper fra Den Gamle Bys samlinger. Det er Den Gamle Bys håb, at et højt kvalitetsniveau, også i design, vil medvirke til at give bøgerne gennemslagskraft og være med til at gøre opmærksom på Den Gamle Bys enestående samlinger overfor nye publikumsgrupper.

Bøgerne kan købes hver for sig, så man kan plukke emner ud, der har speciel interesse, eller man kan vælge at samle på hele serien. Prisen er yderst overkommelig, nemlig 42 kr. per bind.

Ud over Den Gamle Bys lommebibliotek har museet også udgivet en nyskrevet guidebog i moderne design. Titlen er På tur i Den Gamle By, og bogen er på 128 sider med masser af farvefotos og oversigtskort. Bogen er udgivet på dansk, engelsk og tysk.

Der ud over er udgivet en bog om Møntmestergården og en engelsksproget publikation om Den Gamle By historie og fremtidsplaner.

Se i øvrigt listen over Den Gamle Bys publikationer på s. 108-109.

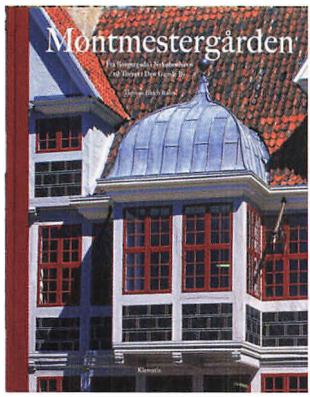

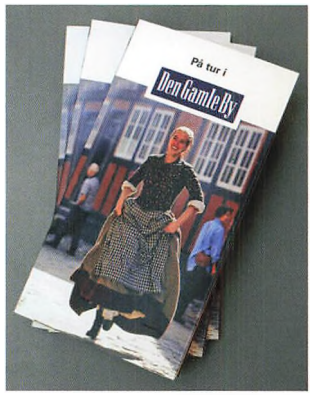

Blandt museets mange udgivelser i år var en bog om Møntmestergården og en praktisk guidebog til Den Gamle By.

Fem stjerner

I september blev Den Gamle By for tredje gang gennemgået af en assessor og en ekstern museumsekspert fra Danske Turist Attraktioner, DTA, med henblik på tildeling af stjerner.

Vurderingen tager en hel dag, og der er tale om en meget grundig gennemgang og ganske omfattende krav til dokumentation af museets kvaliteter og her især museets orientering mod publikum.

Det var glædeligt, at Den Gamle By for tredje gang i træk fik de fem stjerner, som er maksimum i ordningen.

Det var også glædeligt at den faglige ekspert eksplicit fremhævede den meget høje faglighed, som på alle områder præger Den Gamle Bys arbejde. Den faglige ekspert bemærkede blandt andet det høje kvalitetsniveau hos museets frontpersonale, både når det gælder butik og billetsalg og når det gælder Levende Museums aktørers evne til at gå i en troværdig dialog om den tid, de skal formidle.

EUROPEAN MUSEUM FORUM

This is to record that the

DEN GAMLE BY
AARHUS

has been nominated by the panel of judges and is commended for its noteworthy achievement in raising the public quality of its museum collections

Massimo Negri
European Museum Forum Director

Bursa, 9 May 2009

EUROPEAN MUSEUM FORUM

Diplom, der stadfæster, at Den Gamle By i 2009 var nomineret til den prestigefyldte pris European Museum of the Year Award.

I forbindelse med nomineringen af Den Gamle By til European Museum of the Year Award blev museumsdirektør Thomas Bloch Ravn interviewet af formanden for dommerkomiteen dr. Wim van der Weiden. Konferencen foregik i Bursa i Tyrkiet.

Museumspriser

Som omtalt andetsteds i denne årbog modtog Den Gamle By 18. maj Den Danske Museumspris, hvortil Bikubenfonden donerer et beløb på 500.000 kr.

Der ud over var Den Gamle By nomineret til den prestigefyldte pris European Museum of the Year Award, som blev uddelt i Bursa i Tyrkiet 9. maj.

Forud for nomineringen havde museet indsendt en omfattende dokumentation, og en repræsentant for European Museum Forum, Dr. Thomas Brune fra Stuttgart i Tyskland, aflagde Den Gamle By et heldags besøg, hvor Den Gamle By blev gennemgået ned til mindste detalje.

På European Museum Forums konference i Bursa blev repræsentanter for de nominerede museer interviewet om deres museer og som deltager fik man en god fornemmelse for aktuelle tendenser i den europæiske museumsverden. Så-

Den nye bestyrelse for den internationale sammenslutning af europæiske frilandsmuseer Association of European Open Air Museums. På talerstolen ses Thomas Bloch Ravn, som netop er genvalgt som præsident. Derudover fra venstre Jan Carstensen, Marek Krezalek, Vitezslav Koukal, Monika Kania-Schütz, Katarina Frost og Richard Harris.

Debatten var livlig og kommentarerne mange ved den internationale Association of European Open Air Museums konference i Den Gamle By. Ved bordet til venstre ses Weekendavisens ansvarhavende chefredaktør Anne Knudsen i debat med Anita Horvath fra Ungarn og Olav Aaraas fra Norge. På de små billeder herunder ses fra oven Richard Evans fra England, John Williams-Davies fra Wales og Pieter-Matthijs Gijsbers fra Holland.

ledes blev Den Gamle By også i den forbindelse synliggjort overfor en række af de mest innovative museer i Europa.

Den Gamle By fik ikke prisen, den gik til Salzburg Museum. Men det var en ikke ubetydelig fjer i hatten at være nomineret.

International museumskonference i Den Gamle By

Som omtalt i artiklen Fejringen af Den Gamle Bys 100 års jubilæum var museet i dagene 25.-30. august vært for den store konference i regi af Association of European Open Air Museums.

På konferencen var der valg til bestyrelsen, som de næste to år består af følgende: Præsident, museumsdirektør Thomas Bloch Ravn fra Den Gamle By, vicepræsident, museumsdirektør Jan Carstensen, Detmold, Tyskland samt bestyrelsesmedlemmerne museumsdirektør Vitezslav Koukal, Roznov, Tjekkiet, museumsdirektør Richard Harris, West Sussex, England, museumsdirektør Katarina Frost, Västeraas, Sverige, museumsdirektør Monika Kania-Schütz, Bayern, Tyskland og forskningschef Marek Krezalek fra Polen.

På konferencen blev det besluttet at de to næste konferencer skal arrangeres af Tjekkiet og Slovakiet i 2011 og af Sydtyskland i 2013.

Til konferencen om to år vil der foreligge en bog med alle faglige indlæg fra konferencen i Den Gamle By. Bogen vil blive distribueret til alle de 120 museumsfolk, som deltog i konferencen fra hele verden.

Særlige gæster

Lige op til påske, 4. april, åbnede Hendes Kongelige Højhed Kronprinsessen særudstillingen Festtøj 1909-2009.

18. maj markerede Den Gamle By sit 100 års jubilæum og starten på Den Moderne By med deltagelse af blandt andre kulturminister Carina Christensen, borgmester i Århus Nicolai Wammen, tidligere præsident i Association of European Open Air Museums, museumsdirektør dr. Miklós Cseri fra Szentendre i Ungarn samt direktør Henrik Tvarnø fra A.P. Møllers Fonde.

Åbningen af Møntmestergården 16. juni blev foretaget af Hendes Majestæt Dronningen. I den anledning talte også vicepræsident i Association of European Open Air Museums, museumsdirektør dr. Jan Carstensen, Detmold i Tyskland.

Hendes Majestæt Dronningen deltog 29. august som æresgæst i Den Gamle Bys afsluttende middag for konferencen i regi af Association of European Open Air Museums, hvori deltog museumsfolk fra frilandsmuseer fra Europa, Nordamerika, Japan og Australien.

I september havde Den Gamle By besøg af en officiel delegation fra Sydkorea. På bænken ses som nummer to fra højre ambassadør Geun-Hyeong Yim. I midten ved ambassadørens side sidder envoyé Fr. Geun-Hye Park.

Ved Association of European Open Air Museums' konference var der stor interesse for Montmestergården. Her ses til venstre bygningschef Niels Meyer i samtale med præsidenten for de nordamerikanske frilandsmuseer Bruce Henbest og hans kone Kim.

Den 1. september havde Den Gamle By besøg af en officiel delegation fra Sydkorea med envoyé Fr. Geun-Hye Park og ambassadør Geun-Hyeong Yim i spidsen. I øvrigt har også Israels ambassadør Arthur Avnon besøgt Den Gamle By.

10. september aflagde Folketingets Kulturudvalg et besøg i Den Gamle By, og der ud over aflægger politikere og embedsmænd fra kommune og region jævnligt besøg på museet.

Året igennem har også en række danske og udenlandske museumsfolk og forskere besøgt museet.

Fra Hedmarksmuseet i Norge har museumsinspektør Bjørn Sverre Hol Haugen været på besøg 6. oktober 2008.

27. oktober besøgte professor Dorthe Berntsen og fire ph.d. studerende fra Psykologisk Institut på Aarhus Universitet Den Gamle By for at høre nærmere om Den Gamle Bys arbejde med ældre, der er ramt af demens.

Fra Skansen i Stockholm havde vi 27.-28. november 2008 besøg af museumsinspektør Charlotte Ahnlund Berg, og 22.-23. september 2009 af en større gruppe med intendent Ewa Kron i spidsen.

Fra Gamla Linköping i Sverige havde vi 28. november 2008 besøg af museets styrelse.

Norsk Folkemuseums Siv Garles Sjåland og Marit Berg besøgte Den Gamle By 10. december, og ni personer fra Vest-Agder museet i Kristianssand i Norge var på besøg 27. maj 2009. Og i weekenden 3.-4. oktober var en hel delegation fra Gamle Bergen Museet på besøg for at hylde Den Gamle By i anledning af 100året. Ideen til Gamle Bergen er undfanget

under et besøg i Den Gamle By i 1930erne, og derfor har der altid været særligt nære relationer mellem de to museer. I spidsen for delegationen stod museumsdirektør Tryggve Fett.

Endelig havde Den Gamle By 24. september besøg af development director Bruce Bro fra The Danish Immigrant Museum, Iowa, USA.

Publikationer

Christensen, Søren Bitsch (red.): Århus Godsbanegård – historie og kulturarvsanbefalinger; rapport til Århus Kommune.

Ingvordsen, Jens: Den ægte nisse – en julekalender i 24 afsnit; Den Gamle Bys hjemmeside.

Ingvordsen, Jens: Ting og sager fra H.C. Andersens eventyr. Den Gamle Bys Lommebibliotek 1.

Ingvordsen, Jens: 24 låger +1 til den danske jul. Den Gamle Bys Lommebibliotek 6.

Mathiassen, Tove Engelhardt: Dragtjournalens favorit #4. Adeline Genées brudekjole i Den Gamle By. Dragtjournalen. Årg. 3. Nr. 4, s. 59-62.

Mathiassen, Tove Engelhardt: Festtøj. Den Gamle Bys Lommebibliotek 2.

Mathiassen, Tove Engelhardt: Bryllupstøj. Den Gamle Bys Lommebibliotek 3.

Mathiassen, Tove Engelhardt: Ventetøj. Den Gamle Bys Lommebibliotek 4.

Mathiassen, Tove Engelhardt: Dåbstøj. Den Gamle Bys Lommebibliotek 5.

Mortensen, Mette: Vinkler på forholdet mellem land og by igennem 2500 år – en konferencerapport, Fortid og Nutid, 3, s. 37-47.

Mortensen, Mette: Mennesket med de mange ansigter, anmeldelse af Birgitte Possing: Uden omsvøb. Portræt af Bodil Koch, Kontur 2009/18, s. 164-166.

Pallesen, Merete, Elsebeth Aasted Schanz og Thomas Bloch Ravn: På tur i Den Gamle By.

Ravn, Thomas Bloch: Møntmestergården. Fra Borgergade i København til Torvet i Den Gamle By, Forlaget Klematis.

Ravn, Thomas Bloch: Den Gamle By. History and future.

Ravn, Thomas Bloch: Møntmesterens gård, kronik i Skalk 2009/3, s. 18-28.

Ravn, Thomas Bloch: Møntmestergårdens tapeter i "nyemodig Papiir", Danske Museer 2009/3 s. 9-10.
Ravn, Thomas Bloch: Møntmestergården – fra København til Århus, By og Land marts 2009 s. 11-14.
Ravn, Thomas Bloch: Managing time – in museums and in people's mind, i Adriaan de Jong, Jaap Kerkhoven and Robert Nouwen (red.) Conference Report from the 23rd Conference in Association of European Open Air Museums' in The Netherlands and Belgium 2007 s. 113-25.
Ravn, Thomas Bloch: The Modern Town Project at Den Gamle By, sst s. 167-71.
Ravn, Thomas Bloch, Elsebeth Aasted Schanz og Merete Pallesen: På tur i Den Gamle By.
Schanz, Elsebeth Aasted: Farvel og Tobak? Tobakken er kommet på museum, Den Gamle Bys historiske hæfter nr. 2, 2009.
Schanz, Elsebeth Aasted, Thomas Bloch Ravn og Merete Pallesen: På tur i Den Gamle By.
Stougaard, Peder, Erik Meistrup, Henning E. Andersen og Thomas Kruse (red.): Plakatens Verden – World of Posters.

Faglige hverv

Museumsdirektør Thomas Bloch Ravn

Præsident for Association for European Open Air Museums. Adjungeret lektor i historie ved Aarhus Universitet. Formand for bestyrelsen for Dansk Center for Byhistorie. Medlem af Dansk Komité for Byhistorie, Århus Byhistoriske Fond, Universitets-Samvirket i Aarhus, Folkeuniversitetets Programudvalg og bestyrelserne for Emanuel Sejrs Mindefond og Bodil Christiane Kolding Sneums Fond. Er af Dansk Industri og Håndværk i Østjylland udnævnt til årets æreshåndværker.

Publikumschef og museumsinspektør Trine Locht Elkjær

Medlem af Ekspertpanelet for Danske Turist Attraktioner. Medlem af arbejdsgruppe under Kulturarvsstyrelsen i forbindelse med udarbejdelse af publikumsundersøgelser på danske museer.

Bygningschef arkitekt maa Niels Meyer

Medlem af Museernes Møllepulje, af Association of European Open Air Museums samt af Forum (restaureringsarkitekter fra Arkitekskolen i Aarhus).

Projektchef og museumsinspektør Allan Leth Frandsen
Medlem af Dansk Komite for Byhistorie og af Håndværks- og Industripuljen.
Lektor Søren Bitsch Christensen
Bestyrelsesmedlem i The European Association of Urban Historians og medlem af International Advisory Board, Urban History. Formand for Dansk Historisk Fællesråd, medlem af Dansk Komité for Byhistorie, bestyrelsesmedlem i Jysk Selskab for Historie og medlem af repræsentantskabet for Foreningen for Bykultur i Århus. Medlem af ph.d.-bedømmelsesudvalg ved Syddansk Universitet 2009.
Museumsinspektør Elsebeth Aasted Schanz
Medlem af museernes håndværks- og industripulje samt af Det Lærde Selskab i Aarhus. Censor ved Institut for Æstetiske Fag, afdelingen for Dramaturgi på Aarhus Universitet og ved Institut for Kunsthistorie og Teatervidenskab på Københavns Universitet.

Brønden på Torvet foran Møntmestergården var efterhånden temmelig rådden. Et nyt kar blev lavet af Den Gamle Bys bødker Lars Laursen.

Gammel vognlygte på hestevogn i Den Gamle By.

Museumsinspektør Tove Engelhardt Mathiassen
Sekretær for De danske Museers dragt- og tekstilpulje. Medlem af de danske museers boligpulje og havepuljen samt af BIN-Norden.
Museumsinspektør Jens Ingvordsen
Bestyrelsesmedlem i Vif og Hans Dissings Fond.
Ph.d.-studerende Mette Tapdrup Mortensen
Associeret medlem af Center for Bolig og Velfærd, medlem af Dansk Komité for Byhistorie, bestyrelsesmedlem i Selskabet til Forskning i Arbejderbevægelsens Historie. Medredaktør af Fortid og Nutid.

Konferencer, studierejser og foredrag
Den Gamle Bys medarbejdere deltager året igennem i talrige møder i museernes puljer og arbejdsudvalg, i turistpolitiske sammenhænge og omkring lokale udviklingsprojekter. Mange medarbejdere holder foredrag i Folkeuniversitetet og i foredragsforeninger, ligesom der gennemføres et stort antal omvisninger og introduktioner i Den Gamle By. Der ud over afvikles interne personalekurser samt brand- og førstehjælpskurser.

Ud over ovenstående skal følgende nævnes:

Museumsdirektør Thomas Bloch Ravn

Foredrag ved Danske Turist Attraktioners årsmøde i Odense 30. marts med titlen Sådan håndterer vi krisen offensivt hos os. Foredrag om Museernes fremtid ved Kulturarvsstyrelsens museumsmøde i Odense 20. april. Foredrag i Dansk Magisterforenings Netværk 21. april med titlen Kan kommercialisme og kvalitet gå hånd i hånd? Deltagelse og interview i forbindelse med European Museum Forums møde i Bursa i Tyrkiet 6.-10. maj. Indlæg om Open Air Museums and Society ved ICOMOS-UKs sommerkonference på St. Fagans i Cardiff, Wales. Samt organisering og deltagelse i Association of European Open Air Museums i Den Gamle By 25.-30. august.

Publikumschef og museumsinspektør Trine Locht Elkjær

Diverse møder i Visit Denmark, Visit Århus og TopAttraktioners regi. Talrige møder og vurderingsrejser i forbindelse med Danske Turist Attraktioner. Deltagelse i konference i Association of European Open Air Museums 25.-30. august 2009 i Den Gamle By.

I juli besøgte museumsdirektør Thomas Bloch Ravn det walisiske frilandsmuseum St. Fagans, som blandt andet rummer et såkaldt pre-fab house fra 1950erne.

Bygningschef og arkitekt Niels Meyer
Forelæsning på Arkitektskolen i Aarhus: Flytning af hele miljøer 18. Februar 2009. Konferencevært og deltager i konference i Association of European Open Air Museums 25.-30. august i Den Gamle By samt deltagelse i Forum 2009 18. september med forelæsningen Møntmestergården.
Projektchef og museumsinspektor Allan Leth Frandsen
Rundvisninger og foredrag 17. september 2008 for Morgenavisen Jyllands-Postens Samarbejdsudvalg og 18. september for Gimsing Sognehøjskole. Konference i regi af Dansk Center for Byhistorie 12. november, foredrag og rundvisning 1. april 2009 for Nykredits seniorklub samt konferencevært og deltager i konference i Association of European Open Air Museums 25.-30. august i Den Gamle By.
Lektor Søren Bitsch Christensen
Foredrag om handelshistorie ved Sammenslutningen af Lokalarkivers årsmøde i Middelfart 3. oktober 2008, foredrag om byhistorie og afindustrialisering ved Danske Museers Industri- og håndværkspuljemøde i Ringsted 2. november, foredrag om citybranding for Visit Sjælland i Korsør 5. marts 2009. Deltaget i konference i Center for Kommunalhistorie i Vejle 29. april om idræts- og kulturpolitik, i konference om Bygenbrug arrangeret af Byplanhistorisk Udvalg, København 6. november, og i symposium om Towns, Guilds and Cultural Transmissions in the North, Syddansk Universitet 9. november. Deltaget i bestyrelsesmøde i The European Association of Urban Historians i Ghent i Belgien 13.-15. marts og i adskillige møder i Dansk Historisk Fællesråd og i møder for forfatterteamet for Ribe Bys Historie. Arrangør af Dansk Komité for Byhistories årsmøde i Århus 17. september.
Museumsinspektor Elsebeth Aasted Schanz
Deltagelse i konference i Association of European Open Air Museums i Den Gamle By 27. august 2009 og i BogForum i Forum i København 13.-15. november.
Museumsinspektor Tove Engelhardt Mathiassen
Hattekursus for modister fra EUC Syd, Beklædnings afdeling i Sønderborg 10. september 2008. Foredrag for Zonta Aarhus 1996 vedrørende arbejdet med Festtøj 1909-2009 22. september, foredrag på Syddansk Universitet: Hvad er forskellen på plusfours og cykelshorts? Om behovet for at bevare dragt- og tekstilord på en offentligt tilgængelig database

Når en vandrende svend, en såkaldt naver, henvender sig i Den Gamle By, bliver han så vidt muligt tilbudt arbejde i en periode. Her en tysk naver ved rejsegildet på Plakatmuseet.

20. november samt konferencevært og deltager i konference i Association of European Open Air Museums 25.-30. august 2009 i Den Gamle By og med indlæg på oplysningsdag på Århus Rådhus under temaet At leve et liv med demens 22. september.

Museumsinspektør Jens Ingvordsen

Årligt møde i Komiteen for Det danske Urmuseum 20. maj 2009 i Den Gamle By. Møde om de centrale kulturarvsregistre og Regin 2. oktober i København. Derudover diverse foredrag, rundvisninger og interviews i forbindelse med Dansk jul i 300 år og julens historie i Danmark.

Ph.d.-studerende Mette Tapdrup Mortensen

Møde i Center for Bolig og Velfærd, 10.-12. december 2008 i Middelfart. Deltaget i konferencen Single Women in

Håndværksdage byder også på aktiviteter for børn. Foto Thorsten Overgaard.

Europe and the Middle East, 1800-2000, 19. marts i Bergen. Deltaget i Dansk Komité for Byhistories årsmøde i Århus 17. september. Foredrag om Pensionatsliv i København i det 20. århundrede, Københavns Stadsarkiv, 4. maj.

Den Gamle Bys bestyrelse

Den Gamle Bys bestyrelse består af bestyrelsesformand, direktør Jørgen Andersen og næstformand, murermester Kaj Buch-Andersen, som sammen med LO-formand Hans Halvorsen udgør museets forretningsudvalg.

Der ud over består bestyrelsen af borgmester i Favrskov Kommune Anders G. Christensen, dekan på Aarhus Universitet Bodil Due, regionsformand i Region Midtjylland Bent Hansen, administrerende direktør i Aktieselskabet Carl Christensen Thomas Jensen, formand for Erhverv Århus, direktør Peter Kjær, direktør Erik Meistrup og koordinator Jens Winther, begge udpeget af Århus Byråd, samt tømrerformand Ejvind Maltesen, som repræsentant for Den Gamle Bys personale.

Personale

Museumsdirektør er mag. art. Thomas Bloch Ravn og civiløkonom Jørgen Laurits Pedersen er vicedirektør.

Ud over direktionen består den daglige ledelse af publikumschef, cand. mag. Trine Locht Elkjær, af projektchef, cand. phil. Allan Leth Frandsen og af bygningschef, arkitekt maa Niels Meyer.

Museumsdirektør Thomas Bloch Ravn har det overordnede ansvar for museale principper, udvikling og strategi samt for eksterne kontakter. Ud over ledelsen refererer følgende til museumsdirektøren: direktionssekretær Fritse Meyer, pressekoordinator Merete Pallesen, museumsleder Peder Stougaard, Dansk Plakatmuseum, og lektor, ph.d. Søren Birsch Christensen, som er leder af Dansk Center for Byhistorie samt museumsinspektørerne ph.d. Elsebeth Aasted Schanz, cand. phil. Tove Engelhardt Mathiassen, cand. mag. Jens Ingvordsen samt bibliotekar Anne-Grete Roed Jensen, gartnerformand Gitte Kidmose Røn og kulturhistorisk konserveringstekniker Karen Woer.

Pressekoordinator Merete Pallesen leder afdelingen for markedsføring og information. Afdelingen består endvidere

Til venstre bygningschef Niels Meyer i samtale med leder af Dansk Plakatmuseum Peder Stougård ved rejsegildet på Plakatmuseet.

af markedsføringskoordinator Lotte Waltersdorff-Lassen og af informationsassistenterne Kamma Mogensen og Ettie Schack Krarup.

I Dansk Plakatmuseum er foruden museumsleder Peder Stougaard ansat museumsassistenterne cand. mag. Birgitte Olsen, Stig Bek og Pierre P. Briand de Crevecoeur.

Dansk Center for Byhistorie ledes af lektor, ph.d. Søren Bitsch Christensen. Der ud over har Jeppe Klok Due været ansat fra 1. september 2008 til 1. maj 2009 som historisk medarbejder ved de to projekter Den Virtuelle Landsudstilling og Godsbanegården. Kristian Buhl Thomsen var i januar beskæftiget ved Godsbanegårdsprojektet og fra august til oktober med at udvikle centrets hjemmeside. Casper Thomsen Juhl har været praktikant og siden studentermedarbejder året igennem. I øvrigt er til centret knyttet ph.d.-studerende Mette Tapdrup Mortensen.

Ansvarlige for Den Gamle Bys samlinger og udstillinger er museumsinspektørerne Elsebeth Aasted Schanz, Tove Engelhardt Mathiassen og Jens Ingvordsen. Museumsassistenter er Finn Andersen, Karen Flaskgaard, Jane Brügger, Lorents Larsen, Lotte Nielsen, Lone Engelbrecht, Tina Asferg Jakobsen og Mie Bøggild. Der ud over ph.d. studerende Ingrid Vatne.

Anne-Grete Roed er Den Gamle Bys bibliotekar og har samtidig ansvaret for Den Gamle Bys Venner.

Gartnerafdelingen består af formand Gitte Kidmose Røn og af medhjælperne Rasmus Holm Pedersen, Frank Kristensen, Laurits Nørgaard Petersen, Elva Anette Jespersen og Nanna Moltke Holm.

Bevaringsafdelingen ledes af kulturhistorisk konserveringstekniker Karen Woer. Afdelingen består derudover af konservator, cand. scient. Nynne Raunsgaard Sethia, grafisk konserveringstekniker Ole Hertzum, møbelkonservator Torsten Meinert Johnsen, af konserveringsassistenterne Edel Helga Kragh, Birgitte Haundal Sørensen samt Kari Helene Berg.

Vicedirektør Jørgen Laurits Pedersen er ansvarlig for økonomi, personale samt museets almindelige drift.

Økonomifunktionen består af regnskabsoverassistent Aase Back Kjeldsen, bogholderiassistenterne Merete T. Lantz, Finn Haim, Karin Christiansen, Lene Frederiksen, Dorthe J. Andersen, Lone Gallo Sørensen og Kirsten Woetmann. Lisbeth Poulsen og Bogdan Jachowski er ansat som kontormedhjæl-

pere. Derudover korrespondent Irmelin Kielsgaard, kontorassistent Jane Brahe og kontorelev Anna Katrine Rebbe Ingvordsen.

Vagtafdelingen består af vagtmester Jan Thingvad Olsen og vicevagtmester Michael Calaminus. Derudover er ansat driftsassistenterne Dan Christensen, Rene Christensen, Per Ammitzbøll Sørensen, Brian Hansen og Jørn Brøndberg.

Rengøringsformand er Anne Mette Worm Hansen og assistenter er Jette Engelsbæk Olesen, Karsten Nielsen, Bente Rind, Anette Vraa Junge, Anja Ditte Pallesen, Kim Pape Andersen, Anita Jensen, Gry Anita Andreasen og Ejvin Jæger Iversen. Rengøringsgruppen suppleres i højsæsonen med et antal medhjælpere.

Publikumschef Trine Locht Elkjær er ansvarlig for billetsalg, butikker, Levende Museum, Skoletjeneste, systue, spisesteder samt oplevelser og salg.

I billetsalget er ansat publikumsassistenterne Lone Kjeldgaard Klein og Bjarne Brun Bjerg. Butiksafdelingen ledes af butiksbestyrer Helle Vester Jensen. Desuden er ansat lagermedhjælper Jytte Nielsen, bagerne Henning Løbner, Anja Nordenhof Vitved og Helle Skovbjerg, butiksassistenterne Dorthe Gaarsvig Døssing og Leila Østenfeldt samt butiksmedhjælperne Karen Holst Rasmussen og Jeanette Andersen. Personalet i både billetsalg og butikker suppleres i højsæsonen med et større antal medhjælpere.

Afdelingsleder Henning Lindberg er leder af Levende Museum, imens Den Gamle Bys skoletjeneste ledes af afdelingsleder Marianne Bager. Til de to afdelinger er knyttet udviklingsmedarbejder cand. mag. Christin Vesterager Clausen, skuespiller Ingrid Dal, bødker og billedskærer Lars Ørbæk Laursen og museumsassistent Birgitta Hoeing Fuglsang. Personalet i både skoletjenesten og Levende Museum suppleres i højsæsonen med et større antal medhjælpere.

Den Gamle Bys systue ledes af afdelingsleder Hanne Melvej Lyngbye. Museumsassistenter er Inger Askov Johnsen, Connie Hoffmann, Lise Andersen Rendbæk, Birthe Brandi og Connie Witting.

Bestyrer Bente Snedker er leder af Den Gamle Bys traktørsted Simonsens Have. Det faglærte personale udgøres af kokkene Rikke Pedersen og Anne Kathrine Gundestrup samt smørrebrødsjomfru Rie Pedersen, imens Birgitte Dolleris

Thomsen er ansat som rengøringsassistent. Personalet i Traktørstedet suppleres i højsæsonen af et stort antal medhjælpere.

Oplevelses- og salgsafdelingen består af afdelingsleder, cand. mag. Marianne Gjørtz Hougaard, museumsassistent Jens Kristian Boll, projektmedarbejder Cecilie Bundgaard samt publikumsassistenterne Tina Jønson, Bodil Hansen og Joan Baggesen. 19. juni modtog Tina Jønsson et legat fra Birte og Peter Jensens Fond. Legatet blev givet til en medarbejder i Den Gamle By, som har udvist et særligt engagement og ydet en særlig indsats.

Den Moderne Bys sekretariat ledes af projektchef Allan Leth Frandsen. Der ud over er ansat projektkoordinator, cand. mag. Lisbeth Skjernov, bygningsarkæolog Erik Bjerre Fisker, arkitekt maa. Jonas Rump Nielsen, cand. phil. Anne Cathrine Lorentzen, cand. mag. Berit Hornstrup Andersen, cand. mag. Jesper Bækgaard samt museumsassistent Rikke Hartmann Andreasen.

Bygningschef Niels Meyer har ansvaret for museets tegnestue, bygningsafdelingerne, teknik og udstillingsafdelingen samt en række projekter. På Den Gamle Bys tegnestue er ansat arkitekt maa. Karen Marcmann, arkitekt maa. Susanne Mikkelsen, teknisk assistent Lise Kjær Gardiner, museumsassistent Solveig Kirstine Kristensen og bygningskonstruktør Martin Sommer. Her ud over bygningsarkæolog, cand. mag. Erik Bjerre Fisker og arkitekt maa. Jonas Rump Nielsen. De to sidstnævnte indgår også i afdelingen for Den Moderne By.

Den Gamle Bys IT- og sikringsafdeling ledes af tekniker Ole Bojesen og har i afdelingen ansat teknikerne Frands Christian Frandsen og Jan Detlefsen Krog samt elektriker Lars From Nielsen. IT-teknikere er Christoffer Rasmussen og Johnny Schibler Jensen.

Murerafdelingen ledes af formand Hans Bendix Weiss. Lars Fabricius, Carl-Henrik Bindslev Vammen, Peter Tandrup, Erik Hansen og Bjarne Andersen er ansat som murersvende. Niels Kure Jensen, Laurids Søgaard Jørgensen og Kjeld Nielsen er ansat som murerarbejdsmænd, John Nielsen som brolægger. Murerlærling er Jan Tranekjær Preetzmann.

Tømrerne ledes af formand Ejvind Maltesen. Lasse Ebbe Reffsøe Ebbesen, Lars Erik Jakobsen, Gert Lundgaard Rasmussen, Thomas Bordal og Rasmus Vinter er ansat som

tømrersvende. Christina Jensen og Christian Ronne Larsen er ansat som tømrerlærlinge. Ved sin svendeprøve opnåede Christina Jensen sølvmedalje, som er den fornemste udmærkelse.

Malerafdelingen ledes af formand Torsten Lykke Nielsen. Ditte Marie Skjøth, Klaus Jensen, Anne Mette Sørensen og Dorthe Kristensen Beaudhots er ansatte som malersvende.

I udstillings- og vedligeholdelsesafdelingen er ansat udstillingsteknisk koordinator Kurt Edelhardt Eriksen, museumssmed Gunnar Rune Alvar Olsson samt museumsassistenterne Edith Palermo og Bjarne Mai.

Christina Jensen, der har været tømrerlærling i Den Gamle By, fik sølvmedalje ved svendeprøven i september. Sølvmedalje er den højeste udmærkelse, der kan opnås. Til svendegildet i Den Gamle By fik den nybagte svend en lokkeitel. Den bruges til at udhugge taphuller i svære bjælker.

English summary

On 18 May 2009 the church bells of Århus rang, the buses were decorated with flags and the ships in the harbour blew their horns, all to salute Den Gamle By on its first 100 years as the museum that chronicles the history of Denmark's towns. The day also marked the old town's first step into the future, with the official launch of its extensive new project: Den Moderne By.

Also, on the very day of its 100th anniversary Den Gamle By received the Danish Museum Award, and less than a month later HRH Queen Margrethe officially opened the Mintmaster's Mansion. In August the museum hosted a large international conference under the auspices of the Association of European Open Air Museums, and throughout 2009 its centenary has been celebrated with a variety of exhibitions and events.

Visitor numbers are at a reasonable level. Following a decline in 2008, the promising outlook for 2009 suggests that once again this year we will have welcomed a total of about 350,000 guests.

Fewer visitors in 2008 also led to lower revenues, resulting in a financial loss. Nevertheless, donations from many staunch supporters have helped Den Gamle By to stay focused on developing, and to maintain momentum as we move into the future.

Miniguide

Spiseplads for medbragt mad

Restaurant

Toiletter

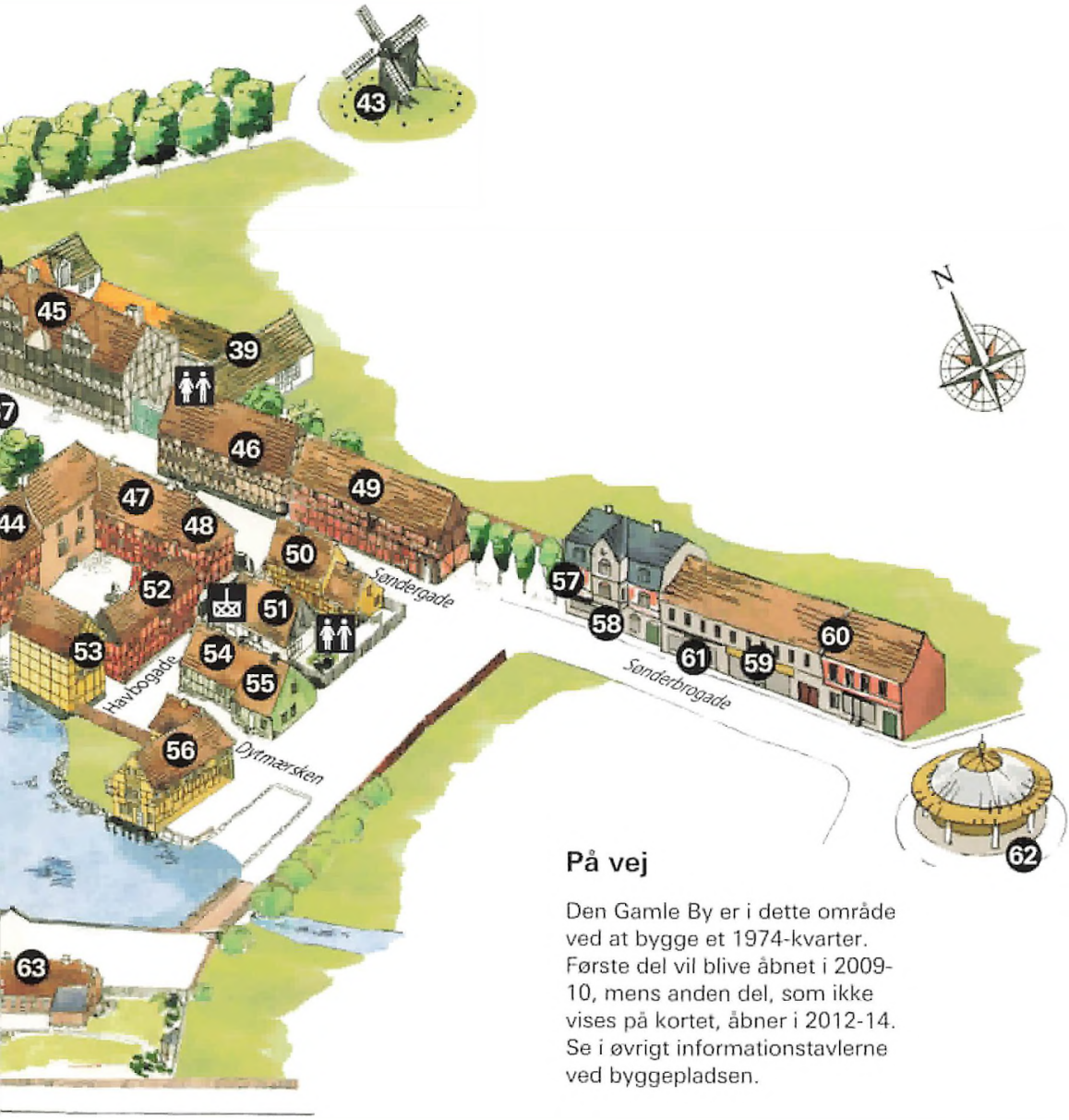

På vej

Den Gamle By er i dette område ved at bygge et 1974-kvarter. Første del vil blive åbnet i 2009-10, mens anden del, som ikke vises på kortet, åbner i 2012-14. Se i øvrigt informationstavlerne ved byggepladsen.

1. Teglværksladen
2. Hobrohuset
3. Helsingør Theater
4. Restaurationsbygningen
5. Acciseboden
6. Eilschous boliger
7. Handelsgartneriet Bernstorff
8. Bulladen
9. Gartnerhuset
10. Lille Rosengården
11. Cykelsmeden
12. Renæssancegården
13. Haderslevhusene
14. Tobaksfabrikken
15. Tobakstørreladen
16. Reberbanen
17. Retiraderne
18. Skrædderens klunketidsbolig og værksted
19. Kobbersmeden
20. Apoteket
21. Lysthus
22. Stampemøllen
23. Festpladsen
24. Sprøjtehuset
25. Mansardhuset med Butikken
26. Boderne
27. Hattemageren
28. Urmageren og guldsmeden
29. Det Danske Urmuseum
30. Smedjen
31. Brændevinsbrænderiet
32. Fedestalden
33. Bageren
34. Gravør og bogbinder
35. Lysthus
36. Borgmestergården
37. Torvet
38. Femfagshuset
39. Gallerierne
40. Farveriet
41. Farveren og andre håndværk
42. Avistrykkeriet
43. Stubmøllen
44. Aalborggården
45. Møntmestergården
46. Bendtsens Pakhus
47. Boghandelen
48. Isenkræmmeren
49. Legetøjsmuseet
50. Huset i Havbogade
51. Madkassen
52. Bryggeriet
53. Højstolpehuset
54. Musæum
55. Posthuset
56. Randershuset
57. Erindringshus
58. Pouls Radio og Broderi-forretning (åbner 2010)
59. Butiksfacade (åbner 2010)
60. Dansk Plakatmuseum
61. Kunstkammeret (åbner 2010)
62. Pavillion fra 1909
63. Frk Wahlstrøms hus
64. Uldspinderiet og damp-væveriet
65. Toldboden
66. Købmandsgården
67. Skolen
68. Vandmøllen
69. Traktørstedet
70. Århus Mølle

Sponsorer

Hovedsponsor

Morgenavisen Jyllands-Posten
Grøndalsvej 3
8260 Viby J

Arrangementssponsorer

Carlsberg Danmark A/S Vesterfælledvej 100 1799 København V	Festugemarkedet
Sydbank Store Torv 12 8100 Århus C	Promenadekoncerter
STARK Århus P.O. Pedersens Vej 5 8200 Århus N	Håndværksdage
Falck A/S Falck-Huset Polititorvet 1780 København V	Legedage
Post Danmark A/S Privatområde Nord Postboks 802 8100 Århus C	Posthusets drift

Produktsponsorer

Carlo Gavazzi A/S Over Hadstenvej 38 8370 Hadsten	Dupline-komponenter til intelligente bygningsinstallationer

Energi Danmark NRGI a.m.b.a. Dusager 22 8200 Århus N	Energistyresystem
Primagaz Danmark A/S Sandvadsvej 11 4600 Køge	Gaslys
Rambøll Danmark A/S Oluf Palmes Allé 22 8200 Århus N	Drift og vedligeholdelsessystem (software)
Siemens A/S Building Technologies Bredskifte Allé 15 8210 Århus V	Installation, servicering og vedligeholdelse af alarm- og management servicesystem

Hussponsorer

BDO ScanRevision A/S Statsautoriserede revisorer Åboulevarden 11-13 8100 Århus C	Aalborggaarden, Stenhuset
BDO ScanRevision A/S Statsautoriserede revisorer Åboulevarden 11-13 8100 Århus C	Sadelmagerens Hus
BioMar Holding A/S Værkmestergade 25, 6. 8000 Århus C	Købmandsgården 1864
Boghandlerforeningen Langebrogade 6, opg. 1J 1411 København K	Boghandleren
C.A.C. Fonden Agerøvej 49 8381 Tilst	Helsingør Theater

C.A.C. Fonden Agerøvej 49 8381 Tilst	Møntmestergården
Danske Bank Kannikegade 4 8100 Århus C	Kannikegadehuset
Danske Guldsmede og Urmagere Kongevejen 270 2830 Virum	Guld, sølv- og ursamlingerne
EL:CON Elinstallation A/S Finlandsgade 20 8200 Århus N	Svendborghuset/ Fichs Gaard
Energi Danmark NRGI a.m.b.a. Dusagervej 22 8200 Århus N	Uldspinderiet og Dampvæveriet
G4S Jens Baggesens Vej 53 8200 Århus N	Aarhus Mølle, Maltmøllen
Grundfos Poul Due Jensens Vej 7 8850 Bjerringbro	Vandmøllen
Julemærkefonden Brolæggerstræde 14 1158 København K	Aabenraahuset
Lauritup. Dansk Administrationsselskab A/S Børglumvej 13 8240 Risskov	Viborghuset med cykelsmeden
Jens Meyer Jacob Adelborgs Allé 32 8240 Risskov	Randershus med Garveriet

Jens og Fritse Meyer Jacob Adelborgs Allé 32 8240 Risskov	Aabenraahuset
Nordea Sankt Clemens Torv 2-6 8100 Århus C	Empirehuset, Aalborggården
OK a.m.b.a. Åhave Park Vej 11 8260 Viby J	Sønderborghuset, Havbogade 29
Knud Pedersen A/S City Vest 8220 Brabrand	Renæssancehus fra Århus/Frands Hansens Hus
Realkredit Danmark Åboulevarden 69 8100 Århus C	Århus Mølle
Royal Unibrew A/S Faxe Allé 1 4640 Faxe	Hvidtølsbryggeriet
Skandinavisk Tobakskompagni's Gavefond Sydmarken 42 2860 Søborg	Tobaksspinderiet, Tobaksladen
Spar Nord Århus Sønder Allé 11 8000 Århus C	Grotum-fløjen, Aalborggården
Steff Houlberg Tulip Food Company Tulipvej 1 8940 Randers	Musiktribunen, Traktørstedet
Stibo A/S Axel Kiers Vej 11 8270 Højbjerg	Bogtrykkeriet

Unilever Danmark A/S Frisko Is Sdr. Ringvej 41-45 2605 Brøndby	Allinghuset, Simonsens Have
AS Vesterbro Trælast STARK Daugbjergvej 17 8100 Århus C	Aarhus Mølle, Kostald og hestestald
Viby Attachment Fabriksvej 14 8260 Viby J	Smedjen
Aarhus Brandkorpsforening Ny Munkegade 15 8000 Århus C	Sprøjtehuset
Aarhus Mørtel-Compagni STARK P.O. Pedersens Vej 5 8200 Århus N	Teglværksladen
Aarhus Oliefabriks fond for almene Formål M.P. Bruunsgade 27 8000 Århus C	Valkemøllen
Aarhusianske Haandværkerlaug Aarhus Haandværkerforening Nordhavnsgade 1 8000 Århus C	Haderslevhusene
Aarhusianske Haandværkerlaug Aarhus Haandværkerforening Nordhavnsgade 1 8000 Århus C	Lille Rosengaarden
Aarhuus Stiftstidendes Fond Hans Broges Gade 2 8100 Århus C	Borgmestergaarden

Århus og Omegns Biavlerforening
Knudevej 20, Edslev
8362 Hørning

Bistaderne

Århus VVS Laug
Præstekravevej 20
8541 Skødstrup

Sønderborghus med
Madkassen